

Työryhmämuistio MMM 2005: 12

Maa- ja porotalouden luopumistukityöryhmän muistio

Helsinki 2005

Tiivistelmä

Maa- ja porotalouden luopumistukityöryhmä on 8.10.2004 saamansa toimeksiannon mukaisesti selvittänyt mahdollisuudet jatkaa maa- ja porotalouden luopumistukijärjestelmää vuoden 2006 jälkeen. Työryhmä on selvittänyt myös eräiden luopumistukijärjestelmää edeltävien luopumisjärjestelmiin liittyvien sitomusehtojen tarkistamistarvetta. Työryhmä on pitänyt maatalouden ja porotalouden luopumistukijärjestelmän jatkamista 1.1.2007 lukien edelleen maatalouspoliittisista, sosiaalipoliittisista ja maaseutupoliittisista syistä välttämättömänä. Työryhmä on pitänyt erityisen tärkeänä uusien yrittäjien saamista maa- ja porotalouteen.

Työryhmä on ehdottanut, että maa- ja porotalouden luopumistukijärjestelmää jatkettaisiin vuosille 2007 - 2013. Luopumistapoina olisivat nykyiset luopumistavat: sukupolvenvaihdosluovutus ja lisämaaluopuminen, joka voi tapahtua omistusoikeuden siirtävällä luovutuksella tai vuokraamalla. Luopujaa koskeviin ikärajoihin ei ehdoteta muutoksia: maatalouden luopumistukijärjestelmässä sukupolvenvaihdoksissa luopumisikä on 56 vuotta, omistusoikeuden siirtävissä lisämaaluovutuksissa 57 vuotta ja lisämaavuokrauksissa 60 vuotta sekä porotaloudessa 55 vuotta. Uinuvan luopumistukioikeuden voi saada viittä vuotta ennen varsinaista luopumisikää.

Työryhmä on tehnyt luopumistuen määräytymistä koskevat muutosehdotukset, jotka johtuvat vuoden 2005 alusta voimaan tulleesta työeläkeudistuksesta. Luopumistuen perusmäärä määräytyy laskennallisesti kuten työeläkeudistuksen myötä voimaan tulleiden säännösten mukainen maatalousyrittäjien eläkelain mukainen työkyvyttömyyseläke. Luopumistuen perusmäärää maksetaan vanhuuseläkeikään saakka eli 63 vuoden ikään saakka ja kansaneläkkeen tavoin määräytyvää luopumistuen täydennysosaa 65 vuoden ikään saakka. Luopumistuen saamisen yläikärajaksi tulee tämän johdosta 62 vuotta.

Työryhmä on tehnyt eräitä luopumistuen hakemiseen liittyviä muutosehdotuksia. Luopumistukioikeutta olisi mahdollista hakea jo vuotta ennen varsinaisen luopumisiän täyttämistä. Luopuminen voisi tapahtua jo ennen varsinaisen luopumisiän täyttämistä, mutta luopumistuen maksaminen alkaisi vasta kun luopumistuen saaja on täyttänyt varsinaisen luopumisiän. Etukäteispäätöksen voimassaoloaika on ehdotettu pidennettäväksi nykyisestä kuudesta kuukaudesta 12 kuukauteen.

Työryhmä on ottanut ehdotuksissaan huomioon myös yhteisömuotoisen maatalouden lisääntymisen. Työryhmä on ehdottanut, että sellaisessa maataloutta harjoittavassa osakeyhtiössä tai henkilöyhtiössä, jonka toiminnasta luopuja on ottanut maatalousyrittäjien eläkelain mukaisen vakuutuksen, voisi tapahtua tietyin edellytyksin sukupolvenvaihdos luopumistukijärjestelmän turvin. Lisäksi työryhmä on ehdottanut, että luopuja voisi tietyin ehdoin luovuttaa maatilansa suoraan maataloutta harjoittavalle osakeyhtiölle tai henkilöyhtiölle.

Työryhmä on luopumistukijärjestelmää edeltävien luopumisjärjestelmien osalta ehdottanut luopumiseläkelakiin tehtäväksi eräitä sellaisia sitomuslievennyksiä, jotka mahdollistaisivat eläkkeensaa-jille eräitä mahdollisuuksia järjestellä luopumiseläketilan omistussuhteisiin liittyviä asioita vielä elinaikanaan. Ehdotetut lievennykset eivät ole lain alkuperäisten tavoitteiden vastaisia

Maa- ja metsätalousministeriölle

Maa- ja metsätalousministeriö asetti 8 päivänä lokakuuta 2004 työryhmän, jonka tavoitteena oli selvittää maa- ja porotalouden luopumistukijärjestelmän jatkamismahdollisuudet vuoden 2006 jälkeen sekä selvittää luopumistukijärjestelmää edeltäneiden luopumisjärjestelmien sitoumusehtojen tarkistamisen tarve.

Työryhmän puheenjohtajaksi nimettiin maatalousneuvos Esko Juvonen maa- ja metsätalousministeriöstä ja jäseniksi ylitarkastaja Carita Wuorenjuuri sosiaali- ja terveystieteiden ministeriöstä, budjettineuvos Kati Suihkonen valtiovarainministeriöstä, vanhempi hallitussihteeri Katriina Pessa maa- ja metsätalousministeriöstä, johtaja Seppo Aaltonen Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry:stä, jaostopäällikkö Maire Lumiaho Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry:stä, eläkevakuutusjohtaja Pentti Saarimäki Maatalousyrittäjien eläkelaitoksesta, toiminnanjohtaja Pertti Viik Paliskuntain yhdistyksestä, puheenjohtaja Holger Falck Svenska Lantbruksproducenternas Centralförbund SLC:stä sekä maatalousneuvos Carl-Gustav Mikander maa- ja metsätalousministeriöstä.

Työryhmä otti nimekseen maa- ja porotalouden luopumistukityöryhmä. Työryhmän tuli saada työnsä valmiiksi työryhmämuistion osalta 15.10.2005 mennessä. Työryhmän ehdottamat lainsäädännölliset muutokset tulee valmistella 30.11.2005 mennessä.

Työryhmän sihteeriksi nimettiin lakiyksikön päällikkö Sonja Lilius Maatalousyrittäjien eläkelaitoksesta ja ylitarkastaja Hannu Porkola maa- ja metsätalousministeriöstä.

Työryhmän tehtäviksi asetettiin

1. selvittää tarvittavat lainsäädännölliset ja hallinnolliset toimenpiteet maa- ja porotalouden luopumistukijärjestelmän jatkamiseksi vuoden 2006 jälkeen mukaan lukien eri luopumisvaihtoehdot, luopujaa ja luovutuksensaajaa koskevat ehdot sekä luopumistukijärjestelmän rahoitus
2. selvittää tarvittavat lainsäädännölliset ja hallinnolliset toimenpiteet luopumistuen määräytymiseen liittyvien säännösten yhteensovittamiseksi työeläkeuudistuksen säädösmuutosten kanssa
3. selvittää luopumistukea edeltäneiden luopumisjärjestelmien sitoumusehtojen nykyisellään säilyttämisen yhteiskunnallinen tarkoituksenmukaisuus ja tehdä tarvittaessa ehdotukset sitoumusehtojen muuttamisesta
4. laatia vaikutusarvio ehdotettujen toimenpiteiden taloudellisista vaikutuksista sekä vaikutuksista aluekehitykseen, yritystoimintaan ja tasa-arvoon.

Työryhmä on työnsä aikana kuullut saamelaiskäräjien edustajina saamelaiskäräjien hallituksen jäsentä Ristenrauna Magga ja saamelaiskäräjien lakimiessihteeriä Heikki J. Hyväristä.

Esitykseen liittyy sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön lausuma koskien luopumistukijärjestelmän ulottamista yhtiömuotoiseen maatalouteen työryhmämuistion kohdassa 3.4.2.

Työryhmä on saanut tehtävänsä suoritetuksi ja luovuttaa muistionsa kunnioittavasti maa- ja metsätalousministeriölle.

Helsingissä 7 päivänä lokakuuta 2005

Esko Juvonen

Carita Wuorenjuuri

Kati Suihkonen

Katriina Pessa

Seppo Aaltonen

Maire Lumiaho

Pentti Saarimäki

Pertti Viik

Holger Falck

Carl-Gustav Mikander

Sonja Lilius

Hannu Porkola

1 JOHDANTO	7
1.1 Luopumistukijärjestelmien soveltamisjaksot	8
1.2 EU:n maatalouden varhaiseläkejärjestelyt	8
2 LUOPUMISTUKIJÄRJESTELMÄN JATKAMISEN TARVE JA PERUSTEET	9
2.1 Maatalouspoliittiset tavoitteet	9
2.2 Maaseutupoliittiset tavoitteet	14
2.3 Sosiaalipoliittiset perusteet	14
2.4 Porotalouden luopumistukijärjestelmä	15
3.1 Lähtökohdat luopumistukijärjestelmän jatkamiselle	17
3.2 Luopujaa koskevat ehdot	18
3.2.1 Ikäraajat	18
3.2.2 Estävät eläkkeet	21
3.2.3 Muissa ansiotöissä jatkaminen luopumisen jälkeen	22
3.2.4 Luopujaa luopumisen jälkeen koskevat rajoitukset	24
3.2.5 Muut ansiotoiminnan rajoitukset ja etuuden takaisinperintä	27
3.2.6 Luopumistukijärjestelmä ja saatavien vanhentumisaika	28
3.3 Luovutuksensaajia ja maatilaa koskevat ehdot	28
3.3.1 Sukupolvenvaihdosluovutuksensaajaa koskevat edellytykset	28
3.3.2 Lisämaaluovutuksensaajaa koskevat edellytykset	32
3.3.3 Maatilaa koskevat ehdot	33
3.4 Yhtiömuotoinen maatalous ja luopumistukijärjestelmä	34
3.4.1 Maatalouden toimintaympäristön muutokset ja yhtiöittämiskehitys	34
3.4.2 Osakeyhtiöt ja henkilöyhtiöt	36
3.4.3 Yhtymät	44
3.5 Luopumistuen hakeminen ja sen määräytyminen	46
3.5.1 Luopumistuen hakeminen ja luopumishetki	46
3.5.2 Perusmäärän määräytyminen	48
3.5.3 Osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevan luopujan eläkkeen määrä	51
3.5.4 Täydennysosan määräytyminen	52
3.6 Luopuminen porotaloudenharjoittajana	53
3.6.1 Luopujaa koskevat ehdot	53
3.6.2 Luovutuksensaajaa ja porotaloustilaa koskevat ehdot	55
4 LUOPUMISTUKEA EDELTÄNEET LUOPUMISJÄRJESTELMÄT	57
4.1 Luopumiseläke	57
4.2 Luopumiskorvaus	62
5 ARVIO EHDOTETTUJEN TOIMENPITEIDEN VAIKUTUKSISTA	63
5.1 Taloudelliset vaikutukset	63
5.1.1 Luopumistukijärjestelmän jatkaminen vuosille 2007 - 2013	64
5.1.2 Luopumistukijärjestelmään ehdotettujen muutosten vaikutukset	64
5.1.3 Luopumiseläkejärjestelmää koskevat ehdotukset	66
5.2 Ympäristövaikutukset	66
5.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset	67
6 YHTEENVETO TYÖRYHMÄN EHDOTUKSISTA	67

1 JOHDANTO

Maatalouden harjoittamisesta luopumiseen liittyviä luopumisjärjestelmiä on ollut eri muodoissaan voimassa vuodesta 1974 lukien. Maatalous- ja maaseutupoliittiset tavoitteet ovat pitkälti määrittäneet kulloinkin voimassa olleiden luopumisjärjestelmien ehdot. Maatalouden nykyinen luopumistukijärjestelmä perustuu lakiin maatalousyrittäjien luopumistuesta (1293/1994), joka tuli voimaan 1.1.1995.

Maa- ja metsätalousministeriö on 8.10.2004 asettanut työryhmän, jonka tehtävänä on selvittää mahdollisuudet jatkaa maa- ja porotalouden luopumistukijärjestelmää vuoden 2006 jälkeen sekä selvittämään myös luopumistukijärjestelmää edeltäneiden luopumisjärjestelmien sitomusehtojen tarkistamisen tarve. Työryhmän tehtäväksi annettiin selvittää erilaisia luopumisvaihtoehtoja, luopujaa ja luovutuksensaajaa koskevat ehdot sekä luopumistukijärjestelmän rahoittamista koskevat kysymykset. Vuoden 2005 alusta voimaan tulleen työeläkeuudistuksen aiheuttamat muutostarpeet luopumistuen määräytymiseen on niin ikään annettu työryhmän selvitettäväksi. Työryhmä otti nimekseen maa- ja porotalouden luopumistukityöryhmä.

Sosiaali- ja terveysministeriö on asettanut 12.12.2003 työryhmän selvittämään yrittäjien sosiaaliturvaan liittyviä kehittämistarpeita, joilla voidaan alentaa yrittäjäksi ryhtymisen kynnystä. Työryhmä on luovuttanut muistionsa sosiaali- ja terveysministerille 10.8.2005. Työryhmä on muistiossaan ehdottanut myös eräitä muutoksia maatalousyrittäjien eläkelakiin. Työryhmän ehdotuksia on tarkasteltu maa- ja porotalouden luopumistukityöryhmän muistiossa vain siltä osin kuin ne liittyvät luopumistukijärjestelmään.

Maa- ja porotalouden luopumistukityöryhmä on katsonut, että maatalouden ja porotalouden luopumistukijärjestelmien jatkaminen 1.1.2007 lukien on edelleen maatalouspoliittisista, sosiaalipoliittisista ja maaseutupoliittisista syistä välttämätöntä. Uusien yrittäjien saaminen maatalouteen ja porotalouteen on keskeinen tavoite työryhmän tekemien ehdotusten taustalla. Vuoden 2005 alusta voimaan tulleen työeläkeuudistuksen heijastusvaikutukset luopumistuen määräytymisessä sekä yhtiömuotoisen maatalouden mukanaan tuomat muutostarpeet luopumistukijärjestelmään on myös otettu huomioon työryhmän ehdotuksissa. Työryhmän ehdotukset pohjautuvat työryhmämuistion luovutushetkellä voimassa olevaan lainsäädäntöön. Lähtökohtana työryhmän tekemille muutosehdotuksille on ollut, että ne toteutetaan valtion talouden kannalta kustannusneutraalisti.

Työryhmä ei ole ottanut kantaa siihen, tulisiko 1.1.2007 jatkettavan luopumistukijärjestelmän rahoituksen olla osittain Euroopan yhteisöjen rahoittama vai kokonaan kansallisesti rahoitettu. Työryhmä toteaa kuitenkin, että luopumistukijärjestelmästä myönnettyjen varhaiseläketukien maksatusajanjaksoit ovat pitkiä, jonka vuoksi yhteisörahoitteisen järjestelmän hallinnointi on työlästä. EU-osarahoitteinen järjestelmä edellyttäisi varhaiseläkejärjestelmän hyväksymistä osana Suomen maaseudun kehittämissuunnitelmaa, mikä saattaisi puolestaan aikataulullisesti merkitä sitä, että maaseudun kehittämissuunnitelman käsittelyn mahdollisesti viivästyessä Euroopan yhteisöissä, luopumistukijärjestelmän täytäntöönpano heti 1.1.2007 alkaen ei välttämättä olisi mahdollista.

Työryhmämuistion sisältö jakautuu siten, että luvuissa 1- 3 käsitellään työryhmän ehdotukset maatalouden ja porotalouden luopumistukijärjestelmän jatkamiseksi 1.1.2007 lukien ja luvussa 4 käsitellään aikaisempiin maatalouden luopumisjärjestelmiin liittyvät muutosehdotukset. Luvussa 5 on käsitelty työryhmän ehdotusten erilaisia vaikutuksia ja luku 6 sisältää yhteenvedon työryhmän tekemistä muutosehdotuksista.

1.1 Luopumistukijärjestelmien soveltamisjaksot

Luopumistukijärjestelmästä on säädetty lailla maatalousyrittäjien luopumistuesta (1293/1994). Luopumistukijärjestelmän ensimmäinen soveltamisjakso koski luopumisia, jotka tapahtuivat vuosina 1995 – 1999. Luopumistukijärjestelmä oli EU-osarahoitteinen ja sen ehdot määräytyivät Euroopan neuvoston maatalouden varhaiseläketukea koskeneen neuvoston asetuksen (ETY) N° 2079/1992 mukaisesti.

Luopumistuen sai tuolloin sukupolvenvaihdoksen, lisämaaluovutuksen tai viljelemättömyysistoumuksen perusteella. Luopumistukioikeus oli myös, jos pellot luovutti muuhun kuin maataloustarkoituksiin taikka työvoima- ja elinkeinokeskukselle edelleen luovutettavaksi viljelijälle. Luovutus voitiin toteuttaa omistusoikeuden luovutuksella tai pitkäaikaisella vuokrasopimuksella. Sekä luopujalta että luovutuksensaajalta edellytettiin päätoimista maatalouden harjoittamista.

Luopumistukijärjestelmän seuraava soveltamisjakso koski vuosia 2000 – 2002. Tällöin luopumistukijärjestelmän ehtoihin tehtiin olennaisia muutoksia. Luopuminen saattoi tapahtua ainoastaan sukupolvenvaihdos- tai lisämaaluovutuksella. Vain omistusoikeuden siirtävät luovutukset hyväksyttiin. Vuodesta 2000 lukien luopumistukijärjestelmä tuli koskemaan myös porotalouden harjoittajia.

Nykyinen luopumistukijärjestelmä on säädetty vuosille 2003 – 2006. Sallittuja luopumistapoja ovat sukupolvenvaihdos ja lisämaaluopuminen. Omistusoikeusluovutusten lisäksi vuodesta 2004 lukien luopumistapana on ollut myös vuokraamalla tapahtuva lisämaaluopuminen. Nykyisessä luopumistukijärjestelmässä luopumistapa vaikuttaa luopujaa koskeviin ikärajaehtoihin. Luopumisikä on sukupolvenvaihdoksissa vuoden 2005 alusta 56 vuotta, lisämaaluovutuksissa 57 vuotta ja lisämaavuokrauksissa 60 vuotta. Porotalouden harjoittajilla luopumisikä on aina 55 vuotta.

Vuosien 2000 – 2002 sekä nykyinen, vuosien 2003 – 2006 luopumistukijärjestelmä ovat kansallisesti rahoitettuja. Näihin järjestelmiin sovelletaan Euroopan yhteisöjen perustamissopimuksen valtiontukea koskevia säännöksiä. Järjestelmät on hyväksynyt Euroopan yhteisöjen komissio, joka on tutkinut järjestelmien hyväksyttävyyden soveltaen maatalousalalla myönnettäviä valtiontuen suuntaviivoja.

1.2 EU:n maatalouden varhaiseläkejärjestelyt

Maatalouden varhaiseläkejärjestelmästä on säädetty neuvoston asetuksessa (EY) N:o 1257/1999 Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahaston (EMOTR) tuesta maaseudun kehittämiseen (EY:n maaseudun kehittämisasetus). Asetus on tullut voimaan vuoden 2000 alusta lukien ja kunkin jäsenen kehittämishojelmien ohjelmakausi on siinä määritetty 31.12.2006 saakka. Varhaiseläkejärjestelmä on yksi asetuksessa mainittu maaseudun kehittämistoimenpide. Edellä mainitun asetuksen mukaisia varhaiseläkejärjestelmiä on käytössä ainakin Ranskassa, Saksassa, Tanskassa, Irlannissa, Italiassa, Kreikassa ja Portugalissa.

Euroopan yhteisöjen neuvosto on syyskuussa 2005 hyväksynyt Neuvoston asetuksen Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahaston (maaseuturahaston) tuesta maaseudun kehittämiseen (jäljempänä maaseudun kehittämisasetus). Asetusta sovelletaan vuoden 2007 alusta alkavaa ohjelmakautta koskevaan yhteisön tukeen. Ohjelmakausi päättyi 31.12.2013.

Kunkin jäsenvaltion on neuvoston vahvistamien strategisten suuntaviivojen perusteella laadittava maaseudun kehittämistä koskevat kansalliset strategiasuunnitelmansa, jotka muodostavat viitekehysten maaseudun kehittämisohjelmille.

Maaseudun kehittämisasetuksessa on määritelty ne tavoitteet, johon maaseudun kehittämissä politiikalla on pyrittävä sekä maaseudun kehittämissä politiikan strateginen sisältö. Tavoitteet on säädetty 4 artiklassa. Sen mukaan maaseudun kehittämistuilla pyritään:

- a) parantamaan maa- ja metsätalouden kilpailukykyä rakenneuudistuksen, kehittämiseen ja innovaatioihin myönnettävän tuen avulla;
- b) parantamaan ympäristön ja maaseudun tilaa maankäyttöön myönnettävän tuen avulla;
- c) parantamaan elämänlaatua maaseutualueilla ja kannustamaan elinkeinoelämän monipuolistamiseen.

Nämä tavoitteet pannaan täytäntöön asetuksen IV osastossa määriteltyjen neljän toimintalinjan avulla. Asetuksessa on määritelty maaseudun kehittämisen toimintalinjat ja toimenpiteet.

Maaseudun kehittämistä koskevien tukien osalta toimintalinja yksi koskee maa- ja metsätalouden kilpailukykyä parantamista. Asetuksen mukaan tällä toimintalinjalla alan toimijoiden henkilökohtaisten toimintaedellytysten parantamiseksi jäsenvaltioiden olisi otettava käyttöön toimenpiteitä, jotka liittyvät koulutukseen, tiedotukseen ja tietämyksen levittämiseen, nuorten viljelijöiden toiminnan aloittamiseen, maanviljelijöiden ja maataloustyöntekijöiden varhaiseläkkeeseen, viljelijöiden ja metsänomistajien käyttämiin neuvontapalveluihin sekä tilanhoito-, lomitus ja maatalouden neuvontapalvelujen sekä metsätalouden neuvontapalvelujen perustamiseen.

Maaseudun kehittämisasetuksen mukaan toimintalinjalla yksi maatalouden varhaiseläkkeen tavoitteena on oltava luovutettujen tilojen merkittävä rakennemuutos, joka toteutetaan nuorten viljelijöiden toiminnan aloittamista koskevalla toimenpiteellä kyseisen toimenpiteen vaatimusten mukaisesti tai luovuttamalla tila tilakoon kasvattamiseksi. Samalla otetaan huomioon tämän alan aiempien yhteisön toimien toteuttamisesta saatu kokemus.

2 LUOPUMISTUKIJÄRJESTELMÄN JATKAMISEN TARVE JA PERUSTEET

2.1 Maatalouspoliittiset tavoitteet

Luopumistukijärjestelmän tavoitteena on edistää maatalouden rakennekehitystä alentamalla maatalousyrittäjien keski-ikää kannustamalla ikääntyneitä viljelijöitä siirtämään tilanpito nuoremmille viljelijöille sekä parantamalla maatalojen elinkelpoisuutta tilakokoa kasvattamalla.

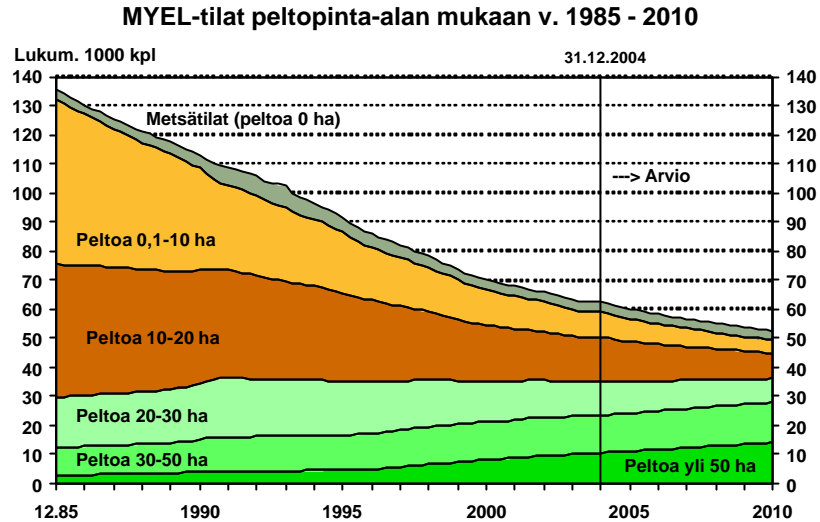
Maatalouden rakennekehityksen toteutumista voidaan arvioida seuraamalla maatalojen keskimääräisessä tilakoossa, maatalousyrittäjien lukumäärässä sekä maatalousyrittäjien keski-ikässä tapahtunutta kehitystä. Edellä mainittuja tietoja on saatavissa Maatalousyrittäjien eläkelaitoksen (Mela) laatimista tilastoista koskien maatalousyrittäjien eläkelain (MYEL) nojalla vakuutettuja maatalousyrittäjiä.

Tilojen ja MYEL-vakuutettujen lukumäärä

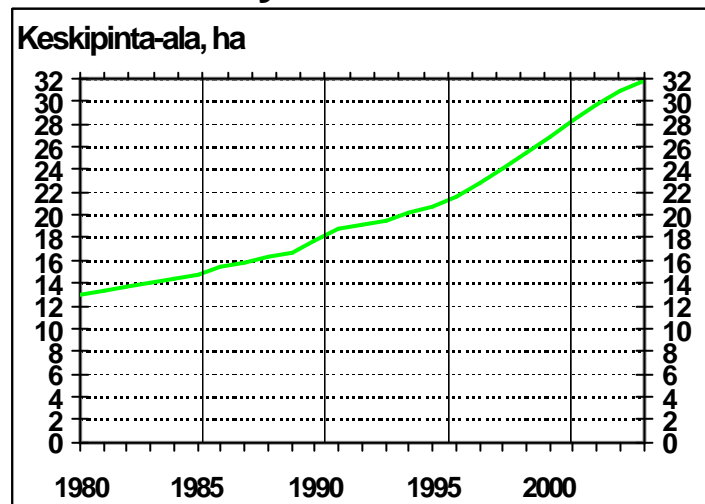
MYEL-vakuutettujen maatalojen lukumäärä on vähentynyt viime vuosina keskimäärin noin 3,5 % vuodessa Melan vakuutusrekisteristä saatujen tietojen mukaan. MYEL-vakuutettujen henkilöiden määrä on alentunut viime vuosina noin 4 %/v. Vuoden 2004 lopussa MYEL-vakuutettuja oli noin 92 500 ja MYEL-tiloja noin 59 200.

Tilakoon kasvu

Oheisesta kaaviosta ilmenee MYEL-tilojen peltopinta-alan kehitys 1980-luvulta lähtien.

MYEL-vakuutetun peltopinta-alan kehitys v. 1980 - 2004

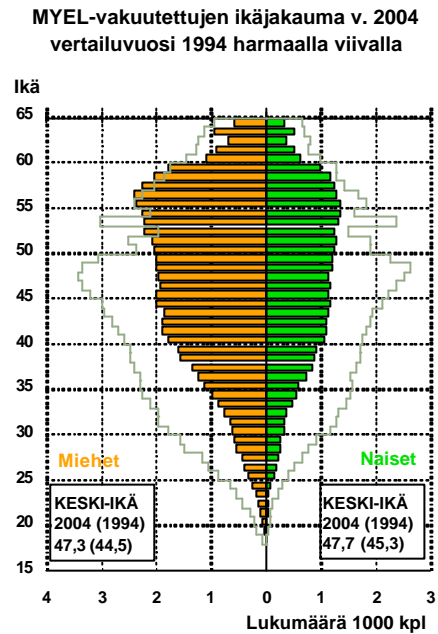

MYEL-vakuutettujen tilojen keskikoko on lähtenyt 1990-luvun puolivälissä voimakkaaseen kasvuun. Niiden keskikoko oli vuoden 2004 lopussa noin 31,9 ha.

Vuonna 2004 edelleen noin 15 000 MYEL-tilalla oli peltoa alle 20 hehtaaria. Yli 50 hehtaarin tiloja oli 10 500. MYEL-tiloista noin 13 000:lla oli peltoa 30 – 49,9 ha. Ennen vuosien 1995 luopumistukijärjestelmää, enemmistö MYEL-tiloista oli alle 10 hehtaarin suuruisia tiloja tai alle 20 hehtaarin suuruisia tiloja. Keskimääräinen peltopinta-ala on ollut vuonna 1994 20,2 hehtaaria. MYEL-tilojen keskimääräinen peltopinta-ala on kasvanut miltei 12 hehtaarilla kymmenessä vuodessa.

Ikärakenteen kehitys

Luopumistukijärjestelmässä nimenomaan sukupolvenvaihdosten tarkoituksena on aikaansaada kehitystä maatalousyrittäjien ikärakenteessa siten, että tilanpito siirtyisi nuoremmille jatkettavaksi. Sukupolvenvaihdosjatkajan yläikäraja on 39 v. Lisämaaluovutuksissa luovutuksensaajan yläikäraja on 54 vuotta.

MYEL-vakuutettujen miesten keski-ikä oli vuonna 1994 44,5 vuotta ja naisten 45,3. Vastaavat luvut vuonna 2004 ovat 47,3 ja 47,7. Sekä miesten että naisten keski-ikä on noussut viimeisen 10 vuoden aikana noin 2,5 vuotta. Pääasiallisena syynä tähän kehitykseen on ollut alkavien yrittäjien vähäinen määrä.

Luopumistavat

Luopumistapoina ovat olleet vuosina 2000 - 2003 lukien vain omistusoikeusluovutukset. Vuonna 2004 lisämaaluopuminen vuokraamalla tuli mahdolliseksi myös 60 vuotta täyttäneelle luopujalle.

Kauppojen ja vuokrausten osuus LUTU-luovutuksissa										
	2000		2001		2002		2003		2004	
	kpl	%	kpl	%	kpl	%	kpl	%	kpl	%
Jatkajalle luovutukset										
- kaupat	245	70	522	91	549	90	444	91	374	91
- vuokraukset	86	25								
- muut	19	5	49	9	62	10	43	9	39	9
Yhteensä	350	100	571	100	611	100	487	100	413	100
Lisämaaksi luovutukset	kpl	%	kpl	%	kpl	%	kpl	%	kpl	%
- kaupat	79	19	172	98	200	99	117	99	88	30
- vuokraukset	342	81							199	69
- muut	0	0	3	2	2	1	1	1	4	1
Yhteensä	421	100	175	100	202	100	118	100	291	100

Luopumistukijärjestelmän piiriin tuli vuosina 1995 – 1999 yhteensä 5569 tilaa. Vuodesta 2000 sukupolvenvaihdosluopumisia on luopumistukijärjestelmän puitteissa tehty vuosittain hieman alle 500 tilalla ja lisämaaluovutuksia noin 250 tilalla.

Luopumiset ovat painottuneet sukupolvenvaihdosluovutuksiin muina vuosina paitsi vuonna 2004, jolloin lisämaavuokrauksia tapahtui peräti 199. Lisämaaluovutusten kokonaismäärä on ollut vuonna 2004 yhteensä 291, joista 70 % on ollut vuokrauksia. Sukupolvenvaihdoksia oli vuonna 2004 413.

Luopumisintensiteetti

Luopumisintensiteettiä kuvaava prosenttiluku kertoo, kuinka suuri osa niistä MYEL-vakuutetuista maatalousyrittäjistä, joilla olisi mahdollisuus luopua luopumisjärjestelmän kautta on käyttänyt hyväkseen tätä mahdollisuutta. Luku lasketaan luopumistuen saaneiden luopujien määrästä suhteessa 55-64 vuotiaisiin vakuutettuihin. Luopujien lukumäärässä eivät ole mukana uinuvan luopumistuen saaneet.

Taulukko luopumisintensiteetistä vuosilta 1995 – 2004.

Vuosi	MYEL- vak. 55-64v.	Luopujat	Luopumis- intensiteetti
1995	27730	506	1,8 %
1996	25914	1652	6,4%
1997	24679	1313	5,3 %
1998	22969	1341	5,8 %
1999	22135	2142	9,7 %
2000	20289	1034	5,1 %

2001	20437	956	4,7 %
2002	21248	1038	4,9 %
2003	22026	770	3,5 %
2004	22576	863	3,8 %

On nähtävissä että luopumistukijärjestelmien soveltamisjaksojen päättymisvuosina luopumisintensiteetti on aina noussut (vuodet 1999 ja 2002). Huipussaan se on ollut vuonna 1999, joka oli EU-osarahoitteen luopumistukijärjestelmän viimeinen soveltamisvuosi. Tuolloin luopumistapoina olivat vielä vuokraus sekä sukupolvenvaihdoksissa että lisämaaluovutuksissa sekä viljelemättömyyssioumus.

Luopumistukijärjestelmän ohjaava vaikutus maatalouden rakennekehitykseen

Luopumistukijärjestelmän tavoitteena on edistää maatalouden rakennekehitystä. Luopumistukijärjestelmän avulla voidaan ohjata ikääntyviltä luopujilta vapautuvat tilat nuorille, ammattitaitoisille henkilöille (sukupolvenvaihdokset) tai lisämaiksi aktiiviviljelijöiden tiloihin (lisämaaluovutukset). Sukupolvenvaihdoksilla ja lisämaaluovutuksilla edistetään keskimääräisen tilakoon kasvua ja viljelijöiden ikärakenteen nuorentumista. Luopumistukijärjestelmän avulla turvataan myös ikääntyneen maataloudesta luopuvan maatalousyrittäjän toimeentulo. Luopujan on sen johdosta useimmiten mahdollista luovuttaa maatila tilanpidonjatkajalle alhaisemmalla hinnalla kuin muutoin, mikä osaltaan parantaa aloittavan nuoren viljelijän tilanpidon toimintaedellytyksiä ja kehittämismahdollisuuksia.

Luopumistukijärjestelmän kautta tapahtuu noin puolet kaikista sukupolvenvaihdoksista. Ikärakenteen alentaminen on edelleen tärkeä tavoite samoin kuin sen turvaaminen, että alalle saadaan riittävästi uusia nuoria yrittäjiä. Sukupolvenvaihdosten määrän vähentyminen johtaa siihen, että maatalousyrittäjien keski-ikä nousee. Maatalouden rakennekehitystä kuvaavien tunnuslukujen kautta voidaan todeta, että maatilojen tilakoon kasvamisen osalta toteutuneet luvut osoittavat luopumistukijärjestelmän tavoitteiden toteutuneen oikean suuntaisesti.

Luopumistukijärjestelmää on yhä keskeinen keino, jolla voidaan edistää maatalouden rakennekehitystä. Euroopan yhteisöjen maaseudun kehittämisasetuksessa varhaiseläkejärjestelmää pidetään edelleen tarkoituksenmukaisena toimenpiteenä maatalouden kilpailukyvyn edistämiseksi.

Eri luopumistapojen vaikutus rakennekehitykseen

Sukupolvenvaihdosten ajoitukseen tiloilla vaikuttavat oleellisesti luopujan ikäraja koskevat säännökset. Sukupolvenvaihdosten määrän edistämiseksi olisi myös tarkoituksenmukaista, että maatalousalan rahoitustukia koskevat säännökset ja luopumistukijärjestelmän luovutuksensaajaa koskevat säännökset olisivat mahdollisimman yhteensopivia. Tällöin tavoitteena tulisi olla, että maatilaa ja tilanpidon jatkajaa koskisivat mahdollisimman yhdenmukaiset tuen myöntämisen edellytykset.

Lisämaaluovutuksilla puolestaan vahvistetaan toimintaansa jatkavien tilojen kannattavuutta. Koska lisämaaluovutukset voivat tapahtua useammassa osassa naapuriviljelijöille, edistetään usein paitsi tilakoon kasvamista, myös tilussijainniltaan tarkoituksenmukaisten tilakokonaisuuksien syntymistä. Vuokraus luopumistapana lisää selkeästi lisämaaluovutusten määrää. Myös lisämaaluovutuksissa on tavoitteena viljelijöiden ikärakenteen parantaminen. Tähän vaikuttaa luovutuksensaajaa koskeva ikärajasääntely.

Viljelemättömyyssi-toumuksen antaminen on ollut luopumistukijärjestelmässä luopumistapana viimeksi vuosien 1995 – 1999 luopumistukijärjestelmässä. Se sisältyi silloin voimassa olleeseen Euroopan yhteisöjen varhaiseläkeasetukseen yhtenä luopumistapana. Syyskuussa 2005 hyväksytyyn maaseudun kehittämisasetukseen ei tätä luopumistapaa ole enää sisällytetty.

2.2 Maaseutupoliittiset tavoitteet

Luopumistukijärjestelmällä tuetaan maatalouspoliittisten tavoitteiden ohella laajemminkin maaseutupoliittisia tavoitteita: maaseudun pitämistä asuttuna ja elinvoimaisena. Maaseudun kehittämisasetuksen tavoitteita koskevan 4 artiklan mukaan maaseudun kehittämistuella pyritään parantamaan elämänlaatua maaseutualueilla ja kannustamaan elinkeinoelämän monipuolistamiseen.

Kehittämispoliittikan päätavoitteista ilmenee, että myös yhteisö-lainsäädännössä halutaan kiinnittää huomiota ja tukea erilaisin toimenpitein sitä, että maaseudulla säilyy riittävästi asutusta ja taloudellista toimintaa. Myös luopumistukijärjestelmän avulla voidaan edistää sitä, että maaseudulle saataisiin lisää yrittäjiä ja asutusta ja monipuolista elinkeinotoimintaa. Luopumistukijärjestelmän avulla turvataan ensisijaisesti maatalouselinkeino-jatkuminen ja maatalouden rakenteen parantuminen, mutta käytännössä sen avulla mahdollistetaan myös maatalouden yhteydessä harjoitetun muun yritystoiminnan jatkuminen, jos maatilalla harjoitettu liitännäistoiminta siirtyy maatil-an sukupolvenvaihdoksen yhteydessä jatkajalle.

Maatiloilla harjoitetaan nykyisellään yhä enenevässä määrin muutakin yritystoimintaa kuin maataloutta. Liitännäistoiminta on usein koneurakointipalvelujen (esim. lumenauraus) tarjoamista tai muuta palvelutoimintaa, joka on maaseudun asuttuna pysymisen kannalta tärkeätä ja parantaa asukkaiden elämänlaatua maaseudun kehittämisasetuksessa tarkoitetulla tavalla.

Olisi tarkoituksenmukaista kehittää luopumistukijärjestelmää siihen suuntaan, että luopuja voisi maatalouden harjoittamisesta luopumisen jälkeenkin olla mukana vahvistamassa maaseudun elinvoimaisuutta ja työllisyyttä esim. pienimuotoisen yritystoiminnan avulla. Maaseudun asukkaille elinkeinotoiminnan monipuolisuus ja peruspalvelujen saaminen merkitsisi maaseudun kehittämisasetuksessa tarkoitettua maaseutualueiden elämänlaadun parantumista.

Vastaavasti mahdollisten sukupolvenvaihdosjatkajien osalta olisi tarkoituksenmukaista edistää heidän mahdollisuuksiaan osallistua myös muuhun yritystoimintaan kuin tilalla tai tilalta käsin harjoitettuun yritystoimintaan. Luopumistukijärjestelmän säännökset eivät saisi olla ainakaan esteenä sellaiselle kehitykselle, joka vahvistaa maaseudun elinvoimaisuutta ja asuttuna pysymistä.

2.3 Sosiaalipoliittiset perusteet

Luopumistukijärjestelmän tavoitteena on lisäksi turvata maatalouden harjoittamisesta pysyvästi luopuvan ikääntyneen maatalousyrittäjän toimeentulo. Tähän mennessä luopumistuki on muodostunut luopumistuen perusmäärästä ja täydennysosasta. Luopumistuen perusmäärä on pitkälti määritetty kuten MYEL:n mukainen työkyvyttömyyseläke ja täydennysosa puolestaan kuten kansaneläkelain mukainen työkyvyttömyyseläke.

Luopumistukijärjestelmän sosiaalipoliittisissa perusteissa on otettava mahdollisuuksien mukaan huomioon yleiset eläkepoliittiset linjaukset. Luopumistukijärjestelmän etuuskien tulee olla sopusoinnussa yleisten eläkepoliittisten linjausten kanssa.

Vuoden 2005 alusta voimaan tulleen työeläkeuudistuksen tavoitteena on ollut myöhentää vanhuuseläkkeelle siirtymistä keskimäärin kahdella tai kolmella vuodella pitkällä aikavälillä. Lisäksi on pyritty siihen, että eläketurvaa karttuu kaikesta työstä, josta maksetaan vakuutusmaksut sekä myös palkattomilta ajanjaksoilta. Koska tavoitteena on myöhentää eläkkeelle siirtymistä, on eläkelajien määrää vähennetty: työttömyyseläke ja yksilöllinen varhaiseläke eläkemuotoina myönnetään enää vain tietyille ikäryhmille (yksilöllinen varhaiseläke v. 1943 tai sitä aikaisemmin syntyneille ja työttömyyseläke ennen v. 1950 syntyneille). Osa-aikaeläkkeen ikäraja nousi 58 vuoteen. Varhennetun vanhuuseläkkeen ikäraja puolestaan nousi 62 vuoteen.

Maatalouden harjoittamisesta luopuminen on aina tilakohtainen ratkaisu ja edellyttää molempien puolisoitten toimeentulon turvaamista. Kun on kysymys työeläkkeestä, kummankin puolison tulisi erikseen täyttää edellytykset eläkkeen myöntämiselle. Jos ei täytä työkyvyttömyyseläkkeen myöntämisen edellytyksiä, kyseeseen tulee lähinnä varhennettu vanhuuseläke, joka puolestaan pienentää eläkkeen määrää. Lisäksi varhennetun vanhuuseläkkeenkin alaikäraja on noussut vuoden 2005 alusta kahdella vuodella. Ilman luopumistukea vain harvoilla viljelijöillä on taloudellisesti mahdollista luopua tilanpidosta ennen vanhuuseläkeikää (63 v. vuonna 2005).

Luopumistukijärjestelmän olemassaolosta huolimatta maatalousyrittäjät jäävät eläkkeelle keskimääräistä eläkkeellesiirtymisikää myöhemmin. Vuosien 2003 - 2006 luopumistukijärjestelmässä otettiin jo huomioon yleinen eläkepoliittinen suuntaus korottamalla luopujaa koskevia ikärajoja. Luopumistukijärjestelmää jatkettaessa vuoden 2006 jälkeen yleiset eläkepoliittiset linjaukset on otettava huomioon myös erityisesti luopumistuen määrään liittyvissä kysymyksissä. Työeläkeuudistuksen tavoitteiden kannalta olisi myös tarkoituksenmukaista mahdollistaa luopujalle se, että hän voisi halutessaan jatkaa muissa ansiotöissä kuin maataloudessa luopumisen jälkeenkin, jolloin luopumistuen maksamisen aloittamista siirrettäisiin siihen asti, kunnes työskentely muissa ansiotöissä on lopetettu tai sitä on vähennetty alle luopumistukilaisissa säädetyn ansiotulorajan (538 euroa kuukaudessa vuonna 2005).

Luopumistukijärjestelmällä on luopujien osalta toimeentulon turvaamisen ohella myös toinen sosiaalipoliittinen ulottuvuus: jatkajan asettuminen tilalle tuo ikääntyvälle luopujalle niin henkistä kuin fyysistäkin turvaa, mikä sinällään on yhteiskunnallisesti merkittävä asia.

Johtopäätökset

Euroopan yhteisöjen lainsäädännössä maatalouden varhaiseläkejärjestelmä on edelleen tärkeä osa yhteisöjen yhteistä maatalouden rakennepolitiikkaa. Varhaiseläkejärjestelmä on yksi niistä merkittävistä toimenpiteistä, joilla parannetaan maataloussektorin kilpailukykyä. Maatalouden houkuttelevuus ammattina on vähentynyt, mikä näkyy myös jatkuvana maatalojen lukumäärän alentumisena. Luopumistukijärjestelmän jatkaminen on edelleen välttämätöntä maatalouden jatkuvuuden varmistamiseksi. Maatalouden rakennekehityksen turvaamiseksi on tärkeitä, että ikääntyneet viljelijät pystyvät riittävän ajoissa siirtämään tilanpidon jatkamisen nuoremmille sukupolville. Sukupolvenvaihdosten viivästyminen tiloilla voi monin eri tavoin vaikeuttaa ja estää sukupolvenvaihdosten toteutumista.

2.4 Porotalouden luopumistukijärjestelmä

Porotalouden luopumistukijärjestelmä on ollut voimassa vuodesta 2000 lähtien. Porotaloudessa luopumistukijärjestelmän maaseutu- ja sosiaalipoliittiset tavoitteet ovat pitkälti yhdenmukaiset maatalouden luopumistukijärjestelmän kanssa. Porotalouden sukupolvenvaihdosluovutuksilla pyritään

alentamaan porotalouden harjoittajien keski-ikää sekä lisäporoluovutuksilla lisäämään porotaloutta jo harjoittavien porokarjan määrää.

Melan vakuutusrekisteristä on saatavissa tieto MYEL-vakuutettujen porotalouden harjoittajien lukumäärästä, keski-ikästä sekä poronhoitotyötulon määrästä. Poronhoitotyötulo määräytyy pitkälti porojen lukumäärän ja poronhoitotyöpäivien perusteella. Vakuutus on pakollinen, jos poronhoitotyötulon määrä ylittää MYEL:n soveltamisen alarajan (2829,14 euroa vuonna 2005).

PORONHOITAJIEN MYEL-VAKUUTUKSET

	31.12.1999	31.12.2004
MYEL-vakuutetut	1 459	1 198
miehet	1 311	1 072
naiset	148	126
Keski-ikä, vuotta	44,8	46,1
miehet	44,4	45,9
naiset	48,0	47,4
MYEL-kokonaistytö, €kk		
miehet	587	793
naiset	611	826
Poronhoitotyötö, €kk		
miehet	374	511
naiset	364	495
	385	522
	180	267
Vakuutuksista vapaaehtoisia	16 %	9 %

Johtopäätökset

Porotalouden harjoittajien lukumäärä on alentunut vuodesta 1999 lukien. Luopumistukijärjestelmä on ollut voimassa vuoden 2000 alusta. Porotalouden harjoittajien osalta yrittäjien keski-ikä on myös edelleen noussut. Porotaloudessa luopumistukijärjestelmän kautta tapahtuu melko vähän luopumisia. Poronhoitotyötulon määrä on kuitenkin noususuuntainen, mikä viittaa siihen, että porokarjan määrät ovat hienoisesti kasvaneet luopumistukijärjestelmän voimaantulosta eli vuodesta 2000 lukien. Luopumistukijärjestelmää on edelleen pidettävä tarkoituksenmukaisena porotalouselinkeinon jatkuvuuden turvaamiseksi.

3 TYÖRYHMÄN EHDOTUKSET LUOPUMISTUKIJÄRJESTELMÄN JATKAMISEKSI

3.1 Lähtökohdat luopumistukijärjestelmän jatkamiselle

Yleistä

Suomen luopumistukijärjestelmä on ollut vuodesta 2000 lukien kansallisesti rahoitettu. Vuosien 2000 - 2002 sekä 2003 - 2006 luopumistukijärjestelmiä ei siten ole sisällytetty Suomen maaseudun kehittämisohjelmaan. Edellä mainittuihin luopumistukijärjestelmiin on sovellettu perustamissopimuksen valtiontukea koskevia säännöksiä ja ne ovat komission hyväksymiä. Kaikkien luopumistukijärjestelmien tavoitteena on ollut edistää maatalouden rakennekehitystä sekä turvata maatalouden ja vuodesta 2000 lukien myös porotalouden jatkuvuutta elinkeinona.

Vuodesta 2003 alkaen voimassa olleessa maatalouden luopumistukijärjestelmässä on tähän mennessä tapahtunut sukupolvenvaihdoksia noin 400 – 500 vuodessa. Tämä on selvästi vähemmän kuin luopumistukijärjestelmän valmistelun yhteydessä arvioitu 600 vuosittaista sukupolvenvaihdosta. Porotaloudessa sukupolvenvaihdoksia on tapahtunut vuodesta 2003 alkaen vuosittain vain muutama. Luopumistukijärjestelmän valmistelun yhteydessä esitetty arvio oli porotalouden sukupolvenvaihdosten osalta noin 25 vuodessa. Myös viljelijöiden keski-ikä on hienoisesti noussut. Luopumistukijärjestelmää kehitettäessä keskeisenä tavoitteena tulisi olla, että järjestelmän piiriin saataisiin nykyistä enemmän sukupolvenvaihdoksia elinkeinon jatkuvuuden turvaamiseksi. Tämän vuoksi olisi tarkoituksenmukaista joustavoittaa erityisesti sellaisia säännöksiä, jotka nykyisin ovat mahdollisesti sukupolvenvaihdosten esteenä.

Luopumistukijärjestelmän maatalouden rakennekehitykseen vaikuttavat toimet perustuvat pitkäjänteiseen toimintaan. Luopumistukijärjestelmässä annetut sitoumukset ovat voimassa yleensä 10 – 15 vuotta. Täten luopumistukijärjestelmän ehtoja suunniteltaessa tehdyillä ratkaisulla on pitkät vaikutukset tulevaisuuteen. Tarkoituksenmukaista maatalouden rakennekehityksen kannalta olisi, että järjestelmää jatketaan useammalla vuodella kuin vuoden 2000 jälkeen säädetyissä luopumistukijärjestelmissä tehtiin. Tilanpidosta luopuminen vaatii pitkäjänteistä suunnittelua ja lyhyet soveltamiskäytännöt pakottavat yrittäjiä ajoittamaan luopumiset järjestelmien voimassaolojaksojen mukaisesti. Luopumistuen ehtojen tulee lisäksi olla selkeät ja yksiselitteiset, jolloin ne turvaavat tukea hakevien yhdenvertaisen kohtelun.

Luopumistukijärjestelmää jatkettaessa vuoden 2006 jälkeen tulisi yleiset eläkepoliittiset linjaukset ottaa huomioon myös erityisesti luopumistuen määrään liittyvissä kysymyksissä sekä mahdollistamalla luopujan jatkaminen muissa ansiotöissä kuin maatalouden parissa luopumisen jälkeen siten, että luopumistuen maksun aloittamista siirretään siihen asti, kunnes muut ansiotyöt on lopetettu tai niitä on vähennetty alle ansiotulorajan (538 euroa/kk vuonna 2005).

Syyskuussa 2005 hyväksytyssä Euroopan yhteisöjen maaseudun kehittämisasetuksessa ei ole luopumistapana viljelmättömyyssitoumusta. Varhaiseläkejärjestelmän tavoitteena on luovutettujen tilojen merkittävä rakennemuutos, joka toteutetaan nuorten viljelijöiden toiminnan aloittamista koskevalla toimenpiteellä (sukupolvenvaihdos) tai luovuttamalla tila sen koon kasvattamiseksi.

Lähtökohtana on, että muutosehdotukset toteutetaan valtion talouden kannalta kustannusneutraalisti. Tämä ja maatalouden rakennekehitykseen liittyvät yhteisölainsäädännön tavoitteet huomioon ottaen

on tarkoituksenmukaista pysyä nykyisissä luopumistavoissa (sukupolvenvaihdosluovutus, lisämaaluovutus omistusoikeus/vuokrausluovutuksella).

Työryhmän ehdotus

Pitkäjänteisen maatalouden rakennekehityksen kannalta on tarkoituksenmukaista, että luopumistukijärjestelmää jatkettaisiin samalle ajanjaksolle, jolle kansallinen maaseudun kehittämissuunnitelma laaditaan eli vuosille 2007 – 2013. Luopumistavat olisivat nykyiset: sukupolvenvaihdos ja lisämaaluopuminen. Sukupolvenvaihdoksessa edellytettäisiin omistusoikeuden siirtävää luovutusta. Lisämaaluopuminen olisi mahdollista toteuttaa omistusoikeuden siirtävällä luovutuksella tai tekemällä peltomaita koskeva maanvuokrasopimus vähintään kymmenen vuoden ajaksi. Myös porotaloudessa luopumistavat olisivat samat kuin nykyisin: sukupolvenvaihdosluovutus ja lisäporoluovutus.

3.2 Luopujaa koskevat ehdot

3.2.1 Ikäraajat

Nykyjärjestelmässä sukupolvenvaihdosikäraja on 56 vuotta vuodesta 2005 alkaen, lisämaaluovutuksissa 57 vuotta ja vuokraamalla tapahtuvissa lisämaaluovutuksissa 60 vuotta. Porotaloudessa luopumisikä on 55 vuotta.

Luopumistukijärjestelmän toimeenpanon kannalta olisi tarkoituksenmukaista, että ikärajamuutoksia ei tulisi kesken järjestelmän soveltamisjakson. Sukupolvenvaihdosluovutusten osalta on tärkeätä painottaa sukupolvenvaihdoksen oikea-aikaisuutta. Lisäksi on huomattava, että juuri luopujan ikäraja koskevalla sääntelyllä on suuri merkitys luopumistukijärjestelmän kustannusvaikutuksissa.

Suurimmat ikäluokat jäävät eläkkeelle lähivuosina. MYEL-vakuutettujen rekisteristä saatujen tietojen mukaan tiloja, joilta oli vakuutettu 55 - 59 -vuotiaita maatalousyrittäjiä, oli vuoden 2004 lopulla yhteensä 13 013. Tiloja, joilta oli vakuutettu 50 - 54-vuotiaita maatalousyrittäjiä, oli vuoden 2004 lopulla 11 621. Suurin ryhmä MYEL-vakuutettuja oli vuoden 2004 lopulla 40 - 49-vuotiaat: tiloja yhteensä 19 676 kappaletta. Mikäli luopumistukijärjestelmä säädettäisiin vuoden 2013 loppuun, kaikissa em. ikäryhmissä olisi mahdollisia luopujia ja luopumisikärajat määrittävät, miten paljon.

Kustannusvaikutukset eri ikärajamalleissa

Jos luopumistapoina ovat omistusoikeusluovutuksella tapahtuva sukupolvenvaihdos ja lisämaaluopuminen omistusoikeusluovutuksella sekä vuokrauksella tapahtuva lisämaaluopuminen ja järjestelmä säädettäisiin vuoden 2013 loppuun, olisivat kustannusvaikutukset (miljoona euroa/v) arviolta seuraavat:

Vaihtoehdot	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014 -	Yhteensä (miljoonaa euroa)
Vaihtoehto 1 Sukupuolenvaihdos 55 vuotiaana Lisämaaluovutus myymällä 57 vuotiaana Lisämaaluovutus vuokraamalla 57 vuotiaana	3,5	17,9	31,5	44,0	55,7	65,6	73,8	277,4	569,4
Vaihtoehto 2 (nykyinen) Sukupuolenvaihdos 56 vuotiaana Lisämaaluovutus myymällä 57 vuotiaana Lisämaaluovutus vuokraamalla 60 vuotiaana	2,7	12,9	21,8	29,6	36,6	42,3	46,0	148,8	340,7
Vaihtoehto 3 Sukupuolenvaihdos 57 vuotiaana Lisämaaluovutus myymällä 57 vuotiaana Lisämaaluovutus vuokraamalla 57 vuotiaana	3,0	14,8	26,9	37,8	47,7	54,6	58,5	173,8	417,2
Vaihtoehto 4 Sukupuolenvaihdos 55 vuotiaana Lisämaaluovutus myymällä 57 vuotiaana Lisämaaluovutus vuokraamalla 60 vuotiaana	2,7	13,9	23,8	32,7	40,8	48,0	54,6	212,7	429,1

Lisämaavuokrauksen ikäraja vaikuttaa merkittävästi luopumistukijärjestelmän kustannuksiin. Ensimmäisessä vaihtoehdossa, jossa sukupuolenvaihdosikä on 55 vuotta ja lisämaavuokrauksen ikä 57 vuotta, on selkeästi suurimmat kustannusvaikutukset (yhteensä 569,4 miljoonaa euroa). Vaihtoehto 2 on laskettu nykyisten ikärajojen mukaan ja sen perusteella luopumistukijärjestelmän kokonaiskustannuksiin ei aiheudu lisäyksiä (kustannusvaikutukset yhteensä 340,7 miljoonaa euroa). Kolmannessa vaihtoehdossa luopumisikä on kaikissa luopumistavoissa sama (57 vuotta). Myöskin tässä vaihtoehdossa on nähtävissä lisämaavuokrauksen ikärajan alentamisen kustannuksia lisäävät vaikutukset (yhteensä 417,2 miljoonaa euroa). Vaihtoehto 4 perustuu muilta osin nykyisiin ikärajiin, mutta sukupuolenvaihdosluovutusten alaikäraja on laskettu 55 vuoteen (yhteensä 429,1 miljoonaa euroa).

Edellä mainituissa laskelmissa ei ole otettu huomioon arvioita maatalojen määrän vähentymisestä, mikä saattaa osaltaan vähentää edellä arvioituja kustannusmenoja.

Eri ikärajavaihtoehtojen vaikutukset maatalouden rakennekehitykseen

MTT Taloustutkimuksessa on julkaistu marraskuussa 2004 tutkimus, jossa on tarkasteltu viljelijöiden eläke- ja luopumispäätöksiä sekä näiden päätösten ajoitukseen vaikuttavia tekijöitä (Minna Väre, Viljelijöiden sivutulot ja luopumispäätökset). Tutkimusaineisto perustui Melan rekistereistä poimittuun 963 tilan otokseen vuosilta 1993 – 1998. Aineiston viljelijät olivat sellaisia maatalousyrittäjiä, joilla olisi ollut ikänsä puolesta mahdollisuus luopua viljelystä tarkastelujakson aikana. Tutkimuksen päätuloksena tuli ilmi, että luopumistukijärjestelmällä ja mahdollisuudella tehdä maatalan sukupuolenvaihdos riittävän aikaisin on keskeinen merkitys perhevilmien jatkuvuuden kannalta.

Tutkimustulosten mukaan sukupuolenvaihdoseläkeikärajan nostaminen hidastaa lyhyellä aikavälillä maatalouden rakennekehitystä, mutta nopeuttaa sitä pitkällä aikavälillä. Sukupuolenvaihdosten todennäköisyys laskee nopeasti luopuvan viljelijän ikääntyessä. Jos alaikäraja nostetaan, sukupol-

venvaihdokset viivästyvät ja mahdollisten jatkajien työllistyessä maatalouden ulkopuolelle, sukupolvenvaihdokset jäävät toteutumatta. Lisäksi tutkimustulosten mukaan epävarmuus eläkejärjestelmän jatkuvuudesta ja sen ehdoista aikaistaa etenkin sellaisia luopumispäätöksiä, joissa tilan tuotanto lakkautetaan.

Koska keskeinen tavoite on nuorentaa viljelijöiden keski-ikää ja saada riittävästi uusia aloittavia yrittäjiä maatalouteen, olisi tarkoituksenmukaista pitää sukupolvenvaihdosten luopujaa koskeva alaikäraja niin alhaisena kuin se on mahdollista. Siltä osin kuin on tarkoitus edistää maatalouden rakennekehitystä jo olemassa olevien tilojen kannattavuuden lisäämisellä, näyttäisi vuokrausvaihtoehto lisäävän kehitystä tältä osin. Nykyjärjestelmässä vuokrauksen alaikäraja on 60 vuotta. Vuokrauksen ikärajan alentaminen lisää kuitenkin merkittävästi luopumistukijärjestelmän kokonaiskustannuksia.

Luopumisikä ja luopumistuen maksun alkaminen

Yksi tapa edistää sukupolvenvaihdosten oikea-aikaisuutta lisäämättä luopumistukijärjestelmän kokonaiskustannuksia, olisi mahdollistaa luopujalle tietty järjestelyaika tilan luovuttaminen 55-vuotiaana siten, että tuen maksu alkaisi kuitenkin aikaisintaan 56-vuotiaana. Luopumistuen maksu alkaisi vasta kun lopullinen luopuminen on tapahtunut ja luopuja on täyttänyt 56 vuoden iän. Kysymys olisi vuoden pituisesta järjestelyajasta, joka mahdollistaisi tilanpidon siirtämisen ko. tilalle tarkoituksenmukaisella tavalla.

Yrittäjän tulisi tilanpidosta luopuessaan siten lopettaa maatalouden harjoittaminen, mutta muiden ansiotöiden osalta ei olisi rajoituksia. Eläkekarttumat olisivat muusta työstä 1,9 %, koska luopumistuki ei olisi vielä maksussa. Nämä karttumat yrittäjä saisi hyväkseen vanhuuseläkevaiheessa.

Edellä sanottua sukupolvenvaihdosten osalta 55 vuoden iässä alkavaa vuoden järjestelyaikaa ei pidettäisi varsinaisena luopumisikäenä. Tämän vuoksi olisi tarkoituksenmukaista, että sama järjestelyaika sallittaisiin myös lisämaaluovutuksiin.

Koska kysymyksessä ei olisi varsinainen ikärajasäännös, luopumistuen maksamisen edellytyksenä olevat ikärajat olisivat samat kuin nykyisin samoin kuin myös uinuvaan luopumistukeen oikeutettujen nykyiset ikärajat. Sukupolvenvaihdoksissa uinuvaan luopumistukeen oikeutettujen ikä tulisi nykyisten ikärajojen perusteella olla luopumishetkellä 51 vuotta, lisämaaluovutuksissa 52 vuotta ja vuokrauksissa 55 vuotta. Uinuvaan luopumistukeen oikeutettujen osalta edellytettäisiin, että he ovat lopullisen luopumisen tapahtuessa täyttäneet edellä mainitun iän.

Työryhmän ehdotus

Luopumistuen saamisen ikärajaksi esitetään nykyisiä ikärajoja. Sukupolvenvaihdoksessa ikäraja on 56 vuotta, lisämaaluovutuksessa (omistusoikeusluovutus) 57 vuotta ja lisämaavuokrauksessa 60 vuotta. Uinuvaan luopumistukeen oikeutettujen tulisi olla luopumisen tapahtuessa täyttänyt nykyinen ikäraja 51 vuotta (sukupolvenvaihdos), lisämaaluovutuksessa (omistusoikeusluovutus) 52 vuotta ja lisämaavuokrauksessa 55 vuotta. Tuen maksu alkaisi uinuvaan luopumistukeen oikeutetuilla kuten nykyisinkin luopumistavasta riippuen 56, 57 tai 60 vuoden iässä. Myös porotalouden harjoittajilla ikärajojen ehdotetaan pysyvän nykyisellään. Luopumisikä on heillä 55 vuotta ja uinuvaan luopumistukeen oikeutetulla 50 vuotta. Edellä mainitut ikärajat olisivat samat koko soveltamisjakson ajan.

Luopujille ehdotetaan lisäksi vuoden pituista järjestelyaikaa luopumistuen hakemiselle kaikissa luopumistavoissa. Lopullinen luovutus olisi siten mahdollista tehdä jo järjestelyajan kuluessa eli noin vuotta ennen varsinaiselle luopujalle säädetyin alaikärajan täyttämistä. Tuen maksu alkaisi kuitenkin aina aikaisintaan varsinaisen luopumisiän täyttämisen jälkeen eli luopumistavasta riippuen 56-, 57- tai 60 -vuotiaana sekä porotalouden harjoittajilla 55-vuotiaana. Ehdotuksella on tarkoitus edistää sukupolvenvaihdosten oikea-aikaisuutta ja lisätä mahdollisuuksia järjestellä luopumisen tilakohtaisesti sopivana ajankohtana.

3.2.2 Estävät eläkkeet

Luopumistukilain 6 §:n mukaan oikeutta luopumistukeen ei ole luopujalla, joka luopumisen tapahtuessa saa:

- 1) kansaneläkelain mukaista toistaiseksi myönnettyä työkyvyttömyyseläkettä, yksilöllistä varhaiseläkettä, työttömyyseläkettä; tai
- 2) maatalousyrittäjien eläkelain mukaista kohdassa 1 tarkoitettua eläkettä.

Edellä mainitusta lainkohdasta johtuu, että osatyökyvyttömyyseläkkeellä oleva maatalousyrittäjä, jonka edelleen edellytetään jatkavan työssä, ei voi saada luopumistukea. Säännöksen tausta pohjautuu vuosien 1995 - 1999 EU-osarahoitteiseen luopumistukijärjestelmään: silloisen varhaiseläkeasetuksen mukaan varhaiseläkkeellä ei saanut korvata kansallista eläke-etuutta. Mikäli luopumistukijärjestelmän rahoituksessa päädytään kansallisesti rahoitettuun järjestelmään, ei edellä mainittu asia olisi enää esteenä.

Luopumistuki on tarkoitettu maatalouden rakenteen parantamiseksi ja ikääntyvän maatalousyrittäjän toimeentulon turvaksi. Osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevan työpanos voidaan MYEL-vakuuttaa vuoden 2005 alusta lukien. Osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevan maatalousyrittäjän voidaan olettaa olevan halukas jo terveydentilansakin takia luopumaan maatalouden harjoittamisesta hänen saavuttaessaan luopumisiän, jolloin välttämättä edellytykset täyden työkyvyttömyyseläkkeen myöntämiselle eivät vielä täyty. Luopumisen ollessa tilakohtainen ratkaisu, ei luopumista voida välttämättä toteuttaa tarkoituksenmukaisena ajankohtana, varsinkin jos puolisoista vanhempi on osatyökyvyttömyyseläkkeellä. Luopumisen mahdollistuminen jää riippumaan siitä, myönnetäänkö toiselle täysi työkyvyttömyyseläke vai ei ja silloinkin nuoremman puolisoista on täytettävä varsinaista luopumisia koskevat ikärajaedellytykset.

Em. lainkohtaa olisi perusteltua muuttaa siten, että oikeutta luopumistukeen ei ole, jos maatalousyrittäjä saa luopumisen tapahtuessa maatalousyrittäjien eläkelain mukaista toistaiseksi myönnettyä täyttä työkyvyttömyyseläkettä, yksilöllistä varhaiseläkettä tai työttömyyseläkettä. Tällöin osatyökyvyttömyyseläke ei olisi luopumisen esteenä. Koska osatyökyvyttömyyseläkkeeseen saattaa kuulua myös muiden kuin maatalousyrittäjien eläkelain mukaisia eläkeosia, tulisi tällaisen luopumistuen määräytyä siten, että nämä eläkkeen osat otetaan huomioon luopumistuen määrässä.

Luopumistukijärjestelmän kokonaiskustannuksiin ehdotetulla muutoksella arvioidaan olevan vuosina 2007 - 2013 sekä sen jälkeen yhteensä noin 3,4 miljoonan euron suuruinen kustannuksia lisäävä vaikutus. Osatyökyvyttömyyseläkettä saavilla, jotka luopuvat tilanpidosta saattaisi myös osassa tapauksista olla oikeus täyteen työkyvyttömyyseläkkeeseen työeläkejärjestelmästä, mikä osin vähentää luopumistukijärjestelmästä myönnettävien tukien määrää. Arvio vuotuisista kustannusvaikutuksista on esitetty kohdassa 5.1.2.

Oikeus uinuvaan luopumistukeen, jos puoliso saa täyttä työkyvyttömyyseläkettä

Nykytila

Maatalousyrittäjän leskellä on oikeus luopumistukeen, jos luopuminen tapahtuu aikaisintaan viisi vuotta ennen kuin hän täyttää varsinaista luopumisikää koskevan edellytyksen. Luopumistukea aletaan suorittaa, vasta kun leski täyttää varsinaista luopumisikää koskevan ikärajaedellytyksen.

Täydellä työkyvyttömyyseläkkeellä oleva henkilö ei saa luopumistukea. Käytännössä tällaisen henkilö puoliso voi joutua hoitamaan maatilan työt yksin, aivan kuten maatalousyrittäjän leskikin.

Olisi tarkoituksenmukaista, että näitä tilanteita varten uinuva luopumistukioikeus voitaisiin ulottaa myös toistaiseksi täyttä MYEL- työkyvyttömyyseläkettä saavien, varsinaisen luopumisiän ehdot täyttävien henkilöiden nuoremmille puolisoille. Tuen maksaminen alkaisi, kuten leskilläkin, vasta kun nuorempi puoliso täyttää luopumistavalle säädetyn varsinaisen ikärajan. Lukumääräisesti näitä tapauksia ei ole kovin paljon, mutta oikeus uinuvaan luopumistukeen mahdollistaisi luopumisajan kohdan aikaistamisen tilanteessa, jossa puoliso käytännössä joutuu hoitamaan tilaa yksin ja usein myös sairasta puolisoaan. Tuen maksu alkaisi kuitenkin vasta varsinaisen luopumisiän täyttämisen jälkeen, jonka vuoksi ehdotetulla muutoksella ei arvioida olevan kustannuksia lisääviä vaikutuksia luopumistukijärjestelmän kokonaiskustannuksiin.

Työryhmän ehdotus

Osatyökyvyttömyyseläkettä saavien maatalousyrittäjien osalta ehdotetaan tarkistettavaksi säännöksiä siten, että osatyökyvyttömyyseläke ei olisi enää luopumistuen saamisen estävä etuus. Luopumistuen suuruutta määrättäessä otettaisiin kuitenkin huomioon osatyökyvyttömyyseläkettä saavan muiden työeläkelakien mukaiset eläkkeenosat.

Uinuva luopumistukioikeus ehdotetaan myönnettäväksi myös toistaiseksi myönnetyn maatalousyrittäjien eläkelain mukaisen täyden työkyvyttömyyseläkkeen saaneen maatalousyrittäjän puolisolle. Uinuvan luopumistukioikeuden saaneen maatalousyrittäjän luopumistukea alettaisiin maksaa vasta siinä vaiheessa, kun hän täyttää varsinaisen luopumisiän eli jolloin hän olisi oikeutettu luopumistukeen varsinaisena luopujana.

3.2.3 Muissa ansiotöissä jatkaminen luopumisen jälkeen

Luopumistuen saamisen edellytyksenä on, että luopuja lopettaa kaupallisen maatalouden harjoittamisen ja metsätalouden hankintatöiden tekemisen lisäksi myös muut ansiotyönsä tai vähentää niitä siten, että niistä saatavat ansiotulot voidaan arvioida kuukaudessa pienemmiksi kuin 538, 27 euroa kuukaudessa (vuoden 2005 taso). Tulona ei oteta huomioon omaishoidon tukea eikä perhehoitajalaisissa tarkoitettua palkkiota. Edellä sanottu rajamäärä on sama kuin työttömyyseläkkeessä sovelletaan vuoden 2005 alusta.

Jos luopumistuki on myönnetty uinuvana, tulee luopujan lopettaa tai vähentää muita ansiotöitään edellä sanotulla tavalla viimeistään silloin kun hän täyttää luopumistavasta riippuvan, varsinaisen luopumisiän (56, 57 tai 60 vuotta).

Mikäli luopuja ei luopumisen yhteydessä lopeta tai vähennä muita ansiotöitään, johtaa se luopumistukihakemuksen hylkäämiseen. Jos luopujalla on uinuvaa luopumistukea hakeva nuorempi puoliso, on hänen luopumistukioikeutensa riippuvainen siitä, täyttääkö vanhempi puoliso luopumistuen myöntämisen ehdot. Vanhemman puolison hakemuksen hylkääminen johtaa siten myös nuoremman puolison hakemuksen hylkäämiseen.

Vuosien 2003 - 2006 luopumistukijärjestelmään sisältyy poikkeus koskien luopumisen yhteydessä tapahtuvaa muiden ansiotöiden lopettamista tai vähentämistä. Ehtoa ei sovelleta luopujan luottamustoimissa tekemään työhön. Luottamustoimena pidetään toimimista kansanedustajana, valtion luottamustoimissa, kunnallisena luottamushenkilönä tai työntekijäin eläkelaisissa tarkoitettussa yksityisessä luottamustoimissa.

Luopumisen jälkeen luopuja voi taten jatkaa työskentelyään luottamustoimissa, vaikka niistä saavat ansiotulot ylittävät rajan. Luopumistuen maksu alkaa kuitenkin vasta, kun luottamustoimista saadut tulot yhdessä muiden ansiotulojen kanssa jäävät alle ansiotulorajan.

Luopumistuen maksun alkaminen ja muut ansiotyöt

Työeläkeuudistuksen keskeisenä tavoitteena on myöhentää työntekijöiden ja yrittäjien eläkkeelle siirtymistä muutamalla vuodella. Tätä on pyritty edistämään mm. korkeammalla eläkekarttumalla 53 vuoden iästä lukien. Luopumistukilaissa nykyisellään oleva ehto siitä, että luopumistukioikeuden saadakseen on lopetettava tai vähennettävä muut ansiotyönsä luopumisen yhteydessä, ei edistä työeläkeuudistuksen tavoitteita jatkaa ansiotyössä mahdollisimman pitkään.

Työeläkeuudistuksen tavoitteiden edistämisen kannalta olisi tarkoituksenmukaista, että luopuja voisi luopumisen yhteydessä valita, jatkaako hän muissa ansiotöissään ja ottaa luopumistuen maksuun vasta myöhemmin, kun ansiotulot jäävät alle rajan. Tällöin luopuja voisi luopua maatalouden rakennekehityksen edistämiseksi silloin kun maatilana luovuttaminen on tarkoituksenmukaista, mutta luopumistukea alettaisiin maksaa vasta sitten, kun se on luopujan toimeentulon turvaamiseksi tarpeen eli siinä vaiheessa kun hänen muut ansiotulonsa jäävät alle laissa säädetyn rajan. Myös uinuvaa luopumistukea hakevan luopumistukioikeus ei olisi enää kiinni siitä, lopettaako tai vähentääkö vanhempi luopuja ansiotyönsä luopumisen yhteydessä.

Edellä sanottu ehdotus turvaisi jatkossakin maatalouden rakennekehityksen toteutumista, mutta edistäisi samalla työeläkeuudistuksen tavoitteita sekä aikaansaisi lisäksi säästöä luopumistukijärjestelmän kustannuksissa. Se lisäisi myös luopujien kokonaiseläketurvaa, koska eläkettä karttuisi 1,9 % vuodessa muista ansiotöistä silloin, kun luopumistuki ei olisi vielä maksussa (TEL 5 §:n 1 momentin 1 kohta). Tämä osaltaan kannustaisi luopujia jatkamaan muissa ansiotöissä luopumistuen nostamisen sijaan. Edellä mainitut karttumat luopuja saisi hyväkseen kuitenkin vasta vanhuuseläkevaiheessa.

Ehdotetulla muutoksella arvioidaan olevan luopumistukijärjestelmän kokonaiskustannuksia vähentäviä vaikutuksia. Kustannussäästön vuosilta 2007 ja 2013 sekä sen jälkeiseltä ajalta arvioidaan olevan yhteensä noin 8,5 miljoonaa euroa. Arvio vuotuisista kustannusvaikutuksista on esitetty kohdassa 5.1.2.

Työryhmän ehdotus

Luopumistuen myöntäminen ei edellyttäisi enää sitä, että luopuja lopettaisi luopumisen yhteydessä muut ansiotyönsä tai vähentää ne alle ansiotulorajan. Luopumistuen maksaminen aloitettaisiin kui-

tenkin vasta sen jälkeen, kun luopuja on pysyvästi lopettanut muut ansiotyönsä tai vähentänyt ne alle ansiotulorajan. Menettely vastaisi nykyään luottamustoimien osalta voimassa olevaa sääntelyä. Samaa periaatetta noudatettaisiin myös uinuvaa luopumistukea hakeviin. Heidänsäkään ei tarvitsisi lopettaa muita ansiotöitään siinä yhteydessä, kun he täyttävät varsinaisen luopumisiään. Tuen maksu siirtyisi vain siihen saakka kunnes muiden ansiotöiden lopettaminen tai vähentäminen tapahtuvat.

3.2.4 Luopujaa luopumisen jälkeen koskevat rajoitukset

Maatalouden harjoittamisesta luopuminen

LUTUL 7 §:n mukaan luopujan on luopumisen yhteydessä pysyvästi lopetettava kaupallisen maatalouden harjoittaminen. Maataloudella tarkoitetaan luonnon jatkuvaan tuotokkykyyn perustuvaa toimintaa, metsätaloutta ja kalastusta lukuun ottamatta. Maatalouden käsite on määritetty asetustasolla. Maataloutta on mm. peltoviljely sekä karjatalous ja muu eläinten pito.

Kaupallisen maatalouden harjoittamiskiellosta seuraa, että kotieläimiä, joilla on olennaista maataloudellista merkitystä, ei voi jäädä tilalle. Muutaman lemmikkieläimen pitäminen on voitu sallia. Luopujien omistamien hevosten osalta ravihevostoimintaa ei ole tähän mennessä sallittu, koska toiminnan tavoitteena on taloudellinen hyöty. Toisaalta ravihevostoiminta on usein harrastusluonteista ja on pidetty epäkohtana sitä, että luopujien tulisi luopumisen yhteydessä luopua täysin myös tämäntyyppisestä toiminnasta.

Maaseutuelinkeinojen rahoituslainsäädännössä maataloutena pidetään hevostaloutta, jolla tarkoitetaan hevosten kasvatusta ja jalostusta, jonka pääasiallisena tarkoituksena on eläinten myynti. Ratsastuskurssien pitämistä tai ravihevostoimintaa rahoitetaan puolestaan vain maatalouden yhteydessä harjoitettuna muuna yritystoimintana. Maatalouden ns. suorien tukien tukijärjestelmässä kolme hevosta on muodostanut kolme tukieläinyksikköä, joiden perusteella on ollut mahdollista saada tulotukea. Tulotukien kannalta ei ole merkitystä sillä, onko kyseessä ravihevon vai hevosten kasvatustoimintaan käytettävä hevonen.

Harrastusluonteisen hevostoiminnan sallimiseksi luopujien yhdenvertaisen kohtelun ja selkeän rajanvedon saavuttamiseksi olisi tarkoituksenmukaista säätää luopumistukijärjestelmässä tietty enimmäislukumäärä hevosten osalta, joka voitaisiin sallia luopujalle ilman, että katsottaisiin olevan kysymys maatalouden harjoittamisesta.

Koska maatalouden tulotuissa kolme tukiyksikköä riittää perustamaan tukioikeuden, olisi perusteltua, että luopujan sallittaisiin pitävän omistuksessaan enintään kaksi hevosta luopumisen jälkeen. Ravihevostoiminta näillä hevosilla voitaisiin sallia, koska kysymys ei olisi maatalouden harjoittamisesta. Kasvatustoimintaa ei sen sijaan sallittaisi näillä hevosilla.

Työryhmän ehdotus

Harrastusluonteisen ravihevostoiminnan mahdollistamiseksi ja hevostenpitoon liittyvien tulkinta-ongelmien vähentämiseksi ehdotetaan luopumistukilakiin otettavaksi säännökset siitä, että luopuja saisi jättää itselleen luopumisen jälkeen enintään kaksi hevosta. Hevosten kasvatusta ja jalostusta, jonka tarkoituksena on eläinten myynti, ei sallittaisi näillä hevosilla. Ravihevostoimintaa näillä hevosilla ei sen sijaan pidettäisi kaupallisen maatalouden harjoittamisena.

Kaupallisen maatalouden harjoittamiskielto

Kaupallisen maatalouden harjoittamiskieltoa on tulkittu siten, että maatalouden harjoittaminen myös yhtiön lukuun on lopetettava (ei siis riitä, että luovutaan maataloudesta omaan tai yhteiseen lukuun). Käytännössä tulkinnanvaraisia tilanteita on kuitenkin aiheutunut muun muassa osakeyhtiöiden osalta. Lailla on selkeästi kielletty maatalouden harjoittaminen yrittäjänä. Osakeyhtiömuotoisen toiminnan osalta ei nykyisellään laista ole johdettavissa suoraan, milloin yrittäjyyden raja ylittyy. Tarkoituksenmukaista olisi, että lain tasolla olisi selkeät säännökset, milloin osakeyhtiömuotoisen toiminnan osalta katsotaan, että kysymys on yrittäjyydestä eikä vain pääomasijoittamisesta. Säännöstä sovellettaisiin kaikkiin luopujiin.

LUTUL 7 §:ssä sen sijaan säädellään yleisesti luopujan toimintaa luopumisen jälkeen. Olisi tarkoituksenmukaista, että lainkohtaan otettaisiin säännökset siitä, että kaupallisen maatalouden harjoittaminen on kielletty omaan tai yhteiseen lukuun sekä myös yhtiön lukuun silloin, kun luopujan katsotaan olevan ko. yhtiössä yrittäjäsessa.

Luopujien yhdenvertaisen kohtelun sekä rajanvedon selkeyden vuoksi olisi tarkoituksenmukaista säätää osakeyhtiömuotoisen toiminnan osalta selkeä osakeomistus, jolla luopuja voi olla luopumisen jälkeen mukana pääomasijoittajana maataloutta harjoittavassa osakeyhtiössä. Lainkohta voitaisiin laatia siten, että säädettäisiin edellytykseksi, ettei luopuja luopumisen jälkeen harjoita maataloutta omaan tai yhteiseen lukuun tai osakeyhtiön lukuun. Osakeyhtiömuotoisen toiminnan osalta säädettäisiin vielä tarkemmin erikseen, mitä ei ole pidettävä maatalouden harjoittamisena.

Sosiaaliturvalainsäädännössä on erilaisia yrittäjämääritelmiä. Nyk yisin MYEL:n mukaan vakuutetaan maatalousyrittäjä joka harjoittaa maataloutta osakeyhtiön lukuun siten, että hän omistaa yksin tai yhdessä perheenjäsenensä kanssa yli puolet osakepääomasta tai osakkeiden tuottamasta äänivalta ja toimii yhtiössä johtavassa asemassa.

Työttömyysturvalain 6 §:ssä on säännökset yrittäjästä. Säännöksen mukaan yrittäjänä pidetään ensinnäkin henkilöä, joka on velvollinen ottamaan MYEL-vakuutuksen. Yrittäjäksi katsotaan myös yrityksen osaomistaja. Osaomistajana pidetään henkilöä:

- 1) joka työskentelee johtavassa asemassa osakeyhtiössä, jossa hänellä itsellään on 15 % tai yhdessä perheenjäsentensä kanssa vähintään 30 % osakkeiden äänimäärästä.
- 2) joka työskentelee osakeyhtiössä, jossa hänellä itsellään on tai hänen perheenjäsenillään tai hänellä yhdessä perheenjäsentensä kanssa on vähintään puolet yhtiön osakepääomasta tai osakkeiden määräämisvallasta.

Lainkohtaa sovellettaessa perheenjäseneksi katsotaan yrityksessä työskentelevän henkilön puoliso ja samassa taloudessa asuva ylenevässä tai alenevässä polvessa oleva henkilö.

Jos luopumistukijärjestelmässä olisi tarkoitus sallia ainoastaan pääomasijoittaminen osakeyhtiöissä, tulisi osakeomistusta tai osakkeiden äänivaltaa koskevien säännösten olla tiukkoja. Jos tarkoituksena on sallia vain pääomasijoittamisen luontoinen toiminta, ei luopujalle voida sallia kovinkaan suurta osakeomistusta maataloutta harjoittavan osakeyhtiön osakepääomasta. Pääomasijoittamiseen ei myöskään voi kuulua työskenteleminen yhtiössä johtavassa asemassa. Toisaalta, jos kysymys on pääomasijoittamisesta, osakkeiden nojalla saatuja tuloja ei voitaisi pitää ansiotulorajatarkastelussa huomioon otettavina ansiotulona, jos ne ovat vain verotusteknisistä syistä kirjautuneet ansiotuloksi.

Yrittäjyyttä koskevat määritelmät ovat sosiaaliturvalainsäädännössä erilaisia riippuen kunkin järjestelmän tavoitteista. Luopumistukijärjestelmä on valtiontuki, joka on tarkoitettu kaupallisen maatalouden harjoittamisesta pysyvästi luopuville maatalousyrittäjille. Tämän vuoksi luopujan jääminen maataloutta harjoittavan osakeyhtiön osakkaaksi tulisi sallia vain silloin kun häntä voidaan selvästi pitää vain pääomasijoittajana.

Työryhmän ehdotus

Kaupallisen maatalouden harjoittamiskieltoa koskevan pykälän sanamuotoa tarkistetaan siten, että luopumistuen saamisen edellytyksenä on, että luopuja luopumisen tapahduttua pysyvästi lopettaa kaupallisen maatalouden harjoittamisen omaan tai yhteiseen lukuun tai osakeyhtiön lukuun. Kaupallisen maatalouden harjoittamisena ei kuitenkaan pidetä sitä, että luopuja luopumisen tapahduttua omistaa yksin tai yhdessä perheenjäsenensä kanssa enintään 15 % tämän lain 2 §:ssä tarkoitettua maataloutta harjoittavan osakeyhtiön osakepääomasta tai yhtiön osakkeiden tuottamasta äänivallasta, edellyttäen, ettei hän työskentele kyseisessä yhtiössä johtavassa asemassa.

Perheenjäsenenä pidetään puolisoa tai samassa taloudessa asuvaa, luopujalle ylenevässä tai alenevässä polvessa sukua olevaa henkilöä. Johtavalla asemalla tarkoitetaan toimimista yhtiön hallituksen jäsenenä tai toimitusjohtajana. Osakkeiden nojalla saadut tulot katsotaan aina pääomaluonteisiksi, eikä niitä oteta huomioon ansiotulorajatarkastelussa.

Metsätalouden hankintatyöt

Luopujan on luopumisen tapahduttua lopetettava metsätalouden hankintatöiden tekeminen. Hankintatöiden tekeminen on luopujalle kuitenkin sallittua, jos on kysymys kestävän metsätalouden rahoituksesta annetun lain 5 §:ssä tarkoitetuista metsien hoitoa ja käyttöä edistävästä töistä. Kestävän metsätalouden rahoituksesta annetun lain 5 §:n mukaan metsien puuntuotannollisen kestävyuden ja elinvoimaisuuden turvaamiseksi metsien hoitoa ja käyttöä edistäviä töitä voidaan rahoittaa. Rahoitettaviin töihin luetaan metsänuudistaminen ja nuoren metsän hoito, kulutus, energiapuun korjuu, metsänterveyslannoitus, kunno stusojitus ja metsätien tekeminen. Em. työt ovat luopujalle sallittuja, eikä näiden töiden yhteydessä tehtyjä hankintahakkuita pidetä hankintatyökiellon rikkomisena. Energiapuun korjuulla on tarkoitettu nuoren metsän hoidon yhteydessä tapahtuvaa energiapuun korjuuta.

Työryhmän ehdotus

Luopujalle tulisi sallia metsätalouden hankintatyökiellosta poikkeaminen kestävän metsätalouden rahoituksesta annetussa laissa mainittujen tiettyjen metsien käyttöä ja hoitoa edistävien töiden osalta. Sen sijaan, että luopumistukilaisissa viitataan kestävän metsätalouden rahoituksesta annettavaan lakiin, olisi tarkoituksenmukaista laissa luetella sallitut työt siltä varalta, että viimeksi mainittua lakia tulnaisiin muuttamaan. Sanamuotoa tulisi tarkistaa seuraavasti:

Sen estämättä, mitä metsätalouden hankintatyökiellosta on säädetty, luopuja voi kuitenkin tehdä seuraavia metsien käyttöä ja hoitoa edistäviä töitä:

- 1) metsänuudistaminen
- 2) nuoren metsän hoito
- 3) kulutus
- 4) nuoren metsän hoidon yhteydessä tehty energiapuun korjuu
- 5) metsänterveyslannoitus

- 6) *kunnostusojitus*
- 7) *metsätien tekeminen.*

3.2.5 Muut ansiotoiminnan rajoitukset ja etuuden takaisinperintä

Kun luopumistuki on myönnetty ja sen maksaminen on aloitettu, sovelletaan luopujaan säännöksiä LUTUL 25 §:ssä mainitusta muita ansiotöitä koskevasta ansiotulorajasta, jonka määrä on vuoden 2005 alusta noin 538 euroa/kk. Luopumistukea ei makseta sellaiselta kalenterikuukaudelta, jonka aikana tuensaaja on ansiotyössä ansaiten vähintään edellä mainitun rajamäärän.

Jos luopumistuen saajan ansiot ylittävät mainitun ansiotulorajan, luopumistuen maksu keskeytetään. Jos tieto ansiotulorajan ylityksestä tulee takautuvasti, aiheutuu usein takaisinperintätilanteita. Luopumistuen keskeyttämisestä ja takaisinperinnästä on voimassa, mitä työttömyyseläkkeestä on säädetty (LUTUL 25 §). Mainitun säännöksen mukaan jos eläkettä ei olisi saanut maksaa, eläkelaitos perii maksetun eläkkeen takaisin. Jos eläkettä ei ole perittävä takaisin kolmea kuukautta pidemmältä ajalta, eläkelaitos voi erityisistä syistä luopua takaisinperinnästä. Jos ansiotuloraja ylittyy useammalta kuin kolmelta kuukaudelta, ei kohtuullistamismahdollisuutta takaisinperinnässä ole vaikka työskentelemällä ansaittu palkka tai palkkio jäisi määrältään ajanjaksolta maksettua tukea pienemmäksi.

Ansiotulorajan tarkastelujakso on kuukausikohtainen, koska luopumistukikin maksetaan kuukausittain ja on tarkoitettu niin, että tuensaaja ilmoittaa rajan ylittymisestä välittömästi ja tuen maksaminen voidaan keskeyttää asiakkaan ilmoittamalta ajalta. Ansiotulorajan ylityksestä on säädetty ilmoitusvelvollisuus luopumistuen saajalle.

Luopumistukilaisissa on muita kuin ansiotulorajan ylittämisestä johtuvia takaisinperintätilanteita varten oma säännös (LUTUL 31 §). Sen mukaan aiheettomasti maksettu tuki voidaan jättää osittain tai kokonaan perimättä, jos tämä katsotaan kohtuulliseksi ja tuen maksamisen ei ole katsottava johtuneen tuen saajan tai hänen edustajansa vilpillisestä menettelystä tai jos takaisinperittävä määrä on vähäinen.

Suurin ongelma ansiotulorajaa koskevien säännösten toimeenpanossa on ollut takaisinperintäsäännösten ehdottomuus. Jos ylityksiä on yli kolmelta kuukaudelta, on aina perittävä kaikkien ylityskuukausien osalta luopujalle maksettu luopumistuki takaisin. On esiintynyt kohtuuttomia tilanteita, kun pienten ylitysten johdosta on jouduttu perimään takautuvasti takaisin esim. puolen vuoden eläke. Tällöin takaisinperityn luopumistuen määrä on voinut ylittää luopumistuensaajan saamien ansioiden määrän.

Usein ylitykset ovat tapahtuneet lyhyissä työsuhteissa toimivilla kuten esimerkiksi maatalouslomittajilla tai sairaanhoidossa työskentelevillä, joilla erilaiset vuorolisät tai työsuhteen päättyessä maksettavat lomakorvaukset ovat loppujen lopuksi aiheuttaneet ylityksen. Koska takaisinperinnässä ei ole ratkaisevaa ylitysten kokonaismäärä, vaan se onko niitä useammalta kuin kolmelta kuukaudelta, eivät nyky säännökset anna eläkelaitokselle riittävää harkintavaltaa kohtuuttomien tilanteiden välttämiseksi.

Työryhmän ehdotus

Luopumistukilakiin ehdotetaan otettavaksi ansiotulorajaylityksistä johtuvia takaisinperintäasioita varten takaisinperinnän kohtuullistamista koskeva erityissäännös. Sen nojalla kohtuullistaminen

olisi mahdollista tilanteissa, joissa ansiotulorajan ylitys on vähäinen ja takaisinperittävän luopumistuen määrä suurempi kuin luopujan työllään ansaitsema ansiotulo.

3.2.6 Luopumistukijärjestelmä ja saatavien vanhentumisaika

Nyky säännösten mukaan luopumistuen saajalle aiheettomasti maksettu luopumistuki on määrättävä perittäväksi takaisin luopujalta viimeistään kymmenen vuoden kuluessa siitä lukien kuin aiheeton maksu on suoritettu. Sen jälkeen kuin takaisinperintäpäätös on annettu, aiheettomasti maksettu eläke on perittävä takaisin viiden vuoden kuluessa päätöksen antamisesta, ellei vanhentumista ole sitä ennen katkaistu. Vastaavasti eläkkeensaajalla on kymmenen vuotta aikaa vaatia eläkelaitokselta sellaista eläkettä, joka hänelle on myönnetty, mutta jota ei ole maksettu lainkaan tai joka on maksettu hänelle määrältään liian pienenä. Edellä mainituista vanhentumisajoista on säädetty vuoden 2005 alusta voimaan tulleella, maatalousyrittäjien luopumistuen muuttamisesta annetulla lailla (1389/2004). Säädetty vanhentumisajat vastaavat pituudeltaan niitä vanhentumisaikoja, joita noudatetaan yksityisten alojen työeläkelainsäädännössä.

Eduskunnassa on parhaillaan käsiteltävänä ehdotus työntekijän eläkeläiksi (HE 45/2005). Lakiehdotuksessa ehdotetaan muutettavaksi kymmenen vuoden vanhentumisaikaa koskevaa säännöstä siten, että myös työeläkejärjestelmässä noudatettaisiin viiden vuoden vanhentumisaikaa takaisinperittävien eläkkeiden osalta sekä silloin, kun on kysymys eläkkeensaajan oikeudesta hänelle myönnettyyn, mutta jostakin syystä maksamatta jääneeseen eläkkeeseen. Myös kansaneläkejärjestelmässä noudatetaan nykyisin viiden vuoden vanhentumisaikaa.

Luopumistuki määräytyy osittain kuten työeläke ja osittain kuten kansaneläke. Luopumistukijärjestelmässä on käytännössä erittäin harvinaista, että takaisinperittäviä saatavia tulisi enää viiden vuoden jälkeen. Takaisinperintätilanteet johtuvat useimmiten ansiotulorajaylityksistä, jotka tulevat yleensä ilmi korkeintaan noin vuosi sen jälkeen kuin ylitys on tapahtunut. Tämän vuoksi olisi tarpeellisen mukaista, että luopumistukijärjestelmässä noudatettaisiin vuoden 2007 alusta lukien viiden vuoden vanhentumisaikaa koskien sekä aiheettomasti maksettujen saatavien takaisinperintää että luopumistuensaajan oikeudesta periä hänelle myönnetty, mutta maksamatta jäänyt luopumistuki.

Työryhmän ehdotus

Luopumistukijärjestelmään ehdotetaan tehtävän saatavien vanhentumisaikaa koskevat muutokset siten, että aiheettomasti maksetun luopumistuen takaisinperinnässä noudatettaisiin nykyisen kymmenen vuoden sijasta viiden vuoden vanhentumisaikaa. Takaisinperintäpäätös olisi siten annettava viiden vuoden kuluessa siitä kuin aiheeton maksu on tapahtunut. Vastaavasti luopumistuensaajan olisi esitettävä viiden vuoden kuluessa vaatimuksensa koskien hänelle myönnettyä mutta virheellisesti tai kokonaan maksamatta jäänyttä luopumistukea.

3.3 Luovutuksensaajia ja maatilaa koskevat ehdot

3.3.1 Sukupolvenvaihdosluovutuksensaajaa koskevat edellytykset

Nykytila

Luopujan tulee luovuttaa pellot ja tuotantorakennukset luovutuksensaajalle:

- 1) jolla on riittävä ammatillinen pätevyys maatalouden harjoittamiseen;

- 2) joka on alle 40 vuotta luopumisen tapahtuessa;
- 3) jonka pysyväisluonteisiksi arvioitavat tulot muusta ansiotoiminnasta kuin maatilataloudesta ja tilalta käsin harjoitetusta maatilatalouden liitännäistoiminnasta eivät ylitä 50 000 euroa vuodessa (1.1.2005 lukien);
- 4) joka osoittaa, että luopumisen kohteena oleva tai hänelle muodostuva maatila on taloudellisesti elinkelpoinen;
- 5) jolle muodostuvan maatilan voidaan katsoa täyttävän ympäristöä, hygieniaa ja eläinten hyvinvointia koskevat vähimmäisvaatimukset; ja
- 6) joka sitoutuu viljelemään maatilaa ja asumaan tilalla tai sellaisella etäisyydellä siitä, että tila tulee asianmukaisesti hoidetuksi ottaen huomioon mm. eläinsuojelulain säännökset, niin kauan kuin luopujalle maksetaan luopumistukea, vähintään kuitenkin viisi vuotta.

Luovutuksensaajien määrä

Sukupolvenvaihdosluovutuksessa maatila (pellot ja tuotantorakennukset) luovutetaan aina kokonaisuutena. Luovutus voi tapahtua myös kahdelle luovutuksensaajalle ja heidän aviopuolisoilleen yhdessä viljeltäväksi. Aviopuoliso on rinnastetaan MYEL-vakuutettava avopuoliso. Kun puoliset hankkivat tilan yhdessä, riittää, että vain toinen puolisoista täyttää luovutuksensaajaa koskevat edellytykset (LUTUL 13 §).

Jatkajan sivutuloraja

Vuoden 2005 alusta voimaan tulleella luopumistukiasetuksen muutoksella sukupolvenvaihdosjatkajan sivutuloraja nostettiin 35 000 eurosta 50 000 euroon. Muutoksen valmistelun yhteydessä jätettiin tulevaisuudessa pohdittavaksi, olisiko luopumistukilaisissa tarkoitettu jatkajan sivutuloraja tarkoituksenmukaista poistaa kokonaan. Sivutulorajassa otetaan huomioon muut kuin maatilataloudesta ja sen yhteydessä harjoitetusta liitännäistoiminnasta saatavat jatkuvat tulot. Liitännäistoiminta määräytyy kuten maaseutuelinkeinojen rahoituslaissa on säädetty. Käytännössä raja koskee myös niitä jatkajia, jotka asuvat ja toimivat aktiivisesti maaseudulla eri tehtävissä. Jos tuloraja ylittyy, ei tällainenkaan luovutuksensaaja ole sopiva, vaikka maaseutupoliittisesti hän olisi järjestelmän kannalta hyvinkin sopiva.

Sivutulorajalla on osaltaan pyritty siihen, että luovutuksensaajiksi ohjautuisi maaseudulla asuvia ja työskenteleviä luovutuksensaajia. Koska luopumistukeen liittyy sukupolvenvaihdosjatkajaa koskeva asumisvaatimus, rajaa tämä osaltaan pois sellaisia luovutuksensaajia, joilla on heikko sidonnaisuus maaseudulle. Tämän vuoksi sivutulorajan poistamisella ei olisi maaseutupoliittisesti merkittäviä vaikutuksia, vaan rajan poistamisella pikemminkin helpotettaisiin sellaisia tilanteita, joissa tuloraja muodostuu esteeksi sinänsä muutoin tarkoituksenmukaisissa luovutuksissa. Asumisvaatimuksen edellyttämisen voidaan katsoa ohjaavan riittävästi sitä, että luovutuksensaajina on henkilöitä, jotka haluavat asua ja toimia maaseudulla.

Sivutulorajan poistamisen arvioidaan jonkin verran lisäävän sukupolvenvaihdosten määrää, mikä puolestaan hieman lisää luopumistukijärjestelmän kokonaiskustannuksia. Ehdotuksen aiheuttamat lisäykset luopumistukijärjestelmän kokonaiskustannuksiin arvioidaan olevan yhteensä 1,9 miljoo-

naa euroa vuosilta 2007 - 2013 sekä vuoden 2013 jälkeiseltä ajalta. Arvio vuotuisista kustannusvai-
kutuksista on esitetty kohdassa 5.1.2.

Maatilan taloudellisen elinkelpoisuuden arvioiminen ja raja

Maatilan taloudellista elinkelpoisuutta osoitettaessa tulee ottaa erityisesti huomioon tilan toiminnan kannattavuus, jatkuvuus, yrityksen taloudellinen asema ja maksuvalmius sekä tuotteiden ja palvelujen markkinointimahdollisuudet (LUTUA 8 §:n 1 mom.).

Maatilaa pidetään taloudellisesti elinkelpoisena, jos viidelle luovutusvuotta seuraavalle kalenterivuodelle laaditulla laskelmalla voidaan osoittaa, että maatilan yritystoiminnan tulo kunakin vuonna on vähintään 9 000 euroa. Maatilan yritystoiminnan tulolta edellytetty määrä on sama, vaikka luovutuksensaajia olisi useampia. Laskelmassa maatilan yritystoiminnan tulolla tarkoitetaan maataloustuloa, luovutuksensaajan harjoittamasta maatilan liitännäistoiminnasta saatavaa yrittäjätuloa sekä metsätaloustuloa, jonka perusteena käytetään metsän kestävästä hakkuumäärästä vastaavaa tuloa.

Maataloustulo lasketaan vähentämällä maataloudesta saatavista tuotoista maatalouteen kohdistuvat muuttuvat ja kiinteät kulut, poistot sekä velkojen korot. Maatilan liitännäistoiminnasta saatava tulo lasketaan vastaavalla tavalla. Maatalouteen kohdistuvien poistojen määräksi katsotaan aina vähintään 3000 euroa vuodessa.

Selvitys taloudellisesta elinkelpoisuudesta annetaan laskelmalla, joka laaditaan luopumistuen hakemista edeltäneiden kahden kalenterivuoden kirjanpilotietojen perusteella tai muun luotettavana pidettävän selvityksen perusteella. Jos maatila ei täytä luopumishetkellä taloudellisen elinkelpoisuuden edellytyksiä, luovutuksensaajan on esitettävä suunnitelma toimenpiteiksi, joiden avulla taloudellinen elinkelpoisuus saavutetaan viimeistään luopumishetkeä seuraavien kolmen vuoden aikana.

Euromääräinen raja taloudellisen elinkelpoisuuden arvioinnissa on edelleen tarkoituksenmukainen luopumistukijärjestelmässä. Koska raja on asetettu vuoden 2000 järjestelmää varten, tulisi siihen vuoden 2007 alusta lukien tehdä inflaatiotarkistuksen luonteinen korotus siten, että maatilan yritystoiminnan tuloa koskeva raja olisi 10 000 euroa ja vähimmäispoistoja koskeva raja 3400 euroa. Yritystulon käsite ja sen arvioiminen on tarkoituksenmukaista säilyttää ennallaan, koska näiltä osin ei ongelmia ole esiintynyt ja menettely on vakiintunut. Euromääräinen raja olisi tarkoituksenmukaista säätää valtioneuvoston asetuksella. Rajan tarkistamistarve olisi tarkoituksenmukaista arvioida ehdotetun soveltamisjakson (2007 - 2013) puolivälissä yritystoiminnan tulokehityksessä tapahtuneen kehityksen perusteella.

Työryhmän ehdotus

Luopumistukijärjestelmän kehittämisen lähtökohtana on pyrkiä tarkistamaan niitä säännöksiä, jotka nykyisellään voivat muodostua esteeksi sukupolvenvaihdosten tapahtumiselle. Tämän vuoksi ehdotetaan, että sukupolvenvaihdoslouvuksensaajaa koskeva sivutuloraja poistettaisiin lainsäädännöstä. Asumis- ja viljelysitoumuksen edellyttämisen voidaan katsoa riittävästi ohjaavan sitä, että luovutuksensaajiksi tulee henkilöitä, jotka haluavat asua ja toimia maaseudulla.

Maatilan taloudellisen elinkelpoisuuden arviointiin ei ehdoteta muutoksia. Rajamäärän on edelleen tarkoituksenmukaista olla luopumistukijärjestelmässä kiinteän euromääräinen. Rajamäärään ehdotetaan kuitenkin tehtäväksi inflaatioluonteinen tarkistus, jolloin edellytettäisiin, että maatilan yritystoiminnan tulo olisi viideltä luovutusvuotta seuraavalta vuodelta 10 000 euroa. Vastaavasti yritys-

toiminnan tulosta tehtävien poistojen määräksi ehdotettaisiin suhteessa samansuuruinen inflaatio-tarkistus, jolloin maataloustulosta poistoja olisi tehtävä aina vähintään 3400 euroa. Luopumistuki-järjestelmän ehdotetun soveltamisjakson pituuden vuoksi rajamäärät olisi tarkoituksenmukaista säätää edelleen valtioneuvoston asetuksella. Rajan tarkistamistarve ehdotetaan arvioitavan sovel-tamisjakson (2007 - 2013) puolivälissä yritystoiminnan tulokehityksessä tapahtuneen kehityksen perusteella.

Luovutuksensaajien määrä, jos tilasta on erotettavissa useita elinkelpoisia rakennettuja maa-tiloja

LUTUL 9 §:n mukainen luopuminen maatalouden harjoittamisesta voi tapahtua sukupolvenvaihdosluovutuksella siten, että luopuja luovuttaa maatilan peltomaan ja tuotantorakennukset maatalouden harjoittamista varten tilanpitoa jatkavalle luovutuksensaajalle. Maatilalla tarkoitetaan yhden tai useamman peltoa käsittävän tilan tai tilanosan muodostamaa maatilatalouden harjoittamiseen tarkoitettua yksikköä (LUTUL 2 §). Käytännössä maatilan käsitteeseen sisältyy tuotantorakennukset.

Luopumisen kohteena oleva tila voidaan luovuttaa enintään kahdelle luovutuksensaajalle puolisoineen yhdessä viljeltäväksi. Tällöin nykysäännösten mukaan edellytetään, että maatilan yritystoiminnan tulo on vähintään 9000 euroa viitenä luovutusta seuraavana vuotena. Raja on sama, vaikka luovutuksensaajia olisi useampia.

Luopumistukijärjestelmän tavoitteena on maatalouden rakenteen parantaminen. Sen vuoksi jo olemassa olevien tilakokonaisuuksien pilkkomineen osiin useammalla sukupolvenvaihdoksella ei useimmiten ole perusteltua. Mikäli luopumisen kohteena oleva tila muodostuu useammista rakennetuista maataloista, voisi kuitenkin tietyissä erityistilanteissa olla tarkoituksenmukaista sallia tilojen luovuttaminen erikseen viljeltävinä kokonaisuuksina.

Jos luopumisen kohteena oleva tila koostuu kahdesta tai useammasta syntyhistorialtaan erillisestä ja toisistaan etäällä sijaitsevista tilakokonaisuuksista, ei maatalouden rakennekehityksen kannalta välttämättä ole kovin tarkoituksenmukaista edellyttää tämän hajanaisen tilakokonaisuuden viljelemistä yhtenä kokonaisuutena. Tällöin voisi olla perusteltua sallia erillisten rakennettujen tilakokonaisuuksien luovuttaminen erikseen viljeltäväksi, jos erikseen luovutetut maatilayksiköt ovat elinkelpoisia.

Toinen maatalouden rakennekehityksen kannalta tarkoituksenmukainen erillisluovutus voisi olla kyseessä silloin, kun luopumisen kohteena oleva tila on erittäin suuri ja kannattava. Tällöin voi käytännössä olla mahdotonta löytää vain yhtä jatkajaa tällaiselle kokonaisuudelle. Suuren kokonaisuuden ollessa kyseessä, ei välttämättä ole myöskään tarkoituksenmukaista pakottaa esim. veljeksiä työskentelemään yhteiseen lukuun. Koska pääsääntönä tulisi olla, etteivät jo olemassa olevat tilakokonaisuudet pirstoudu, tulisi näissä tilanteissa edellyttää erikseen luovutettavilta yksiköiltä tavannomaista suurempaa kannattavuutta. Jos normaalitilanteessa yritystulon täytyisi olla 10 000 euroa, voisi näissä tilanteissa edellyttää kolminkertaista yritystulon määrää eli 30 000 euroa. Tämän rajamäärän avulla varmistettaisiin se, että osaluovutukset kohdentuisivat vain niihin tilanteisiin, joissa luopumisen kohteena oleva tila on poikkeuksellisen suuri ja kannattava.

Työryhmän ehdotus

Maatilan luovuttaminen kokonaisuutena olisi pääsääntö. Erityisistä syistä voitaisiin luopumisen kohteena oleva tila kuitenkin luovuttaa erillisissä osissa erikseen viljeltäväksi. Nämä erityistilanteet olisivat seuraavat:

Maatila voidaan luovuttaa sukupolvenvaihdoksella myös osissa sukupolvenvaihdosjatkajan ehdot täyttävälle luovutuksensaajille erikseen viljeltäväksi, jos

- 1) kysymyksessä ovat toisistaan etäällä sijaitsevat, syntyhistorialtaan erilliset tilakokonaisuudet, joilla kullakin on tilan tuotantosuunta huomioon ottaen tarkoituksenmukaiset rakennukset. Tällöin erikseen viljeltäväksi luovutettavilta maataloilta edellytettäisiin, että niitä voidaan pitää erikseen taloudellisen elinkelpoisuusvaatimuksen täyttävinä (10 000 euron rajamäärä ylittyy kunkin tilakokonaisuuden osalta).*
- 2) tilasta osana luovutettavassa maatilakokonaisuudessa on tilan tuotantosuunta huomioon ottaen tarkoituksenmukaiset rakennukset ja viidelle luovutusvuotta seuraavalle kalenterivuodelle laaditulla laskelmalla voidaan osoittaa, että kunkin maatilan yritystoiminnan tulo viitenä luovutusvuotta seuraavana vuotena on vähintään 30 000 euroa.*

Edellä mainitut poikkeukset ehdotetaan säädettäväksi lain tasoisena säännöksenä, mutta euromääräinen rajamäärä annettaisiin valtioneuvoston asetuksella.

3.3.2 Lisämaaluovutuksensaajaa koskevat edellytykset

Nykyisten säännösten mukaan luopujan tulee luovuttaa pellot osissa tai kokonaan lisämaaksi luovutuksensaajalle:

- 1) joka harjoittaa luopumisen tapahtuessa maataloutta maatilalla, johon luopujan pelto tulee lisämaaksi;
- 2) joka on ottanut pakollisen MYEL-vakuutuksen maatilatalouden harjoittajana;
- 3) joka on alle 55 vuotta luopumisen tapahtuessa;
- 4) jonka maatilan peltoala kasvaa luovutuksen seurauksena vähintään kahdella hehtaarilla; ja
- 5) joka sitoutuu viljelemään tilaa niin kauan kuin luopujalle maksetaan luopumistukea, vähintään kuitenkin viisi vuotta.

Kokonaan tai osissa

Lisämaaluovutuksessa pellot voidaan luovuttaa lisämaaksi kokonaisuutena yhteen vastaanottavaan tilaan tai osissa useampaan vastaanottavaan tilaan. Yhteen maatalaan lisämaaksi luovutettavan pelton vähimmäisala on kaksi hehtaaria (LUTUL 10 §:n 1 mom. 4 kohta).

Luovutuksensaajan ikäraja/luovutus tulevalle tilanpidonjatkajalle

Syyskuussa 2005 hyväksytyn Euroopan yhteisöjen maaseudun kehittämisasetuksen mukaan luovutuksensaajan on oltava alle 50-vuotias maanviljelijä ja hänen on otettava haltuunsa edeltäjänsä luovuttama maatila sen koon lisäämiseksi. Mikäli vuoden 2007 alusta lukien säädettävä luopumistukijärjestelmä olisi kansallisesti rahoitettu, olisi luopumistukijärjestelmässä kysymys valtiontukijärjestelmästä. Tällöin saattaa olla mahdollista, että luovutuksensaajaa koskeva nykyinen edellytys alle 55 vuoden iästä pystyttäisiin säilyttämään. Tarkoituksenmukaisin lähtökohta lainvalmistelussa olisi,

että luovutuksensaajana olisi tilusrakenteen ja tilussijaintien kannalta sopivin luovutuksensaaja, jolloin ikärajaehdot olisi perusteltua säilyttää nykyisen luopumistukijärjestelmän mukaisina.

Mikäli ikäraja joudutaan kuitenkin laskemaan alle 50 vuoteen, olisi lisämaaluopumisen lisäksi tarkoituksenmukaista sallia uutena luopumistapana luopuminen myös tulevan tilanpidonjatkajan hyväksi. Tällöin kyseessä olisi lisämaaluovutus tulevan tilanpidonjatkajan hyväksi sellaiseen tilaan, jossa on tapahtumassa lähivuosina sukupolvenvaihdos. Tällöin tulisi edellyttää, että luovutuksensaaja sitoutuisi viljelemään luopumisen kohteena olevaa peltoalaa ja sen tilan omistajat, joiden tilaan ko. alue aikanaan liitettäisiin lisäalueeksi antaisivat sitoumuksen siitä, että he luovuttavat tietyn ajan kuluessa tilansa tulevalle tilanpidonjatkajalle. Lisäksi olisi säädettävä tulevaa tilanpidonjatkajaa koskevista ehdoista.

Työryhmän ehdotus

Lisämaaluovutuksensaajaa koskevien edellytysten ehdotetaan säilyvän ennallaan. Lisämaaluovutuksensaajan yläikäraja olisi siten 54 vuotta, edellyttäen, että luopumistukijärjestelmä on edelleen valtioneuvostojärjestelmänä Suomessa. Jos komissio ei edellä mainittua ehdotusta hyväksy ja lisämaaluovutuksensaajan yläikärajaa jouduttaisiin laskemaan 54 vuoden ikää alemmaksi, ehdotetaan lisämaaluopumisen rinnalle uudeksi luopumistavaksi luovutusta tulevan tilanpidonjatkajan hyväksi. Tällöin edellytettäisiin, että sen tilan omistajat, joiden tilaan ko. alue aikanaan liitetään, sitoutuvat luovuttamaan tilansa tulevalle tilanpidonjatkajalle tietyn ajan kuluessa.

3.3.3 Maatila koskevat ehdot

Kun luopujan tila on maatila, luopuminen voi tapahtua sukupolvenvaihdoksella tai lisämaaluovutuksella. Molemmissa tilanteissa edellytyksenä on, ettei maatilalla peltoalasta ole luovutettu olennaista osuutta kolmen viimeisen vuoden aikana ennen luopumista vastoin LUTUL:ssa säädettyjä tavoitteita (LUTUL 8 §).

Luopumistuen saamista eivät estä seuraavat luovutukset:

- 1) alue on ollut kooltaan epäolennainen (epäolennaisena on käytännössä pidetty noin 5 % peltoalasta);
- 2) luovutus on johtunut pakottavista taloudellisista vaikeuksista;
- 3) luovutus on tapahtunut vaiheittaisessa sukupolvenvaihdoksessa LUTUL 9 §:ssä tarkoitettulle luovutuksensaajalle, jolle loppuosakin pelloista luovutetaan;
- 4) luovutus on parantanut alueen muiden maatalousyrittäjien mahdollisuuksia harjoittaa maataloutta eikä ole käsittänyt yli neljännessä LUTU-tilan peltoalasta luopumishetkellä lasketuna (lisämaaluovutukset); tai
- 5) luovutus on tapahtunut kunnalle tai valtiolle muuhun tarkoitukseen kuin tonttimaaksi tilanteessa, jossa tällä olisi ollut oikeus pakkolunastukseen luonnonsuojelulain, rakennuslain tai yleisistä teistä annetun lain nojalla.

Luovutuksen kohde

Sukupolvenvaihdoksessa luovutuksen kohteena on maatilan koko peltoala ja tuotantorakennukset. Lisämaaluovutuksessa kohteena ovat maatilan pellot, jotka voidaan luovuttaa kokonaisuutena tai vähintään kahden hehtaarin osissa lisämaaksi. Pirstomissäännöksen taustalla on ajatuksena estää sellainen tilanne, jossa luopuja myisi suurimman osan maatilastaan sitoumusvapaana ja jättäisi itselleen vain vähäisen määrän peltomaata, josta hän jäisi sitten luopumistuelle.

Asetuksessa oleviin sallittuihin luovutuksiin, joita ei pidetä pirstomisena olisi tarkoituksenmukaista lisätä yleissäännös, jonka nojalla olisi mahdollisuus hyväksyä hakemus tilanteessa, joka ei mahdu suoraan asetuksessa lueteltuihin ehtoihin, mutta jota ei kuitenkaan kokonaisuutena arvioiden ole pidettävä lain tarkoitusten vastaisena luovutuksena.

Työryhmän ehdotus

Luopumistukiasetuksen 4 §:ssä olevaan luetteloon lisätään uusi 6 kohta, jonka mukaan luovutusta ei katsota pirstomiseksi, jos luovutukseen on ollut muu, 4 §:n 1-5 kohtiin rinnastettava hyväksyttävä syy, eikä luovutuksen kokonaisuutena arvioiden voida katsoa olleen luopumistukilain tavoitteiden vastainen.

3.4 Yhtiömuotoinen maatalous ja luopumistukijärjestelmä

3.4.1 Maatalouden toimintaympäristön muutokset ja yhtiöittämiskehitys

Maatilojen määrän vähentyessä tilojen keskikoko on suurentunut. Osakeyhtiömuotoisen maatalouden harjoittaminen on hiljalleen lisääntymässä. Osin tämä johtuu muun muassa yrittäjätoimintaan liittyvien riskien kasvusta, teknologian ja tuottavuuden kasvusta, suurista yksiköistä sekä yhteistyö-
renkaiden ja yhteiskoneiden hallintaongelmien lisääntymisestä.

Yritystoiminnan jatkuvuuden kannalta sukupolvenvaihdosten merkitys on suuri. Nykyinen eläkejärjestelmä on syntynyt aikana, jolloin maatilayrittäminen on perustunut itsenäisiin, lähes yksinomaan maataloudesta toimeentulonsa saaviin perheviljelmiin, joissa maataloutta on harjoitettu luonnollisina henkilöinä. Yhteisömuotoinen maatalous on kuitenkin alkanut lisääntyä. Yhteisömuotoista maataloutta harjoitetaan yleensä henkilöyhtiöissä tai osakeyhtiöissä. Henkilöyhtiöitä ovat avoimet yhtiöt ja kommandiittiyhtiöt. Maataloutta harjoitetaan myös verotusyhtymissä, mutta tällöin ei ole kysymys varsinaisesta yhtiömuodosta.

Maatilan hallintamuodoista on alkaneesta yhtiöittämiskehityksestä huolimatta edelleen yleisin luonnollinen henkilö tai luonnollisten henkilöiden muodostama verotusyhtymä. Vuonna 2004 yksityisten henkilöiden ja perheviljelmien hallinnassa oli 63 768 maatila, yhtymien, perikuntien ja kuolinpesien hallinnassa oli 7 551 maatilaa sekä henkilöyhtiöiden hallinnassa 140 maatilaa. Osakeyhtiöiden hallinnassa oli yhteensä 448 maatilaa.

Nykytila

Nykyisin luopumistukijärjestelmässä luopuminen voi tapahtua vain luonnollisten henkilöiden välillä. Toiminnan yhtiöittäminen on sallittu luovutuksensaajalle luopumisen kohteena olevan maatilan hankkimisen jälkeen edellyttäen, että luovutuksensaajalla on määräysvalta siinä yhtiössä, jolle tila

siirretään. Luovutuksensaajaa koskee edelleen yhtiöittämisen jälkeenkin hänen henkilökohtaisesti antamansa sitoumus peltojen viljelemisestä.

Maatalouden toimintaympäristön muutoksista johtuu, että viljelijöitä kannustetaan yhä enemmän yhteistyöhön. Viljelijöiden välisten yhteistyömuotojen osalta tulisi lähtökohtana olla se, että yhteistoiminnalle voitaisiin valita toivottu oikeudellinen muoto ilman, että se johtaa sosiaaliturvaa koskeviin menetyksiin. Nykysäännökset johtavat siihen, ettei esimerkiksi osakeyhtiömuodon valinneella MYEL-vakuutetulla, joka omistaa yksin tai yhdessä puolisonsa kanssa koko osakepääoman, ole mahdollisuutta siirtää tilaansa nuoremmalle sukupolvelle luopumistukijärjestelmän turvin.

Luopumistukijärjestelmä on Euroopan yhteisöjen perustamissopimuksessa tarkoitettu valtiontuki maatalouden rakenteen parantamiseksi. Euroopan yhteisöjen tuomioistuin on katsonut maatalouden tulotukia koskeva ssa ratkaisussaan, ettei yrittäjien valitsema juridinen toimintamuoto saa johtaa siihen, ettei valtiontuki koskisi näitä yrittäjiä.

Luopumistukijärjestelmä on tarkoitettu maataloutta vähintään kymmenen vuoden ajan ennen luopumista harjoittaneille maatalousyrittäjille, joilla on ollut toiminnastaan MYEL-vakuutus viiden vuoden ajan välittömästi ennen luopumista. Vuoden 2002 alusta lukien MYEL:iin otettiin nimenomaiset säännökset osakeyhtiömuotoisen toiminnan MYEL-vakuuttamisesta. Euroopan yhteisöjen tuomioistuimien valtiontukia koskenut päätös huomioon ottaen olisi perusteltua, että myös osakeyhtiömuotoisesta toiminnasta MYEL-vakuutetut voisivat päästä luopumistukijärjestelmän piiriin luopujina.

Luopumistukijärjestelmän soveltamisjaksoksi on ehdotettu vuodet 2007 - 2013. Koska maatalojen yhtiöittäminen on vähitellen yleistymässä, olisi tarkoituksenmukaista jo heti soveltamisjakson alkamisesta lukien eli 1.1.2007 lukien varautua tähän kehitykseen myös luopumistukijärjestelmässä. Täten luopumistukijärjestelmä ei muodostuisi ainakaan esteeksi maatalouden toimintaympäristössä maatalousyrittäjien tarkoituksenmukaisina pitämille järjestelyille.

Lähtökohdat yhtiömuotoisen toiminnan ottamiselle luopumistukijärjestelmään

Yleisenä lähtökohtana tulisi olla, että viljelijä ei saa joutua olennaisesti erilaiseen asemaan sen johdosta, harjoittaako hän maataloutta luonnollisena henkilönä vai yhtiömuodossa. Osakeyhtiö on itsenäinen oikeushenkilö ja toimintaa harjoitetaan osakeyhtiön lukuun. Maatalousyrittäjä voidaan kuitenkin MYEL-vakuuttaa tietyissä tilanteissa myös osakeyhtiön lukuun harjoitetusta maataloudesta. Nykyisellään tämä mahdollisuus koskee lähinnä perheyhtiötyyppisiä osakeyhtiöitä.

Luopumistukijärjestelmä on tarkoitettu ikääntyvien, maataloutta pitkään harjoittaneiden ja siitä luopuvien maatalousyrittäjien toimeentulon turvaksi. Luopumistukijärjestelmän yhtenä keskeisenä tehtävänä on edistää sukupolvenvaihdosten tapahtumista.

Maatalousyrittäjien välisen yhteistyön yleistyessä ja toiminnan kehittämisinvestointien ollessa huomattavia, yhtiöittämisessä on useimmiten kysymys siitä, että yhteistyölle saadaan haluttu juridinen muoto, joka sääntelee yrittäjien keskinäisiä vastuita. Osakeyhtiömuoto tuo mukanaan myös tiettyjä tuloverotuksellisia etuja verrattuna toimintaa ammatinharjoittajana harjoittavaan maatalousyrittäjään. Toisaalta osakeyhtiömuoto asettaa yrittäjälle tiettyjä rajoituksia yritystoiminnasta saatavan tulon jakamisessa sekä tiettyjä velvoitteita esimerkiksi yrityksen kirjanpidon järjestämisen osalta.

Henkilöyhtiöissä vastuunalaiset yhtiömiehet vastaavat henkilökohtaisesti yhtiön sitoumuksista. Osakeyhtiö on puolestaan erillinen oikeushenkilö, josta maatalousyrittäjä omistaa osakkeita, jotka puolestaan tuovat osakkaalle tiettyjä hallinnollisia sekä varallisuus oikeudellisia oikeuksia. Osakeyhtiömuotoisen toiminnan ottaminen mukaan luopumistukijärjestelmään edellyttäisi tiettyjen rajausten tekemistä niin luopumistapojen kuin luopujaa ja luovutuksensaajaa koskevien ehtojen osalta johtuen osakeyhtiömuotoisen toiminnan luonteesta.

Maataloutta harjoittavat yhtiöt ovat toimialojen ja toiminnan laajuuden osalta keskenään hyvinkin erilaisia. Luopumistukijärjestelmän avulla ei ole tarkoitus sinällään ohjata yhtiöittämiskehitystä maatalouden toimintaympäristössä. Luopumistukijärjestelmän turvin olisi kuitenkin tarkoituksenmukaista tukea sukupolvenvaihdosten tapahtumista perheyhtiötyyppisessä yhtiömuotoisessa maataloudessa vuoden 2007 alusta lukien.

Luopumistuki tulisi kuitenkin kohdistaa vain sellaisissa maatalousyhtiöissä tapahtuviin sukupolvenvaihdoksiin, joissa on kysymys perheyhtiötyyppisestä maataloudesta ja jossa maatalousyrittäjä myös itse on osallistunut käytännön työhön. Rajaus on tarkoituksenmukaista toteuttaa edellyttämällä luopujalta MYEL-vakuutusta siitä osakeyhtiömuotoisesta tai henkilöyhtiössä harjoitetusta toiminnasta, jonka perusteella luopumistuki myönnetään.

Työryhmän ehdotus

Luopumistukijärjestelmään ehdotetaan otettavaksi säännökset yhtiömuodossa harjoitetusta maataloudesta luopumisesta. Yleisenä lähtökohtana on, että viljelijä ei saa joutua olennaisesti erilaiseen asemaan sen johdosta, harjoittaako hän maataloutta luonnollisena henkilönä vai yhtiömuodossa.

Luopumistukijärjestelmä on tarkoitettu maatalouden rakenteen parantamiseksi ja maatalouden harjoittamisesta luopuvien ikääntyvien viljelijöiden toimeentulon turvaksi. Yhtiömuotoisen maatalouden osalta pidetään tarkoituksenmukaisena tukea sukupolvenvaihdosten tekemistä luopumistuen turvin perheyhtiötyyppisissä maatalousosakeyhtiöissä tai henkilöyhtiöissä. Luopumistukijärjestelmään kuuluvat yhtiöt ja luopijat ehdotetaan rajattavan vain MYEL-vakuuttamisen edellytykset täyttäviin maatalousyrittäjiin, jotka harjoittavat maataloutta yhtiömuodossa perheviljelmiin rinnastettavalla tavalla.

3.4.2 Osakeyhtiöt ja henkilöyhtiöt

LUOPUMINEN OSAKEYHTIÖMUOTOISESTA TOIMINNASTA

Luopumistukijärjestelmässä luopumistuen saaminen edellyttää, että luopuja täyttää tietyt laissa säädetyt edellytykset, jotka häneen kohdistuvat luonnollisena henkilönä. Tällaisia ovat muun muassa luopumisikää koskevat säännökset sekä säännökset luopumistuen saamisen estävistä eläkkeistä sekä kaupallisen maatalouden harjoittamista koskevan lopettamissitoumuksen antaminen. Koska tarkoitus on, että osakeyhtiömuotoisesta toiminnasta luopuvia koskevat olennaisesti samat edellytykset kuin ammatinharjoittajia, on edellytettävä, että osakeyhtiömuotoisesta toiminnasta luopuva maatalousyrittäjä täyttää kaikki ne edellytykset, jotka luopumistukilaissa on säädetty luopujalle. Tällöin päästään siihen lopputulokseen, että maatalousyrittäjätoiminnalle valittu muoto ei vaikuta yrittäjän sosiaaliturvaan.

Nämä yrittäjinä toimivat luonnolliset henkilöt antaisivat luopumistukilaissa tarkoitetut maatalouden harjoittamisesta luopumista koskevat sitoumukset ja heidän osaltaan tarkasteltaisiin laissa säädettyjen ehtojen täyttymistä esim. ikärajojen osalta. Koska muiltakin luopujilta edellytetään toiminnasta MYEL-vakuutusta, rajautuisi osakeyhtiömuodossa tapahtuneesta toiminnasta luopuminen niihin osakeyhtiöihin, joita on verotettu maatilatalouden tuloverolain mukaan ja joissa toimivat yrittäjät on vakuutettu maatalousyrittäjien eläkelain mukaan. Lakiin tulisi tällöin ottaa säännökset siitä, että luopujana voisi olla omaan ja yhteiseen lukuun harjoitetun toiminnan ohella myös osakeyhtiömuotoisesta toiminnasta MYEL-vakuutettu maatalousyrittäjä.

Nykyinen MYEL:n soveltamisala

Nykyisin osakeyhtiön lukuun harjoitetusta toiminnasta MYEL-vakuutetaan maatalousyrittäjä:

- 1) joka omistaa yksin tai yhdessä perheenjäsenensä kanssa yli 50 % yhtiön osakepääomasta tai osakkeiden tuottamasta äänivallasta; ja
- 2) joka on yhtiössä johtavassa asemassa oleva toimihenkilö

Lisäksi on edellytetty, että yhtiön toimintaa verotetaan maatilatalouden tuloverolain mukaan.

Sosiaali- ja terveysministeriön asettama yrittäjien sosiaaliturvan kehittämistä pohtinut työryhmä on 10.8.2005 luovuttamassaan mietinnössä ehdottanut MYEL:n soveltamisalarajauksen muuttamista osakeyhtiömuodossa harjoitetun toiminnan osalta.

Ehdotuksen mukaan MYEL-vakuutettavana yrittäjänä pidettäisiin osakeyhtiömuotoisen toiminnan osalta henkilöä

- 1) joka omistaa yrityksestä yksin vähintään 30 % tai yhdessä perheenjäsenten kanssa vähintään 50 % ja itse vähintään yhden osakkeen (äänimäärä rinnastetaan omistukseen);
- 2) joka työskentelee yhtiössä; ja
- 3) joka on siinä johtavassa asemassa.

Lisäksi MYEL-vakuuttaminen edellyttäisi osakeyhtiön osalta, että

- 1) kaikki osakkeet ovat luonnollisten henkilöiden omistuksessa ja
- 2) vähintään 70 % osakeyhtiön osakkeista on MYEL:n yrittäjäaseman täyttävien henkilöiden omistuksessa.

Edellä sanottu soveltamisalarajaus tarkoittaa, ettei MYEL koskisi enää sellaisia osakeyhtiöitä, joissa on osakkaana esimerkiksi muita osakeyhtiöitä rahoittajana. Lisäksi soveltamisalarajaus rajaisi omistajapiiriä siten, että yhtiön osakkaiden enemmistön tulisi olla MYEL-yrittäjiä. Omistajuutta määriteltäessä perheenjäsenenä pidettäisiin aviopuolisoa, samassa taloudessa asuvia avopuolisoita sekä henkilöä, joka on sukua ylenevässä tai alenevässä polvessa ja joka asuu samassa taloudessa yrittäjän kanssa.

Luopumistukijärjestelmän ehtojen kannalta olisi kuitenkin olennaista vain se, että luopuja on vakuutettu MYEL:n mukaisesti osakeyhtiömuotoisesta toiminnasta. MYEL:iin osakeyhtiömuotoisen toi-

minnan osalta tulevat mahdolliset soveltamisalarajausmuutokset eivät siten vaikuttaisi luopujaa koskeviin ehtoihin luopumistukijärjestelmässä, kunhan luopuja vain täyttää MYEL:n soveltamisen ehdot.

Luopumistapa

Osakeyhtiömuotoisesta toiminnasta luopumista koskevat säännökset soveltuisivat niihin tilanteisiin, joissa maatila on osakeyhtiön omistuksessa ja hallinnassa. Mikäli vain osa luopujan harjoittamasta maataloudesta on osakeyhtiöitetty ja peltoviljely tapahtuu omaan lukuun, luopuminen voisi tapahtua peltojen osalta kuten muillakin maatalousyrittäjillä.

Luopumistapana olisi sukupolvenvaihdos. Luopumistukilain 9 §:n mukaan sukupolvenvaihdoksessa luovutetaan luopumisen kohteena olevan maatilán peltot ja tuotantorakennukset ehdot täyttävälle jatkajalle, joka osoittaa että luopumisen kohteena oleva maatila tai hänelle muodostuva maatila on taloudellisesti elinkelpoinen. Osakeyhtiömuotoisen toiminnan osalta sukupolvenvaihdos voitaisiin toteuttaa:

- 1) osakeyhtiön kaikkien osakkeiden luovuttamisella jatkajalle; tai
- 2) luovuttamalla osakeyhtiön omistama maatila luopumistukilain 9 §:ssä tarkoitetulle sukupolvenvaihdosjatkajalle.

Kaikkien osakkeiden luovuttaminen jatkajalle

Koska tarkoituksena on tukea perheyhtiötyyppisten osakeyhtiöiden sukupolvenvaihdoksia luopumistuella, edellytyksenä olisi, että luopuja luovuttaisi kaikki omistamansa osakkeet ja että myös muiden osakeyhtiön osakkaiden olisi luovutettava osuutensa. Koska luopujan aseman täyttää ko. osakeyhtiön toiminnasta MYEL-vakuutettu henkilö, on mahdollista, että luopuja omistaa esim. vain 25 % osakeyhtiön osakkeista yhdessä puolisonsa kanssa. Tällöin, jos edellytettäisiin vain oman osuuden myymistä, ei jatkaja saisi määräämisvaltaa yhtiössä.

Kun luonnollisten henkilöiden omistama maatila on luopumisen kohteena, edellytetään kiinteistöluovutuksena tapahtuvassa sukupolvenvaihdoksessa koko maatilán luovuttamista jatkajalle. Myös sellaisten tilan osaomistajien, jotka eivät itse hae luopumistukea on luovutettava osuutensa kiinteistöstä jatkajalle. Luopumistavan ollessa osakeluovutus osakeyhtiön omistaessa maatilán, on vastavasti edellytettävä yhtiön kaikkien osakkeiden siirtymistä jatkajalle.

Osakeyhtiön omistaman maatilán luovutus (kiinteistöluovutus)

Kun luopujina ovat MYEL-vakuutetut osakeyhtiömuodossa toimintaa harjoittaneet maatalousyrittäjät, olisi tarkoituksenmukaista mahdollistaa luopuminen myös kiinteistöluovutuksena. On mahdollista, ettei luovutuksensaaja halua harjoittaa toimintaa osakeyhtiömuodossa. Tämän vuoksi tulisi mahdollistaa luopuminen myös normaalina kiinteistöluovutuksena, jolloin luovutuskirjan allekirjoittajana on osakeyhtiö ja ostajana luonnollinen henkilö. Tällöin voitaisiin luovutuksensaajan osalta menetellä kuten muissakin luopumisissa. Luovutusvelvollisuus koskisi tuotantorakennuksia ja peltomaata, metsämaan osalta ei olisi luovutuspakkoa.

Luopujan osalta edellytettäisiin selvitystä siitä, harjoittaako osakeyhtiö edelleen maataloutta sen jälkeen, kun sen omistama tila on luovutettu jatkajalle. Jos harjoittaa, edellytettäisiin, että luopuja joko luopuu kaikista omistamistaan osakkeista tai muuttaa omistusosuutensa niin vähäiseksi, että

häntä on pidettävä enää vain pääomasijoittajana. Jos yhtiö ei enää maatalan luovutuksen jälkeen harjoita luopumistukilaissa tarkoitettua maataloutta, mutta jatkaa toimintaansa jollakin muulla toimialalla, luopujan toimimista yhtiössä koskevat säännökset muista ansiotöistä ja niihin liittyvästä ansiotulorajasta.

Luopujan osakeyhtiön rinnalla harjoittama maatalous

Maatalouden toimintaympäristössä on tavallista, että koko yritystoimintaa ei ole yhtiöitetty, vaan yrittäjällä saattaa olla osakeyhtiömuotoisen toiminnan rinnalla esimerkiksi omaan lukuun harjoitettua peltoviljelyä tai hän saattaa olla osakkaana luopumisen kohteena olevan osakeyhtiön lisäksi esimerkiksi karjataloutta harjoittavassa muussa osakeyhtiössä.

Säännökset osakeyhtiömuotoisesta luopumisesta koskevat vain sellaista yritystoimintaa, josta luopujalla on MYEL-vakuutus ja jossa peltoa sisältävä maatila on osakeyhtiön omistuksessa. Mikäli mahdollistetaan se, että luopuja voi jäädä tällaisesta maatalousosakeyhtiöstä luopumistuella, on samalla ratkaistava myös se, mitä edellytetään luopujalta hänen osakeyhtiömuotoisen toimintansa rinnalla omaan tai yhteiseen lukuun harjoitetun peltoviljelyn tai muun osakeyhtiömuotoisesti harjoitetun maatalouden osalta. Viimeksi mainitussa tilanteessa voi olla kysymys sellaisesta maataloudesta, joka ei ole ollut mukana luopujan MYEL-vakuutetussa yritystoiminnassa.

Nykyisin luopumistukilaissa on säännökset siitä, että jos luopujalla yksin tai yhdessä aviopuolisonsa kanssa tai aviopuolisolla yksin on omistuksessaan useampia maatiloja, on niiden kaikkien peltomaasta luovuttava luopumistukilaissa tarkoitettu tavoin (LUTUL 16 § 2 mom.). Jos kuitenkin luopuja tai hänen aviopuolisonsa omistaa luopumisen kohteena olevan maatalan lisäksi ainoastaan osuuden muusta maatilasta, ei tämän maatalan muilta osanomistajilta edellytetä peltomaasta luopumista. Luopujan ja hänen aviopuolisonsa on kuitenkin lopetettava kaupallisen maatalouden harjoittaminen omaan tai yhteiseen lukuun myös edellä mainitulla tilalla.

Edellä mainittu säännös koskee kaikkia luopujia. Koska osakeyhtiömuotoista maataloutta harjoittavilla on usein myös osakeyhtiömuotoisen toiminnan rinnalla muutakin maataloutta, olisi tarkoituksenmukaista ottaa lakiin erityissäännöksiä näitä tilanteita varten. Myös osakeyhtiömuotoisesta toiminnasta luopuvia tulisi koskea luopumistukijärjestelmän periaate, että kaikista luopujan omistamista peltomaista tulee luopua luopumistukilaissa säädetyin tavoin.

Jos luopuja on harjoittanut maataloutta luopumisen kohteena olevan osakeyhtiön lisäksi muissakin osakeyhtiöissä, on edellytettävä, että hän lopettaa toimintansa näissä yhtiöissä siten, että hän täyttää LUTUL 7 §:ssä olevat edellytykset kaupallisen maatalouden lopettamisesta. Tämä tarkoittaisi:

- 1) ettei luopuja saisi omistaa yksin tai yhdessä perheenjäsenensä kanssa yli 15 % maataloutta harjoittavan osakeyhtiön osakepääomasta tai osakkeiden tuottamasta äänivallasta;
- 2) eikä myöskään työskennellä sellaisessa maataloutta harjoittavassa osakeyhtiössä johtavassa asemassa, jossa hän omistaa sallitun määrän osakkeita (enintään 15 %).

Luovutuksensaajaa koskevat ehdot

Luovutuksensaajana voisi olla vain sellainen luonnollinen henkilö, joka täyttää sukupolvenvaihdosjatkajaa koskevat ehdot. Luovutus olisi kuitenkin mahdollista tehdä ehdot täyttävälle ja hänen puolisolleen yhdessä. Tällöin riittäisi, että toinen puolisoista täyttäisi jatkajaa koskevat ehdot, kuten muissakin luopumistavoissa. Koska tarkoitus on tukea perheyhtiötyyppisten osakeyhtiöiden suku-

polvenvaihdoksia luopumistuella, edellytettäisiin, että ehdot täyttävä jatkaja ottaa toiminnastaan MYEL-vakuutuksen ja että hänellä yksin tai yhdessä puolisonsa kanssa on määräysvalta yhtiössä koko sitoumusajan. Määräysvalta tarkoittaisi sitä, että luovutuksensaaja omistaisi koko sitoumusajan yksin tai yhdessä puolisonsa kanssa osake-enemmistön ja toimisi yhtiössä johtavassa asemassa.

Nykyisen MYEL:n soveltamisalarajauksen mukaan vakuutetulla tulee olla määräysvalta yhtiössä yhdessä perheenjäsenensä kanssa. Perheenjäsenellä tarkoitetaan puolisoa ja samassa taloudessa asuvaa lasta tai vanhempaa. Osakeyhtiömuotoisen toiminnan luonteesta johtuu, että on tarkoituksenmukaista edellyttää sukupolvenvaihdosjatkajalta määräämisvaltaa yhtiössä, jotta hän voi henkilökohtaisesti huolehtia jatkamissitoumuksen täyttämisestä lain tarkoitusten mukaisesti. Luopumistukijärjestelmän tavoitteet huomioon ottaen on perusteltua asettaa erityisehtoja, jotka eivät ole täysin yhteneväisiä MYEL:n soveltamisalan kanssa. Vaikka MYEL:n soveltamisalarajaus muuttuisi 1.1.2007 lukien, olisi tarkoituksenmukaista luopumistukijärjestelmän tavoitteet huomioon ottaen edellyttää, että jatkajalla on yksin tai yhdessä puolisonsa kanssa määräämisvalta yhtiössä.

Sitoumuksen sisältö

Luopumistukijärjestelmään kuuluu olennaisena ajatus siitä, että luovutuksensaajan on sitouduttava viljelemään luopumisen kohteena olevaa tilaa koko sitoumusajan. Kun luovutettava tila on edelleen osakeyhtiön omistuksessa on edellytettävä ensinnäkin osakeyhtiön antamaa sitoumusta siitä, että maatila pysyy yhtiön omistuksessa ja hallinnassa ja että viljelysitoumusta noudatetaan koko sitoumusajan. Toisaalta luopumistukijärjestelmässä lähdetään henkilökohtaisesta viljelysitoumukselta, jolloin osakeyhtiön antaman sitoumuksen lisäksi on edellytettävä, että ko. jatkaja antaa myös henkilökohtaisesti viljelysitoumuksen. Jatkajan puolison osalta riittävä sitoumus on, että hän sitoutuu pitämään osakkeet omistuksessaan koko sitoumusajan.

Mikäli luovutus toteutetaan siten, että osakeyhtiön omistama maatila luovutetaan suoraan luonnolliselle henkilölle (luovutustapa 2), edellytetään ainoastaan jatkajan antamia sitoumuksia, koska kysymyksessä on kiinteistöluovutus.

Työryhmän ehdotus

Luopumistukilakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että luopujana sukupolvenvaihdoksissa voisi olla myös maataloutta osakeyhtiömuodossa harjoittava maatalousyrittäjä, joka on ottanut toiminnastaan MYEL-vakuutuksen ja joka täyttää muut luopumistuen saamista koskevat ehdot. Kun maatila on osakeyhtiön omistuksessa, luopumistapana olisi kaikkien osakkeiden luovuttaminen jatkajalle tai osakeyhtiön omistaman maatalon luovutus. Osakeluovutuksissa sekä osakeyhtiö että jatkaja antaisivat viljelysitoumuksen. Osakeyhtiö antaisi sitoumuksen siitä, että se pitää maatalon omistuksessaan ja hallinnassaan koko sitoumusajan ja jatkaja puolestaan sitoutuisi siihen, että hänellä on yksin tai yhdessä puolisonsa kanssa määräämisvalta osakeyhtiössä koko sitoumusajan.

Lakiin otettaisiin osakeyhtiömuotoisesta toiminnasta luopuvien osalta säännökset siitä, että luopujan on luovuttava luopumistukilaisissa säädetyin tavoin sellaisesta peltomaasta, jolla hän on harjoittanut omaan tai yhteiseen lukuun maataloutta osakeyhtiömuotoisen toiminnan rinnalla. Luovutettuaan osakeyhtiön omistaman, luopumisen kohteena olevan maatalon osakeluovutuksena tai kiinteistöluovutuksena, luopuja ei saisi jatkaa toimintaansa muissakaan maatalousosakeyhtiöissä vastoin luopumistukilain 7 §:ään ehdotettua kaupallisen maatalouden harjoittamiskieltoa. Luopuja saisi siten omistaa yksin tai yhdessä perheenjäsenensä kanssa enintään 15 % maataloutta harjoittavan yhtiön osakepääomasta. Lisäksi edellytettäisiin, ettei hän luopumisen jälkeen enää työskentele

le johtavassa asemassa sellaisessa maatalousosakeyhtiössä, josta hän omistaa yksin tai perheenjäsenensä kanssa osakkeita.

LUOPUMINEN HENKILÖYHTIÖSSÄ HARJOITETUSTA TOIMINNASTA

Henkilöyhtiö ja MYEL-vakuutus

Henkilöyhtiöitä ovat avoimet yhtiöt ja kommandiittiyhtiöt. Yhtiö syntyy vastuunalaisten yhtiömiesten yhtiösopimuksella. Sopimuksen osapuolet (yhtiömiehet) vastaavat tällaisen yhtiön velvoitteista niiden täyteen määrään niin kuin omasta velastaan.

Sopimuksessa voidaan yhden tai useamman yhtiömiehen vastuu yhtiön velvoitteista rajoittaa sopimuksen osoittaman omaisuuspanoksen määrään. Kun yhtiömiesten vastuuta ei ole rajoitettu, on kyse avoimesta yhtiöstä ja tilanteissa, joissa vastuuta on rajoitettu, on kyse kommandiittiyhtiöstä. Kommandiittiyhtiön äänettömällä yhtiömiehellä tarkoitetaan yhtiömiestä, jonka vastuuta yhtiön velvoitteista on rajoitettu, muut kommandiittiyhtiön yhtiömiehet ovat vastuunalaisia yhtiömiehiä. Kaikilla henkilöyhtiöillä on oikeuskelpoisuus eli yhtiöt voivat hankkia oikeuksia ja tehdä sitoumuksia. Kun henkilöyhtiö harjoittaa maatilataloutta, MYEL-vakuuttamisvelvollisia ovat vastuunalaiset yhtiömiehet.

Oikeus edustaa yhtiötä

Avoimessa yhtiössä jokaisella yhtiömiehellä ja kommandiittiyhtiössä vastuunalaisella yhtiömiehellä on oikeus edustaa yhtiötä ja kirjoittaa sen toiminimi yhtiön toimialaan kuuluvissa asioissa. Tätä oikeutta voidaan yhtiömiesten sopimuksella rajoittaa siten, että oikeus poistetaan yhdeltä tai useammalta yhtiömieheltä taikka siten, että se on kahdella tai useammalla yhtiömiehellä yhdessä. Kommandiittiyhtiön äänettömällä yhtiömiehellä ei sen sijaan ole oikeutta hoitaa yhtiön asioita, jollei toisin ole sovittu, eikä hänellä myöskään ilman eri valtuutusta ole oikeutta edustaa yhtiötä.

Luopuminen henkilöyhtiössä harjoitetusta maataloudesta

Maatalousyrittäjällä tarkoitetaan henkilöä, joka omaan tai yhteiseen lukuun itse työhön osallistuen harjoittaa maataloutta. Koska henkilöyhtiössä toimintaa harjoitetaan yhteiseen lukuun, ei tältä osin ole muutostarvetta. Vastuunalaista yhtiömiestä pidetään jo nykysäännösten perusteella luopumistukilaissa tarkoitettuna luopujana. Jos maatila on yhtiön omistuksessa ja hallinnassa, ei nykyjärjestelmässä kuitenkaan ole erityissäännöksiä luopumistavasta.

Kuten osakeyhtiönkin osalta luopumistukijärjestelmän turvin olisi tarkoituksenmukaista mahdollistaa sukupolvenvaihdos, jossa henkilöyhtiössä harjoitetun maatalouden osalta maatila on yhtiön omistuksessa ja hallinnassa ja jossa luopuminen voisi tapahtua joko yhtiöosuuden luovutuksena tai kiinteistöluovutuksena.

Luovutuksensaajaa koskevat ehdot

Henkilöyhtiöiden osalta olisi edellytettävä, että luovutuksensaajina olevat vastuunalaiset yhtiömiehet täyttävät luonnollisina henkilöinä kaikki luovutuksensaajaa koskevat ehdot. Luopumistukijärjestelmän piiriin voisivat kuulua vain maatilatalouden tuloverolain mukaan verotetut yhtiöt, jonka vuoksi olisi edellytettävä, että luovutuksensaajat ottavat toiminnastaan MYEL-vakuutuksen.

Kun luovutustapana olisi avoimen yhtiön tai kommandiittiyhtiön yhtiöosuuden luovutus, edellyttäisiin, että henkilöyhtiö sitoutuu pitämään maatilan omistuksessaan ja hallinnassaan koko sitoumusajan ja viljelemään sitoumuksenaista maatilaa. Yhtiömiehet puolestaan sitoutuisivat pitämään yhtiöosuutensa omistuksessaan koko sitoumusajan.

Kun kysymyksessä on kiinteistöluovutus, luovutuksensaajan osalta menetettäisiin kuten yleensäkin eli luonnollinen henkilö antaisi sitoumukset omissa nimissään. Luopujalta puolestaan edellytettäisiin selvitystä siitä, harjoittaako henkilöyhtiö maatilan luovuttamisen jälkeen enää luopumistukilaisa tarkoitettua maataloutta. Jos yhtiö ei enää maatilan luovutuksen jälkeen harjoita luopumistukilaisa tarkoitettua maataloutta, mutta jatkaa toimintaansa jollakin muulla toimialalla, luopujan toimimista yhtiössä koskevat säännökset muista ansiotöistä ja niihin liittyvästä ansiotulorajasta.

Työryhmän ehdotus

Luopumistukijärjestelmään ehdotetaan otettavaksi säännökset henkilöyhtiömuodossa harjoitetusta toiminnasta luopumisesta niitä tilanteita varten, joissa sukupolvenvaihdos on tapahtumassa maatilalla, joka on henkilöyhtiön omistuksessa. Luopujalta edellytettäisiin henkilöyhtiössä harjoitetusta toiminnasta MYEL-vakuutusta.

Luovutustapana olisi yhtiöosuuden luovutus tai kiinteistöluovutus. Ensiksi mainituissa tapauksissa luovutuksensaajien tulisi täyttää kaikki jatkajaa koskevat ehdot sekä antaa henkilökohtainen viljelysitoumus ja sitoumus siitä, ettei hän luovuta yhtiöosuuttaan kesken sitoumuskauden. Lisäksi yhtiöltä edellytettäisiin sitoumusta siitä, että maatila pysyy yhtiön omistuksessa ja hallinnassa koko sitoumusajan ja että viljelysitoumusta täytetään koko sitoumusajan. Luovutuksensaajan, joka luovutuksen myötä tulee yhtiöön vastuunalaiseksi yhtiömieheksi, tulisi täyttää myös MYEL-vakuuttamisen ehdot.

Jos kysymyksessä olisi kiinteistöluovutus, luovutuksensaajaan noudatettaisiin kaikkia sukupolvenvaihdosjatkajaa koskevia ehtoja samalla tavoin kuin luonnollisten henkilöiden välisessä luopumisessa.

SUKUPOLVENVAIHDOS, JOSSA LUOVUTUKSENSAAJANA YHTEISÖ

Nykyisin luovutuksensaajana voi olla vain luonnollinen henkilö. Estettä ei ole sille, että luonnollinen henkilö hankkii luopumistukilain ehdoin peltoa ja yhtiöittää toimintansa vasta sen jälkeen siirtämällä hankkimansa maatilan yhtiön omistukseen. Tällaisesta luovutuksesta aiheutuu kuitenkin luovutuksensaajalle varainsiirtoveroseuraamuksia.

Sukupolvenvaihdosten edistämiseksi olisi tarkoituksenmukaista, että jatkaja voisi hankkia maatilan suoraan jo perustamansa, maataloutta harjoittavan osakeyhtiön tai perustettavan osakeyhtiön omistukseen. Tämä koskisi niitä tilanteita, jossa luopumisen kohteena oleva maatila on luonnollisen henkilön omistuksessa ja kyseessä olisi kiinteistöluovutus.

Koska luopumistukijärjestelmän tuella on tarkoitus mahdollistaa vain sellaiset luovutukset, joissa luovutuksensaajana on perheviljelmätyyppistä maataloutta harjoittava yhtiö, on edellytettävä yhtiössä toimivilta yrittäjiltä MYEL-vakuuttamista sekä luopumistukijärjestelmän luovutuksensaajaa koskevien ehtojen täyttämistä.

Osakeyhtiö

Sukupolvenvaihdoksessa, jossa maatila luovutetaan osakeyhtiölle, tulisi edellyttää, että yhtiössä on määräysvalta yksin tai yhdessä puolisonsa kanssa sellaisella jatkajalla, joka täyttää sukupolvenvaihdosjatkajaa koskevat ehdot. Koska tarkoitus on, että luopumistuen turvin mahdollistettaisiin sukupolvenvaihdos perheviljelmätyyppisissä osakeyhtiöissä, edellytettäisiin että luovutuksensaajana olevan osakeyhtiön määräysvallan omaavilla osakkailta olisi toiminnastaan MYEL-vakuutus tai että he ottaisivat sukupolvenvaihdoksen jälkeen MYEL-vakuutuksen.

Luovutuksensaajana voisi olla siten vain yhtiö, jossa ehdot täyttävällä luovutuksensaajalla olisi määräysvalta yhtiössä. Määräysvallalla tarkoitettaisiin sitä, että luovutuksensaaja omistaa yksin tai yhdessä puolisonsa kanssa yli puolet yhtiön osakekannasta ja että hän työskentelee yhtiössä johtavassa asemassa. MYEL:n soveltamisalajakauden mahdollisella muuttumisella ei olisi vaikutusta edellä mainittuun ehtoon, joka johtuu luopumistukijärjestelmän asettamista vaatimuksista.

Sitoumuksen sisältö

Koska kiinteistö tulee luovutuksen myötä osakeyhtiön omistukseen, olisi edellytettävä, että osakeyhtiö sitoutuu pitämään luopumisen kohteena olevan tilan omistuksessaan ja hallinnassaan koko sitoumusajan. Sekä osakeyhtiön, että ehdot täyttävän jatkajan olisi annettava viljelysitoumus. Jatka- ja sitoutuisi lisäksi pitämään sellaisen osakeomistuksen itsellään koko sitoumuksen voimassaoloajan, että hänellä voidaan katsoa olevan määräysvalta yhtiössä.

Henkilöyhtiö

Henkilöyhtiön osalta kenelläkään yhtiömiehistä ei ole määräysvaltaa yhtiössä ellei yhtiösopimuksessa ole toisin sovittu. Tämän vuoksi tulisi edellyttää, että luovutuksensaajana olevan henkilöyhtiön vastuunalaiset yhtiömiehet täyttäisivät kaikki luovutuksensaajaa koskevat ehdot ja olisivat ottaneet tai ottaisivat sukupolvenvaihdoksen myötä toiminnastaan MYEL-vakuutuksen. Sitoumuksen osalta edellytettäisiin, että yhtiö sitoutuu pitämään maatalon omistuksessaan ja hallinnassaan koko sitoumusajan ja että sekä avoin yhtiö että vastuunalaiset yhtiömiehet antaisivat viljelysitoumuksen. Yhtiömiehet puolestaan sitoutuisivat pitämään yhtiöosuutensa itsellään koko sitoumusajan.

Taloudellisen elinkelpoisuuden arvioiminen

Kun on kysymyksessä osakeyhtiön tai henkilöyhtiön sukupolvenvaihdos, jossa osakeyhtiön osakepääoma luovutetaan jatkajalle osakeluovutuksella tai henkilöyhtiön yhtiöosuus yhtiöosuuden luovutuksella, maatila on sukupolvenvaihdoksen jälkeen edelleenkin yhtiön omistuksessa. Tällöin taloudellisen elinkelpoisuuden arvioinnin on pohjauduttava ko. yhtiön harjoittamaan maatalatalouteen ja liitännäistoimintaan.

Silloin kun luopuminen tapahtuu kiinteistöluovutuksena siten, että osakeyhtiö tai henkilöyhtiö luovuttaa omistamansa kiinteistön luonnolliselle henkilölle, muodostaa jatkajalla jo ennestään oleva pelto- ja metsäala yhdessä luovutettavan kiinteistön kanssa sellaisen maatalatalouden harjoittamiseen tarkoitetun kokonaisuuden, jota hallitaan yhtenä kokonaisuutena (LUTUL 2 §). Tällöin elinkelpoisuusarvioinnissa on meneteltävä samoin kuin luonnollisten henkilöiden välisissä luovutuksissa edellä on selostettu kohdassa 3.3.1.

Työryhmän ehdotus

Lakiin ehdotetaan otettavaksi säännökset siitä, että myös maataloutta harjoittava osakeyhtiö tai henkilöyhtiö voisi tietyin edellytyksin olla luovutuksensaajana sellaisessa sukupolvenvaihdoksessa, jossa luovutuksen kohteena on maatilaan kuuluvat pellot ja tuotantorakennukset kiinteistöluovutuksena. Osakeyhtiössä edellytettäisiin määräysvallan omaavilta osakkailta luopumistukiehtojen täyttämistä sekä MYEL-vakuutusta, henkilöyhtiöissä puolestaan vastuunalaisten yhtiömiesten tulisi täyttää ehdot.

Osakeyhtiöiden osalta edellytettäisiin, että ehdot täyttävällä luovutuksensaajalla olisi yksin tai yhdessä puolisonsa kanssa määräysvalta yhtiössä. Määräysvallalla tarkoitettaisiin sitä, että luovutuksensaaja omistaisi yksin tai yhdessä puolisonsa kanssa vähintään yli puolet yhtiön osakepääomasta tai osakkeiden äänimäärästä ja toimisi yhtiössä johtavassa asemassa.

Koska maatila tai peltomaa siirtyisi yhtiön omistukseen, tulisi yhtiön sitoutua pitämään maatila tai hankkimansa peltomaa omistuksessaan ja hallinnassaan koko sitoumusajan sekä antaa viljelysitoumus. Ehdot täyttävä luonnollinen henkilö antaisi lisäksi yhtiön puolesta henkilökohtaisen viljelysitoumuksen ja sitoutuisi pitämään määräysvallan osakeyhtiössä ja henkilöyhtiöissä yhtiöosuutensa koko sitoumusajan.

Sosiaali- ja terveysministeriön lausuma

Sosiaali- ja terveysministeriö on pyytänyt sisällyttämään maa- ja porotalouden luopumistukityöryhmän muistioon seuraavan eriävän lausuman koskien yhtiömuotoista maataloutta ja luopumistukijärjestelmää:

"Sosiaali- ja terveysministeriö on tietoinen, että maataloutta voidaan nykyisen lainsäädännön mukaisesti harjoittaa osakeyhtiömuotoisena. Käytännössä yhtiömuoto on keskittynyt käsittämään etupäässä perhevilmelmät. Luopumistuessa on kysymys pääomaeläkkeen antamisesta henkilölle, joka luopuu elinkeinonsa harjoittamisesta. Tuki kustannetaan kokonaan verovaroista. Vuoden 2005 työeläkeuudistuksen tavoitteena oli, että henkilöt voivat ansaita työeläketurvaa vanhuutta varten myös jatkamalla työelämässä, vaikka ovat luopuneet aikaisemmasta elinkeinostaan. Uusi osakeyhtiölaki korostaa edelleen voiton tavoittelemista ko. yhtiömuodossa. Osakeyhtiömuotoisesta yrityksestä luopuminen työryhmän ehdottamalla tavalla hämärtää työeläkeuudistuksen sosiaalipoliittisia tavoitteita, kun otetaan huomioon myös muut yrittäjät."

3.4.3 Yhtymät

Nykytila

Luopumistukilaissa maatilalla tarkoitetaan yhden tai useamman peltoa käsittävän tilan tai tilanosan muodostamaa maatilatalouden harjoittamiseen tarkoitettua yksikköä. Jos luopuja omistaa luopumisen kohteena olevan maatilanyhdessä muiden kanssa, kaikkien tilan omistajien tulee luopua luopumistukilain säännösten mukaisesti maatilasta. Nykyisen luopumistukilain perusteella on siten edellytetty, että kaikki yhtymän osakkaat siirtävät yhtymässä tehtävän sukupolvenvaihdoksen yhteydessä osuutensa jatkajalle, vaikka kaikki yhtymän osaomistajat eivät olisi oikeutettuja luopumistukeen.

Yhtymä

Maataloutta harjoittava yhtymä ei ole yhtiömuoto, eikä yhtymä myöskään ole erillinen juridinen henkilö esim. osakeyhtiön tavoin. Yhtymä harjoittaa toimintaansa yhtymän osakkaina olevien henkilöiden lukuun. Tuloverolain (TVL) 4 §:n 1 mom. 2 kohdan mukaan verotusyhtymällä tarkoitetaan sellaista kahden tai useamman henkilön muodostamaa yhteenliittymää, jonka tarkoituksena on kiinteistön viljely tai hallinta. TVL 15 §:n mukaan verotusyhtymä ei ole erillinen verovelvollinen. Verotusyhtymälle vahvistetut puhtaat tulot tai tappiolliset puhtaat tulot jaetaan osakkaille niiden osuuksien mukaan, jotka heillä on yhtymän puhtaisiin tuloihin tai tappiollisiin puhtaisiin tuloihin (TVL 15 § 2 mom.).

Verotusyhtymät syntyvät useimmiten itsestään sen perusteella, että useat henkilöt yhdessä omistavat kiinteistön, jota käytetään, viljellään tai annetaan vuokralle yhteiseen lukuun. Yhtymässä voi olla myös mukana osakkaita, joilla ei ole peltoa, vaan jotka ovat yhtymässä mukana omistamalla maatalouskoneen, jota käytetään yhtymän hyväksi tehtävissä töissä. Tällainen peltoa omistamaton yhtymän jäsen ei voi milloinkaan olla luopujana, koska luopujalta edellytetään, että hän omistaa

Nykytilan arviointi

Vuosien 2003 - 2006 luopumistukijärjestelmään otettiin säännökset maataloutta yhtymässä harjoittaneiden sisarusten oikeudesta luopumistukeen. Varsinaisen luopumisiän täyttäneen yhtymän osakkaan nuorempi sisarusosakas sai mahdollisuuden uinuvaan luopumistukeen, jos luopuminen tapahtuu aikaisintaan viittä vuotta ennen varsinaisen luopumisiän täyttämistä. Edellä mainittu säännös ei kuitenkaan auta niissä tilanteissa, joissa yhtymän osakkaat eivät ole sisaruksia tai sisarusten ikäero on suurempi kuin viisi vuotta. Tällöin luopumistuen saamisen esteeksi voi joissakin yksittäistapauksissa muodostua se, että ne yhtymän osakkaat, jotka eivät voi jäädä luopumistuella iästä johtuvista syistä eivät ole halukkaita luovuttamaan omaa osuuttaan tilasta.

Luopumistukijärjestelmässä on kaikkien luopumistapojen osalta edellytetty, että koko luopumisen kohteena olevan maatilán peltomaan tulee olla luovutuksen kohteena. Jos yhtymän osakkaat eivät voi luopua samaan aikaan sen vuoksi, etteivät kaikki täytä ikärajaehtoja, tulee pohdittavaksi kysymys luopumistuen myöntämisestä pelkäämään luopujan yhtymäosuuden luovutuksen perusteella. Tämä merkitsisi sitä, että luovutuksen kohteena voisi olla pelkäämään murto-osainen omistusosuus peltokiinteistöön ja tuotantorakennuksiin, joka sinällään ei tuota omistajalleen oikeutta määrätä kiinteistön käytöstä ilman kaikkien yhteisomistajien suostumusta. Tällöin tilakokonaisuus ei kuitenkaan pirstoutuisi edellyttäen, että luovutuksen jälkeen luovutuksensaajat viljelevät tilaa edelleen yhtymänä.

Luopumistuen myöntäminen yhtymäosuuden perusteella laajentaisi jonkin verran nykyisestä luopumistukeen oikeutettujen piiriä. Luopumistukijärjestelmän sitoumusvelvoitteet ovat pitkiä, ja osataan löyhässä yhteenliittymässä jatkaminen yhteiseen lukuun alkuperäisen yhtymän osakkaiden eri jatkajien kesken saattaisi olla ongelmallista. Jos kukin yhtymän osakas voisi luovuttaa oman osuutensa vapaasti haluamalleen luovutuksensaajalle haluamanaan ajankohtana, voisi seurauksena olla, ettei kokonaisuudesta synny yritystoiminnan jatkamisen ja kehittämisen kannalta tarkoituksenmukaista yhteenliittymää. Mukana toiminnassa saattaisi samanaikaisesti olla lähellä eläkeikää olevia yrittäjiä sekä nuoria, tilan kehittämisestä kiinnostuneita jatkajia. Osuuksien jakaminen erikseen viljeltäväksi merkitsisi puolestaan luopumisen kohteena olevan tilán pirstoutumista.

Ongelmallista olisi myös yhtymäosuuksien luovutuksissa tilán taloudellisen elinkelpoisuuden arviointi luopumistukea myönnettäessä, jos luovutuksen kohteena on murto-osuuksia. Koko maatilán

luovutuksissa on edellä ehdotettu, että luovutuksensaajan on osoitettava maatilän elinkelpoisuus edellyttämällä luovutuksensaajan maatilän yritystoiminnasta 10 000 euron yritys tuloa/vuosi viidelle luovutusta seuraavalle vuodelle. Jos luovutuksensaajalle siirtyisi yhtymän osakkaan yksin omistamat kiinteistöt sekä murto-osaiset osuudet yhteisomistussuhteessa olevista kiinteistöistä, olisi taloudellisen elinkelpoisuuden arviointia varten säädettävä erikseen yhtymäosuuden elinkelpoisuutta koskeva arviointitapa. Nykyiset koko maatilän elinkelpoisuutta koskevat säännökset eivät soveltuisi tilanteeseen. Tällöin olisi pohdittava myös luovutuksensaajien lukumäärän rajoittamista kunkin yhtymäosuuden luovutuksen osalta.

Yhtymä on mahdollista purkaa kolme vuotta ennen luopumista ilman, että sillä on maatilän pirstomissäännöksistä johtuen vaikutusta yhtymän osakkaan luopumistukioikeuteen. Koska luopumistukijärjestelmän soveltamisjaksoksi on ehdotettu seitsemän vuoden ajanjaksoa eli vuodet 2007 - 2013, on pitkän soveltamisjakson katsottava mahdollistavan yhtymän osakkaille aiempaa enemmän järjestelyaikaa luopumistukijärjestelmän ehtojen täyttämiseksi. Edellä esitetyin perustein työryhmä katsoo, että luopumistukijärjestelmän nykysäännökset yhtymän osakkaiden oikeudesta luopumistukeen on tarkoituksenmukaista säilyttää ennallaan.

Arvio kustannusvaikutuksista

Työryhmä on edellä tehnyt ehdotukset yhtiömuotoisen maatalouden ottamisesta mukaan luopumistukijärjestelmään sukupolvenvaihdoksissa. Ehdotetut muutokset eivät sisälly nykyiseen luopumistukijärjestelmään, jossa vain luonnollisten henkilöiden väliset luovutukset ovat olleet mahdollisia. Koska ehdotuksilla laajennetaan nykyisestä oikeutta päästä luopumistukijärjestelmään, on ehdotuksella arvioitava olevan jonkin verran luopumistukijärjestelmän kokonaiskustannuksia lisääviä vaikutuksia.

Yhtiömuodossa maataloutta harjoitetaan nykyisellään edelleenkin melko vähän. Ehdotetuilla muutoksilla varaudutaan kuitenkin vuosien 2007 - 2013 aikana mahdollisesti lisääntyvään yhtiöittämiskehitykseen mahdollistamalla sukupolvenvaihdos tietyin ehdoin sekä osakeyhtiöissä että henkilöyhtiöissä. Ehdotuksilla arvioidaan olevan vuosittain 0,1 - 0,5 miljoonan euron suuruiset kustannuksia lisäävät vaikutukset vuosina 2007 - 2013. Luopumistukijärjestelmän kokonaiskustannusten lisäyksen vuosina 2007 - 2013 sekä sen jälkeen arvioidaan olevan noin 3,6 miljoonaa euroa. Arvio vuosittaista kustannusvaikutuksista on kohdassa 5.1.2.

3.5 Luopumistuen hakeminen ja sen määräytyminen

3.5.1 Luopumistuen hakeminen ja luopumishetki

Nykytila

Luopumistukea on haettava ennen luopumista. Luopumisen katsotaan tapahtuneen, kun luovutuskirja on allekirjoitettu. LUTUL 21 §:n mukaan eläkelaitoksen on antamassaan ehdollisessa päätöksessä ilmoitettava kaikki luopumistuen ehdot. Päätökseen on sisällytettävä ehto, että hakijan on toimitettava luonnosta tai esisopimusta vastaava lopullinen luovutuskirja tai niiden jäljennös eläkelaitokselle kuuden kuukauden kuluessa päätöksen antamisesta. Ehdollinen päätös raukeaa, jos luovutuskirjaa ei ole toimitettu määräajassa eläkelaitokselle.

Luopumistuen suuruuden määräytymistä varten tuen alkamisajankohtana pidetään sen kalenterikuukauden alkua, jona luopumistukea on haettu.

Nykytilan arviointia

Luopumistuen saamiseen liittyy monenlaisia ehtoja. Tämän vuoksi on luopujien oikeusturvan kannalta edelleen perusteltua, että luopumistukea on haettava etukäteen. Etukäteispäätöksen voimassaoloaika kuusi kuukautta on kuitenkin melko lyhyt aika selvittää ja järjestellä kaikki sukupolvenvaihdokseen liittyvät erilaiset asiat. Maatalouselinkeinojen rahoituslaissa maatalousyrittäjällä on vuosi aikaa toteuttaa lopullinen toimenpide. Vastaava aika olisi tarkoituksenmukaista ottaa myös luopumistukijärjestelmään.

Luopumistukea aletaan maksaa aikaisintaan 56, 57 tai 60 vuoden iässä luopumistavasta riippuen sekä porotaloudesta luopuvilla 55 vuoden iässä. Olisi tarkoituksenmukaista mahdollistaa luopujille tuen hakeminen vuotta ennen luopumisiän täyttämistä luopumisen järjestelmistä varten. Tuen maksu alkaisi edelleen 55, 56, 57 tai 60 vuoden iässä, mutta lopullinen luopumisen sisältävä luovutuskirja olisi mahdollista tehdä jo em. järjestelyajan aikana. Tämä antaisi tilakohtaisesti enemmän joustavuutta järjestellä maatalouden harjoittamisesta luopuminen luopujalle ja luovutuksensaajalle parhaiten sopivana ajankohtana.

Luopumishetki

Nykyisellään luopumishetki on lopullisen luovutuskirjan allekirjoitushetki. Luopumistuki on määritetty etukäteispäätöksen antamishetken perusteella. Luopujan MYEL-vakuutus päätetään kuitenkin siihen ajankohtaan, jolloin luopuja lopullisen luovutuskirjan tehtyään luovuttaa tilansa hallintaoikeuden jatkajalle. Tätä ajankohtaa olisi tarkoituksenmukaista pitää myös luopumistukilaissa tarkoitettuna luopumishetkenä, koska kyseisellä hetkellä luopuminen tosiasiallisesti tapahtuu ja myös eläkkeen karttuminen MYEL-vakuutuksen perusteella päättyy. Luopumishetkenä pidettäisiin aikaisintaan luovutuskirjan allekirjoituspäivää, jos omistus- ja hallintaoikeus on tällöin siirtynyt. Jos omistus- ja hallintaoikeus siirtyy myöhemmin kuin allekirjoituspäivänä ja eri ajankohtana, luopumishetki olisi hallintaoikeuden siirtymishetki. Luopumishetkeä ei voitaisi myöskään aikaistaa ennen luovutuskirjaa tehdyllä erillisellä sopimuksella hallinnan siirtymisestä.

Uinuvan luopumistukioikeuden saamiseksi edellytettäisiin, että luopumisen tapahtuessa täyttyisi edellytys luopumistavasta riippuen 51, 52 tai 55 vuoden iän täyttämisestä sekä porotaloudesta luopuvilla edellytys 50 vuoden iästä. Uinuvaa luopumistukea voisi hakea ennen tämän iän täyttämistä, mutta ikärajaedellytyksen tulisi täytyä luopumishetkellä. Vastaavasti uinuvaan luopumistukeen oikeutetun olisi 12 kuukauden kuluessa etukäteispäätöksen antamisesta toteutettava lopullinen luopuminen.

Luopumishetki määräisi siten sen hetken, jota seuraavan kuukauden alusta luopumistuen maksu voisi aikaisintaan alkaa. Lisäksi se määräisi sen hetken, johon mennessä jo karttunut eläkeoikeus laskettaisiin samoin kuin hetken, josta lukien maatalousyrittäjää koskevat luopumisesta johtuvat toimintarajoitteet alkaisivat (maatalouden harjoittamiskielto, metsätalouden hankintatyökielo, ansiotoiminnan rajoitteet, jos tuen maksu on tarkoitus alkaa heti luopumisen jälkeen).

Työryhmän ehdotus

Etukäteispäätöksen ehdotetaan olevan voimassa 12 kuukautta etukäteispäätöksen antamisesta lukien. Luopujan on toteutettava lopullinen luopuminen sanotun ajan kuluessa ja toimitettava sitä koskeva luovutuskirja eläkelaitokselle. Luopumisen katsotaan tapahtuvan sinä hetkenä, jolloin lopullinen luovutuskirja on allekirjoitettu tai, jos hallinta ei tällöin vielä siirry, hallintaoikeuden siirtymisen hetkenä.

Lisäksi ehdotetaan, että luopuja voisi hakea luopumistukea vuotta ennen varsinaisen luopumisiään täyttämistä (56, 57 tai 60 ja porotaloudessa 55). Luopujan olisi mahdollista toteuttaa luopuminen vuoden järjestelyajan kuluessa. Luopumistuen maksaminen alkaisi aina aikaisintaan 56-, 57- tai 60 -vuotiaana luopumistavasta riippuen tai porotaloudesta luopuvien osalta 55 -vuotiaana. Uinuvaan luopumistukeen oikeutettu voisi hakea luopumistukea ennen uinumisiään täyttämistä, mutta lopullisen luopumisen tapahtuessa hänen tulisi täyttää laissa edellytetty ikäraja.

3.5.2 Perusmäärän määräytyminen

Yleistä

Luopumistuki muodostuu perusmäärästä ja täydennysosasta. Nykysäännösten mukaan perusmäärä määräytyy pitkälti kuten MYEL:n mukainen työkyvyttömyyseläke. Perusmäärää maksetaan siihen saakka, kun luopumistuensaaja täyttää 65 vuotta, jonka jälkeen luopumistuen perusmäärä muutetaan samansuuruiseksi MYEL- vanhuuseläkkeeksi. Luopumistuen täydennysosan maksaminen päättyy myös luopujan täyttäessä 65 vuotta. Hän voi tämän jälkeen hakea kansaneläkelain mukaista vanhuuseläkettä.

Vuoden 2005 alusta voimaan tulleen työeläkeuudistuksen myötä vanhuuseläkkeelle voi jäädä joustavasti 63 – 68 vuoden iässä. Työkyvyttömyyseläke muuttuu kuitenkin 63 vuoden iässä vanhuuseläkkeeksi. Lisäksi muutoksia on tullut eläkkeen karttumaprosentteihin, tulevan ajan eläkkeen karttumaprosentteihin ja laskentatapaan sekä työeläkkeiden keskinäiseen yhteensovittamiseen. Työkyvyttömyyseläkkeiden osalta uusia laskentasäännöksiä noudatetaan niissä tilanteissa, joissa työkyvyttömyys on alkanut vuonna 2006 tai sen jälkeen.

Luopumistuen perusmäärän muuttuminen vanhuuseläkkeeksi

Koska uusien säännösten mukainen työkyvyttömyyseläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi 63 vuoden iässä, tulisi myös luopumistuen perusmäärän päättyä samaan ajankohtaan. Tämän ehdotuksen arvioidaan alentavan luopumistuen korvausmenoja yhteensä noin 147,2 milj. euroa vuosina 2007 - 2013 ja sen jälkeen. Luopumistuen korvausmenon alenemaa ei tältä osin ole otettava huomioon kustannuksia vähentävinä, koska MYEL-vanhuuseläkkeen korvausmeno kasvaa vastaavalla summalla. Työryhmän ehdotus on valtion talouden kannalta kustannusneutraali.

Työkyvyttömyyseläkettä ei voi saada 63 vuotta täyttänyt henkilö, joten myöskään luopumistukeen ei voisi olla oikeutta 63 vuotta täyttäneellä henkilöllä. Hän voisi jäädä suoraan vanhuuseläkkeelle. Tällöin olisi säädettävä luopumistuen yläikärajasta siten, että luopumistukea voisi saada vain henkilö, joka ei luopumisen tapahtuessa ollut täyttänyt 63 vuotta.

Luopumistuen yläikärajaksi tulisi siten 62 vuotta. Tällä muutoksella on luopumistukijärjestelmän kokonaiskustannuksia vähentäviä vaikutuksia, koska luopumistukijärjestelmän piiriin tulevien luopujien määrä vähenee yläikärajan laskiessa. Luopumistukijärjestelmän kokonaiskustannukset vuosilta 2007 - 2013 sekä sen jälkeen vähenisivät arviolta 1,5 miljoonaa euroa. Arvio vuosittaisista kustannusvaikutuksista on esitetty kohdassa 5.1.2.

Täydennysosan maksun lakkaaminen

Jos perusmäärä muuttuu vanhuuseläkkeeksi 63 vuoden iässä, ongelmana on, ettei Kansaneläkelaitoksen maksama vanhuuseläkettä saa ennen 65 vuoden ikää ilman varhennusvähennystä. Jos luopujalla ei ole muita työeläkkeitä ja hänen MYEL:n perusteella karttunut työeläkkeensä on määrältään pieni, ei luopujan toimeentulo tule turvatuksi riittävästi, jos täydennysosa jää pois 63 vuoden iässä. Tämän vuoksi olisi tärkeätä, että luopumistuen täydennysosaa maksettaisiin MYEL-vanhuuseläkkeen rinnalla luopujan 65 vuoden iän täyttämiseen saakka.

Työryhmän ehdotus

Luopumistukilakiin tulisi ottaa säännökset siitä, että luopumistuen perusmäärä muuttuu MYEL-vanhuuseläkkeeksi 63 vuoden iässä ja että luopumistuen täydennysosaa maksetaan siihen saakka, kunnes luopuja täyttää 65 vuotta. Luopumistuen voisi saada vain luopuja, joka ei luopumishetkellä ole täyttänyt 63 vuotta.

Jos luopujalla on MYEL-toiminnan lisäksi karttunut muita työeläkkeitä, hänellä olisi mahdollisuus saada ne hakemuksesta vanhuuseläkkeenä 63 vuoden iässä. Tästä on puolestaan aina seurauksena se, että luopumistuen täydennysosa lakkaa kokonaan.

MYEL-työkyvyttömyyseläke ja luopumistuen perusmäärän määräytyminen

MYEL-eläkettä karttuu iän perusteella määräytyvien karttumaprosenttien mukaan ja eläke lasketaan vuositekniikalla 1.1.2005 lukien. 31.12.2004 asti kertynyt eläkeoikeus on laskettu ennen vuotta 2004 voimassa olleiden sääntöjen mukaan ja vapaakirjattu. Vuoden 2005 alusta eläkkeen karttumaprosentit ovat 1,5 % 53 vuoden täyttämiskauden loppuun ja 1,9 % 63 vuoden täyttämiskauden loppuun. Edellä mainittuja karttumaprosentteja sovelletaan myös luopumistuen perusmäärää määrättäessä 1.1.2005 jälkeen harjoitetun MYEL-toiminnan osalta.

Tulevan ajan osuus

Uusien säännösten mukaisessa MYEL-työkyvyttömyyseläkkeessä otetaan huomioon tuleva aika eläketapahtumavuoden alusta 63 vuoden iän täyttämiskauden loppuun. Pääsäännön mukaan tulevan ajan eläkkeen perusteena ovat eläketapahtumaa edeltäneiden viiden kalenterivuoden palkkakertoimella tarkistettut ansiot. Näihin ansioihin otetaan mukaan myös sosiaalietuuksien palkkakertoimella tarkistettut ansioperusteet. Tulevan ajan ansio lasketaan keskimääräisenä ansiona, joka saadaan jakamalla tarkasteluajana saadut ansiot kyseiseen aikaan sisältyvien kuukausien (60) lukumäärällä. Tulevan ajan eläke lasketaan lakikohtaisesti kaikkien eri työeläkelakien mukaisten ansioiden perusteella, mutta päätöksellä tulevan ajan eläke ilmoitetaan kuitenkin yhtenä summana. Eläketapahtumavuodelta ei sosiaalietuuksien perusteina olevia ansioita oteta kuitenkaan huomioon.

Tulevalta ajalta karttuu eläkettä 1,5 % vuodessa 50 vuoden täyttämiskauden loppuun ja sen jälkeen 1,3 % vuodessa 63 vuoden iän täyttämiskauden loppuun saakka. Työkyvyttömyyseläkettä määrättäessä muutoin kuin tulevan ajan osuuden osalta otetaan huomioon eläketapahtumavuotta edeltäneet työansiot. Tulevan ajan jakso alkaa aina eläketapahtumavuoden alusta.

Työryhmän ehdotus

Luopumistuen perusmäärä määritettäisiin kuten maatalousyrittäjien eläkelain mukaan myönnettävä työkyvyttömyyseläke. Kuten nykyisinkin, luopumistuen perusmäärässä otettaisiin huomioon vain MYEL:n perusteella karttunut eläke. MYEL-työtulot otettaisiin huomioon eläketapahtumaa edeltävän vuoden osalta ja eläketapahtumavuosi huomioitaisiin tulevan ajan osuudessa. Tulevan ajan osuuden laskennassa noudatettaisiin samoja periaatteita kuin MYEL-työkyvyttömyyseläkkeessä (laskenta 63 vuoden ikään asti ja työansioden tarkasteluaika eläketapahtumaa edeltäneet viisi kalenterivuotta). Tulevan ajan osuudessa huomioitaisiin vain MYEL:n osuus. Tämä olisi tarkoituksenmukaista luopumistukijärjestelmän hallintokustannusten kannalta, koska Maatalousyrittäjien eläkelaitoksen ei tarvitsisi tällöin laatia luopumistukijärjestelmää varten omaa ja erikseen ylläpidettävää laskentajärjestelmää.

Palkattomat etuudet luopumistukijärjestelmässä

Uusien säännösten mukaisessa MYEL-työkyvyttömyyseläkkeessä ovat mukana jo karttuneet palkattomat jaksot sekä tulevan ajan eläkkeessä mukana olevat palkattomien jaksojen ansioperusteet.

Eläkettä kartuttavat sosiaalietuudet on lueteltu TEL 6 a §:ssä. Eläkkeen karttuminen pohjautuu etuuden perusteena olevaan työansioon eli etuuden perusteeseen. Etuuden peruste otetaan eri tavalla huomioon laskettaessa ansaittua eläkettä ja tulevan ajan eläkettä. Lisäksi tulevan ajan osuudessa otetaan huomioon eräitä sellaisia ei-ansiosidonnaisia etuuksia, jotka eivät kartuta eläkettä (esim. työmarkkinatuki). Eläkettä karttuu myös alle 3 –vuotiaan lapsen hoidon ja opiskelun osalta. Tätä etuuden perustetta ei oteta huomioon tulevan ajan ansiota laskettaessa. Tämä eläkkeen osa kustannetaan verovaroin.

Luopumistuki perustuu perusmäärän osalta yksinomaan MYEL-toimintaan. Muista esim. työsuh-teista karttunutta eläketurvaa ei saa hyväksyä luopumistuen muodossa. Tämän johdosta olisi perusteltua, ettei myöskään palkattomista etuuksista karttunutta eläketurvaa otettaisi mukaan luopumistukivaiheessa, vaan vasta vanhuuseläkevaiheessa.

Työryhmän ehdotus

On tarkoituksenmukaista, että luopumistuen perusmäärässä otetaan huomioon vain MYEL:n nojalla kartutettu työeläke. Tämän vuoksi luopumistuen perusmäärässä ei otettaisi huomioon erilaisista palkattomista etuuksista karttunutta eläkettä. Luopuja saisi hyväksyä palkattomista etuuksista ker-tyneen eläketurvan vanhuuseläkevaiheessa. Luopumistuen perusmäärä muutettaisiin MYEL-vanhuuseläkkeeksi luopujan täyttäessä 63 vuotta, johon määrään tuolloin lisättäisiin mahdollinen työntekijäin eläkelaisissa tarkoitettuihin palkattomiin etuuksiin perustuva tai alle 3-vuotiaan lapsen hoidon tai opiskelun perusteella saatu eläkekarttuma.

Yhteensovitus

Luopumistuen perusmäärään on sovellettava työkyvyttömyyseläkkeiden yhteensovittamista koskevia säännöksiä. Jos luopumistuen perusmäärän rinnalle myönnettäisiin muu työeläke, luopumistuen perusmäärää ei yhteensoviteta. Yhteensovitus tehtäisiin kuten työeläkkeissäkin siten vain ensisijaisen etuuksien osalta. Ensisijaisia etuuksia ovat muun muassa tapaturmavakuutuslakiin perustuvat korvaukset ja liikennevakuutuslain mukaiset korvaukset.

Elinaikakerroin

Työntekijäin eläkelakiin otettiin 1.1.2005 voimaan tulleella lainmuutoksella säännökset vanhuuseläkkeen ja leskeneläkkeen määrään vaikuttavasta elinaikakertoimesta. Ensimmäisen kerran elinaikakertoimella tarkistetaan vuonna 2010 myönnettäviä eläkkeitä. Vanhuuseläke muunnetaan työntekijän tai yrittäjän 62 vuoden iän täyttämivuotena vahvistetulla elinaikakertoimella. Eläke tarkistetaan elinaikakertoimella myös silloin kun työkyvyttömyyseläke muuttuu vanhuuseläkkeeksi. Työkyvyttömyyseläkkeiden osalta säännöstä sovelletaan kuitenkin vain niihin työkyvyttömyyseläkkeisiin, joissa eläketapahtuma on lain voimaantulon jälkeen. Luopumisen tapahtuessa 1.1.2007 jälkeen on kysymyksessä tilanne, jossa eläketapahtuma on myöhemmin kuin 2005. Tällöin elinaikakerrointa sovellettaisiin niihin 2010 alkaviin vanhuuseläkkeisiin, joissa luopuminen on tapahtunut 1.1.2007 tai sen jälkeen.

3.5.3 Osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevan luopujan eläkkeen määrä

Työryhmä on ehdottanut, että osatyökyvyttömyyseläke ei olisi enää luopumistuen saamisen estävä etuus. Työeläkelainsäädännön mukaan työkyvyttömyyseläke myönnetään entisin perustein, jos uusi työkyvyttömyys alkaa ennen kuin edellisen eläkkeen päättymisestä on kulunut kaksi vuotta.

Osatyökyvyttömyyseläkkeen määrä on puolet täydestä eläkkeestä. Jos samaa periaatetta sovellettaisiin luopumistukijärjestelmään, perusmäärä olisi osatyökyvyttömyyseläkkeen määrä kerrottuna kahdella. Koska eläke perustuisi entisiin perusteisiin ja olisi siten aikaisempi aikaisempi osatyökyvyttömyyseläkkeen määrä kerrottuna kahdella, ei siinä olisi huomioitu luopujan jäljellä olevan työpäivien perusteella aikaisintaan 1.1.2005 lukien mahdollisesti vakuuttamaa MYEL-toimintaa. Tämä eläkkeen osa tulisi hänelle maksuun vasta vanhuuseläkevaiheessa. Menettely vastaa työkyvyttömyyseläkkeen laskentaperiaatetta: myös muutettaessa osatyökyvyttömyyseläke täydeksi työkyvyttömyyseläkkeeksi, osatyökyvyttömyyseläkkeen aikana kertynyt eläkekarttuma tulee maksettavaksi eläkkeensaajalle vasta vanhuuseläkevaiheessa.

Osatyökyvyttömyyseläkkeen muihin työeläkelakeihin perustuvia osia ei pystytä lakkauttamaan luopumistuen vuoksi ellei tehdä säädösmuutoksia muihin työeläkelakeihin. Täydennysosan määrässä otettaisiin kuitenkin huomioon henkilön saamat osatyökyvyttömyyseläkkeet muista työeläkelaitoksista luopumishetkellä. Täydennysosaa ei välttämättä tule lainkaan maksuun, jos MYEL-perusmäärä ja muut osatyökyvyttömyyseläkkeen määrät ylittävät kansaneläkelaisissa säädetyt rajamäärät.

Jo nykyisellään se, että luopumistukea saava henkilö saisi osatyökyvyttömyyseläkkeen muista työeläkejärjestelmistä, ei aiheuta seuraamuksia luopumistuen määrään (ellei kyseessä ole perusmäärän kanssa yhteensovitettava etuus). Luopumistuen täydennysosan maksu lakkaa vain täydestä työkyvyttömyyseläkkeestä. Näin ollen edellä selostetut periaatteet eivät aiheuttaisi muutosta nykytilanteeseen.

Työryhmän ehdotus

Osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevan luopujan luopumistuen perusmäärä olisi aiemman osatyökyvyttömyyseläkkeen MYEL-osa kerrottuna kahdella. MYEL-osatyökyvyttömyyseläke muutettaisiin luopumistuen perusmääräksi, muihin työeläkkeisiin perustuvien osatyökyvyttömyyseläkkeen osien maksaminen jatkuisi entisellään. Täydennysosaa laskettaessa otettaisiin huomioon luopujan saamat

muut osatyökyvyttömyyseläkkeen osat. Täydennysosaa ei välttämättä tällöin tulisi lainkaan maksettavaksi.

Jos luopuja on osatyökyvyttömyyseläkkeellä ollessaan MYEL-vakuuttanut jäljellä olevan työpanoksensa, hän saisi tämän eläkekarttuman maksuun vanhuuseläkevaiheessa. Luopumistuen perusmäärän muuttuessa vanhuuseläkkeeksi, eläkkeeseen lisättäisiin se MYEL-toiminnasta karttunut eläke, jota ei ole otettu aikanaan huomioon perusmäärää määrättäessä.

3.5.4 Täydennysosan määräytyminen

Luopumistuen täydennysosa määritetään pitkälti kuten kansaneläkelain mukainen työkyvyttömyyseläke. Nykyisessä luopumistukijärjestelmässä on säännökset siitä, että luopumistuen perusmäärä ja täydennysosa lasketaan ennen vuotta 2005 voimassa olleiden säännösten mukaisesti.

Kun luopumistuen perusmäärässä siirrytään samanlaiseen laskentatapaan kuin vuoden 2005 säännösten mukaan laskettavan MYEL-työkyvyttömyyseläkkeen osalta, on vastaavasti sovellettava vuoden 2005 jälkeen voimaan tulleita kansaneläkelain säännöksiä niistä eläkkeistä ja muista tuloista, jotka otetaan huomioon kansaneläkettä määrättäessä. Kuitenkin olisi tarkoituksenmukaista noudattaa edelleen periaatetta, ettei luopumistukeen noudateta kansaneläkelain säännöksiä eläkkeen määrän suhteuttamisesta Suomessa asuttuun aikaan.

Luopumistukilain 19 §:n mukaan luopumistuen täydennysosa on yhtä suuri kuin se kansaneläke, joka luopujalle olisi myönnetty, jos hänellä luopumistuen alkaessa olisi ollut oikeus työkyvyttömyyseläkkeenä myönnettyyn kansaneläkkeeseen. Myös täydennysosan suuruus määritetään etukäteispäätöksen antamiskuukauden alkuun asti laskettuna. Sen jälkeen kun täydennysosa on kerran määritetty, sitä ei enää tarkisteta muusta syystä kuin perhesuhteiden muutoksen takia.

Luopumistuki ja palkattomilta ajoilta karttuva eläke

Luopumistuen perusmäärän yhteydessä on ehdotettu, että luopuja saisi palkattomilta ajoilta kertyvän eläketurvan hyväkseen siinä vaiheessa, kun hän jää vanhuuseläkkeelle. Koska luopumistuen perusmäärä on määrätty siten, ettei siinä ole otettu huomioon palkattomilta jaksoilta kertynyttä eläketurvaa, ei niiltä ajoilta karttunut eläke myöskään osana luopumistuen perusmäärää vähennä täydennysosan määrää.

Työryhmän ehdotus

Luopumistuen täydennysosa määrättäisiin noudattaen vuoden 2005 jälkeen voimaan tulleita kansaneläkelain säännöksiä siitä, mitä eläkkeitä ja korvauksia otetaan huomioon täydennysosaa määrättäessä. Edelleen noudatettaisiin kuitenkin periaatetta, että luopumistukea ei suhteutettaisi Suomessa asuttuun aikaan, jonka johdosta ulkomailta maksettava jatkuva eläke voitaisiin ottaa huomioon luopumistuen täydennysosaa määrättäessä.

3.5.5 Luopumistuen määräytymisen ajankohta

Luopumistuen määräytymishetki

Nykyisin luopumistuen määrä vahvistetaan etukäteispäätöksen antamiskuukauden alkuun. Itse luopuminen voi tapahtua kuuden kuukauden kuluessa etukäteispäätöksen antamisesta. Aikaisemmin työkyvyttömyyseläke määrättiin siten, että eläkkeen perusteena olevat ansiot otettiin huomioon eläketapahtumapäivään asti ja tulevan ajan osuus laskettiin seuraavasta päivästä.

Työeläkeuudistuksen myötä ansioiden huomioon ottaminen on muuttunut siten, että eläkettä kartuttavat työansiot otetaan huomioon eläketapahtumaa edeltävän vuoden osalta ja eläketapahtumavuosi huomioidaan tulevan ajan osuudessa (karttuma pienempi). Jos määrä lasketaan etukäteispäätöksen antamiskuukauden alkuun laskettuna, voi käydä niin, että karttunut eläke lasketaan ajankohtaan, joka on enimmillään noin puolitoista vuotta taaksepäin luopumishetkestä (esim. jos etukäteispäätös annetaan joulukuussa 2007 ja luopuminen tapahtuu toukokuussa 2008).

Työryhmän ehdotus

Jos luopumistuen perusmäärän laskenta vastaa MYEL-työkyvyttömyyseläkkeen laskentaa, olisi tarkoituksenmukaista, että luopumistuen määrä määräytyisi lopullisen luopumishetken mukaan sekä varsinaisella luopujalla että uinuvaan luopumistukeen oikeutetulla luopujalla. Tällöin huomioon otettaisiin työansiot luopumishetkeä edeltävänä vuonna ja sen jälkeinen aika huomioitaisiin tulevan ajan osuudessa. Luopumishetkenä olisi lopullisen luovutuskirjan allekirjoituspäivä, jos tilan hallintaoikeus siirtyy tuolloin. Jos hallintaoikeus siirtyy myöhemmin, luopumishetkenä olisi hallintaoikeuden siirtymähetki, johon luopujan MYEL-vakuutus myös päätetään.

Myös luopumistuen täydennysosa määritettäisiin lopullisella luopumishetkellä. Etukäteispäätöksen antamishetki ei siten olisi määrään nähden enää sitova, vaan etukäteispäätöksellä annettaisiin eläkearvio. Luopuja saisi lopullisen luopumisen tapahduttua päätöksen luopumistuen määrästä laskettuna lopullisen luopumishetken perusteella.

3.6 Luopuminen porotaloudenharjoittajana

3.6.1 Luopujaa koskevat ehdot

Luopujaa koskevat edellytykset ovat nykyisin ikärajoja lukuun ottamatta samat siitä riippumatta, tapahtuuko luopuminen maatilalla vai porotaloustilalla. Luopujien ikäraja on ollut vuosina 2000 – 2004 aina 55 vuotta. Ikärajoja ei ole siten eriytetty luopumistavan mukaan kuten maataloudessa. Koska luopumistuen saamisen ehdot pääosin ovat samanlaiset sekä maatalouden että porotalouden osalta, käsitellään porotalouden luopumistukijärjestelmään liittyvät ehdot tässä työryhmässä siltä osin kuin porotalouden luopumistukijärjestelmän ehtoihin ehdotetaan muutoksia nykyjärjestelmään verrattuna.

Porotaloudessa ikärajojen eriyttämiselle luopumistavan mukaan ei ole samanlaisia kustannusvaikutuksellisia perusteita kuin maatalouden luopumistukijärjestelmässä. Porotaloudessa erityisen tärkeää on elinkeinon jatkuvuuden turvaaminen. Vastaavasti kuin maatalouden luopumistukijärjestelmässä, ehdotetaan että luopujalla olisi vuosi aikaa hakea luopumistukioikeutta ennen luopumista ja toteuttaa luopuminen myös ennen luopumisiän täyttämistä, kuitenkin siten, että luopumistuen maksu alkaisi aikaisintaan 55 vuoden iän täyttämisen jälkeen.

Muiden ansiotöiden lopettamista tai vähentämistä koskevaa luopumistuen saamisen ehtoa ehdotetaan muutettavaksi vastaavalla tavalla kuin edellä on ehdotettu maatalouden luopumistukijärjestelmän osalta. Muiden ansiotöiden jatkaminen olisi siten sallittua luopumisen jälkeenkin, mutta luopumistuen maksaminen alkaisi vasta, kun luopuja on pysyvästi lopettanut ansiotyönsä tai vähentänyt niistä saatavat ansiotulot alle ansiotulorajan.

Työryhmän ehdotus

Porotalouden harjoittajien luopumisikärajat ehdotetaan pidettäväksi ennallaan kuten maataloudeksakin. Luopumistukioikeuden hakemisen osalta heitä koskisi lisäksi vastaava vuoden järjestelyaikäsäännös kuin maatilatalouden harjoittajiakin. Tuen maksu alkaisi kuitenkin aina aikaisintaan luopumisiän eli 55 vuoden iän täyttämistä seuraavan kuukauden alusta.

Luopumistuen myöntäminen ei enää edellyttäisi muiden ansiotöiden lopettamista tai vähentämistä luopumisen yhteydessä. Luopumistuen maksaminen alkaisi kuitenkin vasta sen jälkeen, kun luopuja on pysyvästi lopettanut muut ansiotyönsä tai niitä on vähennetty alle luopumistukilaissa säädetyn ansiotulorajan (538 euroa/kk vuonna 2005).

Luopujaa luopumisen jälkeen koskevat rajoitukset

Porotaloudesta luopuvaa koskevat luopumisen jälkeen samat rajoitukset kuin maataloudesta luopuvaakin. Kaupallisen maatalouden tai porotalouden harjoittamista ei siten sallita ja metsätalouden hankintatyöt eivät ole sallittuja tiettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta. Edellä maatalouden luopumistukijärjestelmän yhteydessä ehdotetut muutokset koskisivat myös porotalouden harjoittajia. Porotalouden harjoittaja voisi siten luopumisen jälkeen toimia pääomasijoittajana maataloutta harjoittavassa osakeyhtiössä samoin rajoituksin kuin maatalouden luopumistukijärjestelmästä luopuvat.

Porotalouden luopumistukijärjestelmässä luopujien on sallittu luopumisen jälkeen jättää itselleen kolme poroa. Porojen määrää koskevasäännös on ollut voimassa porotalouden luopumistukijärjestelmän alkamisajankohdasta eri 1.1.2000 lukien. Työryhmä on työnsä aikana kuullut saamelaiskäräjien edustajia, jotka ovat tuoneet esiin, että saamelaisalueella porosaamelaisten kulttuuriin ja sosiaaliseen hyvinvointiin liittyvistä syistä luopujan tulisi saada luopumisen jälkeen pitää itsellään enintään 30 poroa. Saamelaiskäräjien edustajien mukaan saamelaisalueen poronhoito eroaa muusta poronhoidosta luonnonolojensa, historiansa, käytäntönsä, sosiaalisten ja kulttuuristen erityispiirteidensä ja lainsäädännön osalta.

Työryhmä katsoo, että porotalouden luopumistukijärjestelmän ehtojen tulee olla yhdenmukaiset koko poronhoitoalueella. Luopumistuen turvin tuetaan elinkeinon jatkuvuutta ja tuen myöntäminen edellyttää luopujalta luopumista poronhoidosta. Myös porotalouden harjoittajia koskee yleinen kieltä kaupallisen maatalouden harjoittamisesta luopumisen jälkeen. Porotalous on luopumistukilaissa tarkoitettua kaupallista maataloutta. Työryhmä katsoo, että 30 poron jättäminen luopujalle luopumisen jälkeen olisi vastoin kaupallisen maatalouden harjoittamiskieltoa. Työryhmä pitää kuitenkin edelleen tarkoituksenmukaisena, että luopuja voisi säilyttää poromerkin itsellään, mihin riittää jo nykyisin sallitut kolme poroa.

Työryhmän ehdotus

Kuten nykyisinkin, porotalouden harjoittajien sallittaisiin edelleen jättävän luopumisen jälkeen itselleen kolme poroa. Maatalouden luopumistukijärjestelmään ehdotettuja muutoksia koskien

kaupallisen maatalouden harjoittamiskieltoa sovellettaisiin myös porotaloudesta luopuviin. Metsätalouden hankintatyökieltoon nimenomaisesti säädettävät poikkeukset koskisivat myös porotalouden harjoittajia.

3.6.2 Luovutuksensaajaa ja porotaloustilaa koskevat ehdot

Sukupolvenvaihdos

Sukupolvenvaihdoksessa luovutuksen kohteena ovat porot ja luovutuksensaajalle tarpeelliset tuotantorakennukset ja rakennelmat. Sukupolvenvaihdosluovutuksen ehdoista on säädetty LUTUL 9 §:n 2 momentissa ja LUTUA 6,7 ja 11 §:ssä.

Luovutuksensaajaa koskevat ehdot

Luopujan tulee luovuttaa porot ja luovutuksensaajalle tarpeelliset tuotantorakennukset seuraavalle luovutuksensaajalle:

- 1) jolla on riittävä ammatillinen pätevyys
- 2) joka on alle 40-vuotias luopumisen tapahtuessa
- 3) jonka pysyväisluonteiseksi arvioidut tulot muusta ansiotoiminnasta kuin maatilataloudesta ja tilalta käsin harjoitetusta maatalouden liitännäistoiminnasta eivät ylitä 50 000 euroa vuodessa
- 4) jolle luovutuksen seurauksena muodostuu vähintään 80 poroa käsittävä porokarja; ja
- 5) joka sitoutuu harjoittamaan porotaloutta niin kauan kuin luopujalle maksetaan luopumistukea, vähintään kuitenkin viisi vuotta.

Työryhmän ehdotus

Porotalouden sukupolvenvaihdoksissa luovutuksensaajaa koskeva sivutulorajasäännös ehdotetaan poistettavaksi, kuten maatalojenkin sukupolvenvaihdosjatkajilta. Muilta osin luovutuksensaajaa koskeviin ehtoihin ei esitetä muutoksia.

Luovutuksensaajien määrä

Porotaloustilalla sukupolvenvaihdosluovutus voi nykyisin tapahtua vain yhdelle luovutuksensaajalle. Yhden luovutuksensaajan periaatteesta on kuitenkin voitu poiketa silloin, jos luopujapuolisot ovat eri paliskuntien osakkaita. Tällöin kumpikin voi luovuttaa omistamansa porot eri luovutuksensaajalle, mutta molempien on täytettävä kaikki LUTU-luovutuksen ehdot.

Porotalouden harjoittajat ja sukupolvenvaihdosluovutuksensaajien määrä

Porotaloudessa edellytetään sukupolvenvaihdoksissa, että luovutuksen seurauksena muodostuu vähintään 80 poroa käsittävä porokarja. Lähtökohtana on edelleen tarkoituksenmukaista olla, että luovutus voidaan tehdä vain yhdelle. Kuitenkin niillä porotalouden harjoittajilla, joilla on iso porokarja, voi olla vaikeuksia löytää sellainen jatkaja, jolle hän voi ison karjamääränsä siirtää. Tämän

vuoksi kuten edellä maataloudenkin osalta on esitetty, ehdotetaan edellä mainitussa poikkeustilanteissa mahdollistettavan se, että iso karjamäärä voitaisiin luovuttaa sukupolvenvaihdoksella useammalle luovutuksensaajalle. Tämä edellyttäisi, että kullekin luovutuksensaajalle syntyisi vähintään 150 poroa käsittävä porokarja.

Tarve saada luovuttaa porot useammalle kuin yhdelle jatkajalle koskee erityisesti pohjoisimpia paliskuntia. Saamelaiskäräjien edustajat ovat tuoneet esiin, että saamelaisporonhoito perustuu omistusta osoittavaan poronhoitolain mukaiseen sukumerkkiin, eikä ehdotus useammalle luovuttamisesta ole hyväksyttävissä, elleivät luovutuksensaajat ole omia lapsia. Käytännössä useammalle luovutukset todennäköisesti tapahtuisivatkin juuri tilanteessa, joissa luopuja luovuttaisi porokarjan kahdelle tai useammalle lapselle. Työryhmän käsityksen mukaan asiasta ei ole tarkoituksenmukaista erikseen nimenomaisesti säätää laissa, koska poromerkkin luovuttamista koskevat säännökset ohjaavat asiaa riittävästi.

Maatalouden luopumistukijärjestelmään on tehty ehdotuksia koskien yhtiömuotoista maataloutta ja sukupolvenvaihdoksia. Porotalouden harjoittaminen perustuu paliskuntajärjestelmään, jonka vuoksi ei ole tarpeen ottaa luopumistukilakiin vastaavia säännöksiä yhtiömuotoisesta luopumisesta kuin edellä on ehdotettu maatalouden luopumistukijärjestelmän osalta.

Työryhmän ehdotus

Sukupolvenvaihdoksissa olisi edelleenkin pääsääntöisesti vain yksi luovutuksensaaja. Sukupolvenvaihdosluovutuksessa olisi mahdollista olla useampi kuin yksi luovutuksensaaja, jos kukin heistä täyttää luovutuksensaajaa koskevat ehdot ja luovutuksen seurauksena kullekin muodostuu vähintään 150 poroa käsittävä porokarja.

Lisäporoluovutus

Luopujan tulee luovuttaa porot luovutuksensaajalle:

- 1) joka harjoittaa ennestään porotaloutta;
- 2) joka on ottanut pakollisen MYEL-vakuutuksen pronomistajana;
- 3) joka on alle 55-vuotias luopumisen tapahtuessa;
- 4) jonka yritys kasvaa luovutuksen johdosta vähintään 20 porolla; ja
- 5) joka sitoutuu harjoittamaan porotaloutta niin kauan kuin luopujalle maksetaan luopumistukea, vähintään kuitenkin viisi vuotta.

Työryhmän ehdotus

Lisäporoluovutusta koskevien ehtojen osalta ei ehdoteta muutoksia luovutuksensaajan yläikärajaan eikä myöskään luovutuksen vähimmäismääränä olevan porokarjan kokoon. Ehdot olisivat kaikilta osin samat kuin nykyisin.

Luopumistuen määräytyminen ja hakeminen

Luopumistuki määräytyy samalla tavoin maataloudesta ja porotaloudesta luopuvilla. Tämän johdosta työryhmän luopumistuen määräytymisen osalta tekemät ehdotukset koskisivat sellaisenaan myös porotalouden harjoittajia. Työryhmä on lisäksi ehdottanut muutoksia etukäteispäätöksen voimassaoloaikaan, luopumishetken käsitteeseen ja luopumistuen määrän laskentahetkeen. Luopumishetki määrittäisi myönnettävän eläkkeen suuruuden. Lopullinen luopuminen on toteutettava etukäteispäätöksen voimassaoloaikana, joka on työryhmän ehdotuksen mukaan 12 kuukautta. Lopullisen luopumisen katsotaan tapahtuvan sinä hetkenä, kun lopullinen luovutuskirja on allekirjoitettu ja tilan hallintaoikeus on siirtynyt luovutuksensaajalle.

Porotaloudessa luovutuskirjan allekirjoitushetki on ollut aikaisemmin luopumishetki. Koska luovutuksen kohteena on porojen omistusoikeus, ei ole tarkoituksenmukaista eriyttää luopumishetkeä porotalouden osalta samalla tavoin kuin maatalouden luopumistukijärjestelmässä.

Työryhmän ehdotus

Maatalouden luopumistukijärjestelmän yhteydessä tehdyt ehdotukset luopumistuen määräytymisestä, etukäteispäätöksen voimassaoloajasta sekä lopullisen luopumisen toteuttamisesta etukäteispäätöksen voimassaoloaikana koskisivat myös porotalouden harjoittajia. Luopumishetki olisi porotalouden luopumistukijärjestelmässä kuitenkin edelleenkin lopullisen luovutuskirjan allekirjoituspäivä. Allekirjoituspäivä määrittäisi sen hetken, jonka perusteella luopumistuen suuruus lasketaan.

4 LUOPUMISTUKEA EDELTÄNEET LUOPUMISJÄRJESTELMÄT

4.1 Luopumiseläke

Luopumiseläkkeen myöntäminen

Luopumiseläkelain (LUEL; 16/1974) nojalla on myönnetty luopumiseläkettä vuosina 1974 - 1992 viljelijöille, jotka maatalouden rakenteen parantamiseksi luopuivat pysyvästi maatalouden harjoittamisesta. Luopumisen on katsottu tapahtuneen maatalouden rakenteen parantamiseksi, jos se on edistänyt jatkamiskelpoisten mautilojen muodostumista tai jos sen seurauksena maataloustuotantoa on poistunut peltoa (LUEL 1 §). Luopumiseläkkeen maksaminen jatkuu myös vanhuuseläkeiän täyttämisen jälkeen eläkkeensaajan kuolemaan saakka, niin kauan kuin eläkkeen saamisen edellytykset luopumisen kohteena olevalla tilalla täyttyvät.

Luopumiseläke muuttuu määrältään kuitenkin vähennetyksi eläkkeensaajan täyttäessä 65 vuotta (vähennys tuolloin 40 %) tai jos luopumiseläkkeensaajalle myönnetään kansaneläke (esim. työkyvyttömyyseläke, varhennettu vanhuuseläke). Eläke on voinut myös alkaa suoraan vähennettynä jos eläkkeensaaja on ollut yli 65 v tai saanut em. kansaneläkkeitä (vähennys tuolloin 60 %).

Luopumiseläkelain mukaisia luopumistapoja ovat olleet eräät lisäalueluovutukset sekä luopujille jäävää peltoa ja metsää koskevien sitoumusten antaminen. Sitoumukset ovat rajoittaneet pellon ja metsän käyttöä ja luovuttamista ja sitoumusten ehtojen täyttäminen on luopumiseläkkeen maksun jatkumisen edellytys.

Viljelemättömyyssitoumus

Luopumiseläkelain luopumistavoista on pellon osalta ollut suosituin ns. viljelemättömyyssitoumuksen antaminen. Vuosina 1987 - 1992 se oli luopumiseläkkeen maksamisen perusteena noin 90 prosentissa kaikista luopumisista. Viljelemättömyyssitoumuksella luopuja on sitoutunut siihen, että hän ei käytä eikä vuokraa maatalan peltoja tai talousrakennuksia maataloustuotantoon eikä luovuta peltoa muille kuin maa- ja metsätalousministeriölle, yksityiselle viljelijälle lisäalueeksi jatkamiskelpoiseen maatalaan, tulevalle tilanpidonjatkajalle lisäalueeksi tämän vanhempien jatkamiskelpoiseen maatalaan, ympäristöministeriölle luonnonsuojelun alueeksi tai ammattikasvatushallitukselle alan opetuksen harjoitusalueeksi.

Nykyiset sitoumuksia koskevat lievennykset

Metsä- ja joutomaata koskevat myyntirajoitussitoumukset ovat jo menettäneet merkityksensä 1.1.1993 voimaan tulleen lainmuutoksen jälkeen. Luopumiseläkelain 13 §:n 1 momentin mukaan sitoumusrikkomuksena ei pidetä:

- 1) metsä- ja joutomaata koskevan myyntirajoitussitoumuksen alaisen maan luovuttamista;
- 2) metsityssitoumuksen tai pellon myyntirajoitussitoumuksen alaisen metsitetyn maan luovuttamista

Lakiin otettiin lisäksi vuodesta 1997 alkaen maataloustuotannosta luopumissitoumuksen alaisen tai pellon myyntirajoitussitoumuksen alaisen maan luovuttamista viljelijöiden lisäaluekäyttöön koskeva lievennys. Vuonna 2002 voimaan tulleen lainmuutoksen myötä sitoumuksenalainen peltomaan on mahdollista luovuttaa MYEL-vakuutetulle maatalousyrittäjälle lisämaaksi omistusoikeusluovutuksella tai vähintään viideksi vuodeksi tehdyllä vuokrasopimuksella, jos viljelijä antaa viiden vuoden viljelysitoumuksen. Sallittua on myös alueen luovuttaminen luonnonsuojelun alueeksi tarkoitettuihin luonnonsuojelun alueeksi. Luovutuksen seurauksena täysi luopumiseläke on muutettu vähennetyksi. Jos eläke on jo ollut vähennettynä maksussa, ei luovutuksesta ole aiheutunut seuraamuksia eläkkeeseen.

Luopumiseläketilojen olosuhteissa tapahtuneet muutokset eläkkeiden myöntämisen jälkeen

Luopumiseläkkeensaajat ovat ikääntyneitä. Kaikkien luopumiseläkettä saavien keski-ikä on ollut vuoden 2005 heinäkuun lopussa 76,5 vuotta. Koska keskimääräinen elinikä on pidentynyt, on odotettavissa, että luopumiseläkkeitä maksetaan vielä pitkään. Luopumiseläkeläisillä on suuri tarve järjestellä luopumiseläketilan omistussuhteisiin liittyviä asioita vielä elinaikanaan.

Monesti eläkkeensaajat ovat myös jo niin sairaita, etteivät he pysty enää itse huolehtimaan tilan asioista, vaan joutuvat muuttamaan tilalta pois taajamiin. Eläkkeensaajilla on siten tarve saada tilan ja siihen usein liittyvän asuinrakennuksen hoitamiseen liittyvät asiat järjestykseen tarkoituksenmukaisella tavalla, kun he eivät enää itse pysty asioista huolehtimaan. Näiden syiden vuoksi Melalle saapuu vuosittain runsaasti ennakkotietohakemuksia siitä, mitä seuraamuksia eläkkeensaajille aiheutuisi heidän tarkoituksenmukaisina pitämistään erilaisista luovutusjärjestelyistä.

Valtaosa pellon viljelemättömyyssitoumuksista on annettu yli 19 vuotta sitten. Viljelemättömyyssitoumukseseen ei ole liittynyt kunnossapitovelvoitetta. Osa sitoumusten alaisista pelloista on siirtynyt uudelleen viljelykäyttöön, jos peltoja on pidetty kunnossa ja ne sijaitsevat alueilla, joilla on maatalouden harjoittajia, jotka tarvitsevat lisää peltoa. Viljelykelpoiset pellot alueilla, joilla on peltomaan

kysyntää, ovat tämän vuoksi jo siirtyneet takaisin maataloustuotantoon. Näiden peltojen osalta luopumiseläkelain tavoitteet maatalouden rakenteen parantamisesta ovat siten täyttyneet.

Pellot, jotka viljelemättömyyssitoumusten antamisen jälkeen ovat olleet täysin hoitamatta, ovat ajan kulumisen myötä muuttuneet siten, että ne usein kuntosaa puolesta ovat joutomaahan tai luonnonniittyyn rinnastettavissa. Lisäksi osa pelloista on alkanut metsittyä luontaisesti. Tämän vuoksi näiden peltojen ottaminen viljelykäyttöön ei enää ole mahdollista ilman huomattavia pellon kunnostus- ja raivaustoimenpiteitä, joista aiheutuu suuria kustannuksia. Edellä mainittujen peltojen voidaan siis käytännössä katsoa poistuneen pysyvästi maataloustuotannosta luopumiseläkelaisissa edellytetyllä tavalla.

Useiden luopumiseläketilojen omistussuhteissa on vuosien aikana tapahtunut muutoksia sen vuoksi, että toinen luopumiseläketä saavista luopujapuolisoista on kuollut, minkä seurauksena tila on tällä hetkellä kuolinpesän omistuksessa. Kuolinpesän osakkaat haluavat usein jakaa kuolinpesän tai muutoin järjestellä tilan omistussuhteita. Osakkailla on perintökaaren mukaan oikeus vaatia pesän jakamista, eikä luopumiseläketä saavilla aina ole mahdollisuutta vaikuttaa siihen osuuteen, joka hänelle kuolinpesästä tulee. Pesän osakkaiden intressissä on myös usein saada osakkaille jaettavien pelto- maata sisältävien kiinteistöjen osalta sellainen omistusoikeuksien ja tilusjärjestelyjen kannalta tarkoituksenmukainen ratkaisu, josta ei aiheudu suuria lohkonomiskustannuksia.

Maksussa olevat luopumiseläkkeet

Luopumiseläkkeitä on ollut vuoden 2005 heinäkuussa maksussa yhteensä noin 22 318 kpl, joista valtaosa (21 937) maksetaan vähennettynä sen vuoksi, että eläkkeensaaja on yli 65-vuotias tai saa kansaneläketä. Suurin osa vielä maksussa olevista luopumiseläkkeistä on myönnetty vuosina 1986 ja 1987 eli yli 15 vuotta sitten ja viimeisten luopumiseläkelain nojalla myönnettyjen luopumiseläkkeiden alkamisesta on jo kulunut yli kymmenen vuotta. Koska keskimääräinen elinaika on pidentynyt, on luopumiseläkkeitä todennäköisesti vielä pitkään maksettavana.

Ennakkopäätöshakemukset luopumiseläkeasioissa

Luopumiseläkelain 13 §:n 2 momentin mukaan, mikäli eläkkeensaaja ei noudata myyntirajoitussitoumusta, on seurauksena eläkkeen lakkauttaminen. Mikäli sitoumuksen laiminlyöntiä on pidettävä vähäisenä, taikka painavat kohtuuskäytökohdat sitä puoltavat, voidaan eläke lakkauttaa osaksi tai määrääjäksi taikka päättää, että eläke maksetaan entisen suuruisena. Luopumiseläkelain 17 §:n 2 momentin mukaan luopumiseläkkeen saajalla on oikeus saada eläkelaitokselta sitova ennakkopäätös siitä, aiheuttaako hänen suunnittelemansa toimenpide eläkkeen lakkauttamisen tai alentamisen 13 §:n 2 momentin mukaan.

Varsinkin kuolinpesien muodostumisesta ja luopumiseläkkeensaajien ikääntymisestä johtuviin järjestelyihin liittyvät ennakkopäätöshakemukset ovat lisääntyneet. Luopumiseläkkeen lakkauttaminen kokonaan tai osittain on eläkkeensaajan kannalta merkittävä päätös, koska usein eläkkeensaajien toimeentulo riippuu keskeisesti ko. etuudesta. Koska ennakkotietohakemuksen tekevät eläkkeensaajat ovat usein ikääntyneitä ja heidän terveydentilansakin voi olla heikko, hallintolain mukainen selvittelyvelvollisuus niistä seikoista, joiden perusteella päätös eläkkeen lakkauttamisesta kokonaan tai osittain tehdään, lankeaa pitkälti eläkelaitokselle.

Koska metsitetyn tai metsittyneen peltomaan luovuttaminen on sallittua, on usein selvitettävä kuinka suuri ala suunnitellusta luovutuksesta on tällaista aluetta. Kuolinpesätilanteissa puolestaan joudutaan selvittämään, missä määrin eläkkeensaajan on mahdollista kuolinpesässä pitää kiinni viljele-

mättömyyssioumuksen toteutumisesta. Tähän vaikuttavat mm. se, onko eläkkeensaaja omistanut osuuden kuolinpesään kuuluvasta peltomaasta tai onko puolisoilla ollut mahdollisesti keskinäinen testamentti tai avioehto. Selvitystyö on tarpeen sen selvittämiseksi, että kuinka suurta osaa eläkkeen perusteena olevasta peltoalasta sitoumusrikkomus koskee, mikä puolestaan vaikuttaa mahdollisen lakkautuksen määrään.

LUEL-peltojen käyttöä koskevat ennakkohakemukset työllistävät huomattavasti sekä Melaa että muuta maataloushallintoa, jolta hankitaan mm. lausuntoja peltojen nykyisestä tilasta ja siitä, onko peltojen katsottava luontaisesti metsittyneen siten, että ne voitaisiin luovuttaa vapaasti.

Ikääntyneiden eläkkeensaajien halu järjestellä luopumiseläketiloihin liittyviä asioita vielä elinaikanaan on ymmärrettävää. Nykyinen lainsäädäntö johtaa myös hallinnollisesti epätarkoituksenmukaiseen ratkaisuun ottaen huomioon, että luopumiseläkkeitä maksetaan vielä pitkään ja että mitä ikään-tyneempiä ja sairaampia eläkkeensaajat ovat, sitä enemmän viranomaisille aiheutuu erilaista selvitystyötä, jonka lopputuloksena on useimmiten vähäinen eläkkeen lakkautus.

Olisi tarkoituksenmukaista ryhtyä toimenpiteisiin myyntirajoitussitoumusten lieventämiseksi ottaen huomioon eläkkeensaajien tarve järjestellä luopumiseläketilan asioita vielä elinaikanaan ja se, että eläkkeen myöntämisen jälkeen on tapahtunut sellaisia olosuhdemuutoksia, joilla voidaan katsoa olevan merkitystä arvioitaessa eläkkeensaajan sitoumusvelvoitteiden noudattamista ja luopumiseläkelain tarkoituksen toteutumista. Olisi tarkoituksenmukaista lieventää myyntirajoitussitoumuksia siten, että eläkkeensaajat voisivat tehdä sellaisia luopumiseläketilan omistusoikeuteen liittyviä järjestelyjä, jotka johtuvat eläkkeen myöntämisen jälkeen tapahtuneista olosuhdemuutoksista tai joita ei voida pitää lain alkuperäisten tarkoitusten vastaisina.

Sitoumuksenalaiset maat, jotka ovat joutomaaksi rinnastettavia

Olisi tarkoituksenmukaista, että luovutusrajoitukset eivät koskisi enää sellaisia myyntirajoitussitoumuksen alaisia maita, jotka ovat olleet pitkään viljelemättä ja joiden voidaan arvioida luontaisesti poistuneen pysyvästi maataloustuotannosta lain tarkoitusten mukaisesti. Kyseessä olisivat siten sellaiset alueet, joita ei enää olisi mahdollista ottaa ilman huomattavia raivaustoimenpiteitä maatalouskäyttöön. Tällainen maa olisi rinnastettavissa lähinnä joutomaaksi.

Koska lain tavoitteet alan poistamiseksi viljelykäytöstä ovat käytännössä täyttyneet edellä sanotun lievennyksen ei voida katsoa olevan lainsäädännön alkuperäisten tavoitteiden vastainen. Edellä sanottu muutos mahdollistaisi eläkkeensaajille sen, että he voisivat vielä elinaikanaan järjestellä joutomaaksi rinnastettavien maa-alueiden omistusoikeuteen liittyvät kysymykset esimerkiksi rintaperillisten kesken, ilman että siitä aiheutuu eläkkeeseen seuraamuksia.

Sitoumuksen lievennys koskisi kuitenkin vain tilannetta, jossa pelto on ollut yhdenjaksoisesti viljelemättä vähintään 15 vuotta sitoumuksen antamisesta lukien siten, ettei sitä voida enää pitää peltona. Riittävä nä osoituksena siitä, ettei kysymyksessä ole enää peltomaa pidettäisiin hakijan ilmoitusta 15 vuoden viljelemättömyydestä sekä sitä, ettei ko. alaa ole ilmoitettu peltotukivarantoon viimeistään lokakuussa 2004 tai muuta luotettavaa selvitystä peltojen viljelemättä olemisesta.

Jotta nämä joutomaaksi rinnastettavat peltoalueet luovutusten myötä pysyisivät pois viljelykäytöstä, olisi tarkoituksenmukaista, että edellä mainittu sitoumuslievennys tulisi voimaan vasta 1.1.2007, koska CAP-tilatukioikeudet vahvistetaan vuonna 2006 viljelyksessä olevan pelto-alan perusteella.

Viljelykunnossa olevat sitoumuksenalaiset pellot

Viljelykäytössä olevan pellon osalta ehdotetaan muutosta, joka mahdollistaisi peltojen omistusoikeuden siirtämisen, mutta hallintaoikeuden pidättämisen luopumiseläkkeensaajalla. Tämä mahdollistaisi usein esiin tulleen ongelman eli luopumiseläkeläisten halun järjestellä vielä elinaikanaan viljelykunnossa olevien peltojen omistusoikeuteen liittyviä kysymyksiä perillistensä kesken. Myöskään tämän ehdotuksen ei voida katsoa olevan luopumiseläkelain tarkoitusten vastainen, koska pelto-alue säilyy eläkkeensaajan hallinnassa.

Luopumiseläketila kuuluu osittain tai kokonaan jakamattomalle kuolinpesälle

Luopumiseläkkeensaajat ikääntyvät ja samalta luopumiseläketilalta on saatettu aikanaan myöntää eläke useammalle eläkkeensaajalle. Kun joku näistä eläkkeensaajista kuolee, on seurauksena se, että luopumiseläketilan omistaa osin tai kokonaan jakamaton kuolinpesä. Perintökaaren säännösten mukaisesti kuka tahansa pesän osakas voi vaatia perinnönjaon suorittamista. Eläkkeensaajalla ei ole kaikissa tilanteissa mahdollisuutta huolehtia siitä, että viljelemättömyyssitoumuksen alaista peltoa ei jaeta muille pesän osakkaille. Olisi myös tarkoituksenmukaista, että peltojen ja muun maa-alueen jakaminen olisi mahdollista tehdä maankäytöllisesti tarkoituksenmukaisella tavalla ja siten, ettei pesän osakkaille aiheudu ylimääräisiä lohkomiskustannuksia.

Edellä mainituista syistä ja hallinnollisen menettelyn yksinkertaistamiseksi olisi tarkoituksenmukaista, että sitoumuksen kohteena olevan tilan kuuluessa kuolinpesään olisi mahdollista tehdä perintökaaren mukainen perinnönjako pesän osakkaiden kesken ilman, että jaolla on vaikutusta luopumiseläkettä vielä saavan eläkkeensaajan eläkkeeseen. Säännöstä sovellettaisiin, kun luopumiseläkettä vielä saavan osakkaan viljelysitoumuksen antamisesta olisi kulunut vähintään 15 vuotta. Ehdotus vähentäisi merkittävästi hallinnollista selvittelytyötä. Monesti eläkettä maksetaan enää vain yhdelle ja näissäkin tapauksissa useimmiten suurin osa alasta on jo poistunut viljelykäytöstä metsitysten tai luontaisen metsittymisen johdosta.

Taloudelliset vaikutukset

Ehdotetut muutokset alentaisivat Melan hallintokustannuksia arviolta noin 0,1 - 0,2 miljoonalla eurolla. Ehdotusten toteutuminen olisi luopumiseläkejärjestelmän hallinnoinnin kannalta tarkoituksenmukaista, koska yleensä luopumiseläketilan omistussuhteissa tapahtuvat osittaiset muutokset eivät kuitenkaan tehdyn selvitystyön jälkeen kohtuullistamissäännöksistä sekä metsityssäännöksestä johtuen kuitenkaan merkittävästi vaikuta maksettavan eläkkeen määrään. Lisäksi hallintokustannuksia säästettäisiin kunnissa ja TE-keskuksissa.

Työryhmän ehdotus

Luopumiseläkettä maksetaan eläkkeensaajan kuolemaan saakka. Eläkkeensaajat ovat jo ikääntyneitä sekä usein myös sairaita ja heillä on suuri tarve järjestellä luopumiseläketilan omistussuhteisiin liittyviä asioita vielä elinaikanaan. Viimeistenkin vuonna 1992 myönnettyjen eläkkeiden alkamisen jälkeen on viljelemättömyyssitoumustenalaisten peltojen viljelykunnan sekä tilan omistussuhteiden osalta on tapahtunut erilaisia olosuhdemuutoksia. Ottaen huomioon toisaalta eläkkeensaajien tarve järjestellä luopumiseläketilan asioita vielä elinaikanaan ja siitä aiheutuva hallinnollisen työn määrä sekä toisaalta sitoumusvelvoitteiden taustalla olevat lain tavoitteet ja ne olosuhdemuutokset, jotka ovat tapahtuneet eläkkeiden alkamisen jälkeen, katsotaan tarkoituksenmukaiseksi osin lieventää nykyisiä sitoumusvelvoitteita.

Luopumiseläkelain 13 §:ään ehdotetaan lisättäväksi aikaisempien sitoumuslievennysten lisäksi kolme uutta kohtaa, joiden mukaan sitoumuksen laiminlyöntinä ei myöskään pidettäisi:

- 1) maataloustuotannosta luopumissitoumuksen tai pellon myyntirajoitussitoumuksen alaisen viljelykunnossa olevan peltoalueen omistusoikeuden luovuttamista, jos eläkkeensaaja pidättää luovuttamaansa peltoalueeseen elinikäisen hallintaoikeuden ja noudattaa 6 §:n 2 momentin 3 kohdassa tarkoitettua sitoumusta; eikä*
- 2) suostumista perintökaaren (40/1965) 3 luvussa tarkoitettuun ositukseen tai perinnönjakoon, jossa jaetaan jakamattomaan kuolinpesään osaksi tai kokonaan kuuluva luopumisen kohteensa oleva maatila, edellyttäen että luopumiseläkettä vielä saavan osakkaan 6 §:n 2 momentin 3 kohdassa tarkoitetun sitoumuksen antamisesta on kulunut vähintään 15 vuotta.*
- 3) sellaisen maataloustuotannosta luopumissitoumuksen tai pellon myyntirajoitussitoumuksen alaisen maan luovuttamista, joka on ollut yhdenjaksoisesti viljelemättä vähintään viiden toista vuoden ajan sitoumuksen antamisesta lukien ja jonka voidaan katsoa luontaisesti poistuneen pysyvästi maataloustuotannosta siten, ettei maa-aluetta ole enää pidettävä peltoana.*

Tällöin riittävänä selvityksenä 3 kohdan osalta pidettäisiin eläkkeensaajan kirjallista ilmoitusta siitä, että pelto on ollut yhdenjaksoisesti 15 vuoden ajan viljelemättä, eikä hän katso sen olevan enää viljelykunnossa. Lisäksi edellyttäisiin, että maataloushallinnosta saatujen tietojen mukaan kyseistä viljelemättömyyssitoumuksen alaista aluetta ei ole ilmoitettu tai hyväksytty tukikelpoiseksi valtioneuvoston asetuksessa luonnonhaittakorvauksesta ja maatalouden ympäristötuesta 644/2000 46 a §:ssä säädetyin tavoin.

Edellä mainittujen ehdotusten ei voida katsoa olevan luopumiseläkelain tarkoitusten vastaisia, koska ehdotetussa 1 kohdassa viljelykunnossa oleva maa-alue säilyy edelleen sitoumuksen alaisena eläkkeensaajan säilyttäessä hallintaoikeuden maa-alueeseen. Ehdotettu 2 kohta mahdollistaisi perinnönjaon suorittamisen tarkoituksenmukaisella tavalla siten, ettei ole tarpeen tehdä esimerkiksi tilusrakenteen kannalta epätarkoituksenmukaisia omistusoikeudellisia ratkaisuja eläkkeensaajan sitoumusvelvoitteiden takia. Lain 13 §:n 1 momenttiin ehdotettu 3 kohta koskee puolestaan sellaista maa-aluetta, joka on joutomaaksi rinnastettavaa ja jonka osalta maataloustuotannosta poistuminen on jo toteutunut.

Kaikki edellä mainitut ehdotukset mahdollistaisivat eläkkeensaajille nykyistä paremmin luopumiseläketilaa koskevien asioiden järjestelemisen vielä elinaikanaan ja vähentäisivät merkittävästi hallinnollista selvittelytyötä Maatalousyrittäjien eläkelaitoksessa sekä maataloushallinnossa. Ehdotettujen 1 ja 2 kohdan ehdotetaan jatkovalmisteltavaksi siten, että lainmuutos tulisi voimaan 1.1.2006 lukien. Ehdotettu 3 kohta on tarkoituksenmukaista saattaa voimaan 1.1.2007 lukien johtuen maatalouden tulotukiin liittyvistä ehdoista.

4.2 Luopumiskorvaus

Maatalousyrittäjien luopumiskorvauksesta annetun lain (1330/1992) nojalla on myönnetty luopumiskorvausta maatalousyrittäjille, jotka vuosina 1993 – 1995 ovat maataloustuotannon vähentämiseksi luopuneet pysyvästi tässä laissa säädetyllä tavalla.

Luopumistavat

Luopuminen tapahtui:

- 1) antamalla sitoumus siitä, ettei käytä eikä vuokraa maatilaa pelto- tai puutarhamaata taikka tuotantorakennuksia maataloustuotantoon sekä
- 2) antamalla sitoumus siitä, ettei luovuta maatilaa peltoa kuuden vuoden kuluessa luopumiskorvauksen alkamisesta eikä senkään jälkeen aikana, jona jollakin maatilalla luopujilla on oikeus luopumiskorvaukseen.

Luopumiskorvauksensaajan täyttäessä 65 vuotta luopumiskorvauksen perusmäärä muuttuu vanhuuseläkkeeksi. Pääsääntöisesti myös luopumiskorvauksen luopumislisä lakkaa tuolloin. Ainoastaan, jos luopuminen on tapahtunut 59 vuoden jälkeen, eikä luopumislisää ole ehditty maksaa vähintään kuusi vuotta siihen mennessä kun luopuja täyttää 65 vuotta, luopumislisän maksaminen jatkuu, mutta 50 %:lla vähennettynä. Vähennettyä luopumislisää maksetaan siihen saakka, kunnes luopumislisää on maksettu luopujalle yhteensä kuuden vuoden ajalta, enintään kuitenkin siihen saakka kunnes luopuja täyttää 70 vuotta.

Luopumiskorvauksen osalta uinuvaan luopumiskorvaukseen on ollut oikeus 50-vuotiaana. Jos tällainen henkilö on luopunut vuonna 1995, maksetaan luopumiskorvausta hänelle vielä vuoteen 2010 asti.

Luopumiskorvauslakiin on tehty vastaavat muutokset kuin luopumiseläkelakiin vuosina 1997 ja 2002. Pellon luovuttaminen MYEL-vakuutetulle viljelijälle, joka antaa viiden vuoden viljelysittoumuksen on siten sallittua. Seurauksena on, että luopumiskorvauksen luopumislisä lakkauteen (LUEL:ssa täysi eläke muutettiin vähennetyksi).

Luopumiskorvauksia on ollut helmikuussa 2005 maksussa 248. Ennakkotietohakemuksia on tullut vain muutama vuodessa. Luopumiskorvauksia maksetaan enintään vuoteen 2010 ja niiden määrää vähenee vuosittain koko ajan.

Työryhmän ehdotus

Koska luopumiskorvauksia on melko vähän enää maksussa, luopumiskorvauksen maksaminen päättyy pääsääntöisesti 65 vuoden iässä, eikä niitä koskevia ennakkotietohakemuksia juuri koskaan tule, luopumiskorvauslakiin ei ole tarvetta tehdä samanlaisia muutoksia kuin luopumiseläkelakiin.

5 ARVIO EHDOTETTUIJEN TOIMENPITEIDEN VAIKUTUKSISTA

5.1 Taloudelliset vaikutukset

Luopumistuki ja sitä edeltäneet luopumisjärjestelmät kustannetaan kokonaan valtion varoista lukuun ottamatta vuosina 1995 – 1999 toteutettua luopumistukijärjestelmän jaksoa, joka oli EU-osarahoitteinen. Luopumisjärjestelmien määrärahat ovat valtion talousarvion momentilla 30.20.45. Luopumisjärjestelmien menot sisältävät maksettavat eläkkeet ja eläkelaitoksen hallintokustannukset.

5.1.1 Luopumistukijärjestelmän jatkaminen vuosille 2007 - 2013

Työryhmä on ehdottanut luopumistukijärjestelmän jatkamista vuosille 2007 – 2013. Järjestelmää ehdotetaan jatkettavaksi pääosiltaan nykyisen sisältöisenä. Jatkamisesta aiheutuva vuosittainen määrärahan tarve on seuraava:

2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014 -	Yhteensä
2,7	12,9	21,8	29,6	36,6	42,3	46,0	148,8	340,7

Edellä mainittujen kustannusten lisäksi arvioidaan luopumistukijärjestelmän toimeenpanosta aiheutuvan valtiolle noin yhden miljoonan euron suuruiset vuotuiset hoitokulukustannukset.

5.1.2 Luopumistukijärjestelmään ehdotettujen muutosten vaikutukset

Toimenpiteet, jotka eivät lisää eikä vähennä kustannuksia

Työryhmän tekemät ehdotukset luopumistuen hakemista koskevasta vuoden järjestelyajasta ja uinuvaan luopumistukeen oikeutetusta työkyvyttömän maatalousyrittäjän puolisoista eivät lisää luopumistuen kustannuksia. Lisäksi työryhmä on ehdottanut, että luopumistavat, luopumisiät ja tuen maksun alkamisajankohta olisivat samat kuin nykyjärjestelmässä.

Luopumistuen määrän on ehdotettu määräytyvän kuten MYEL-työkyvyttömyyseläkkeessä. Koska tulevan ajan osuus laskettaisiin vain 63 vuoden ikään asti nykyisen 65 vuoden sijasta, ei edellä mainitulla laskentatavan muutoksella arvioida olevan valtiontaloudellisia kustannuksia lisääviä vaikutuksia.

Kustannuksia lisäävät toimenpiteet

Osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevan luopujan ottaminen mukaan luopumistukijärjestelmään ei lisää merkittävästi kustannuksia. Merkittävä osa tapauksista on sellaisia, joiden osatyökyvyttömyyseläke muuttuu tilan myynnin jälkeen täydeksi MYEL-työkyvyttömyyseläkkeeksi. Luopumistukijärjestelmän kustannuksiin ehdotetulla muutoksella on arvioitu olevan noin 3,4 miljoonan euron kustannuksia lisäävä vaikutus vuosina 2007 - 2013 ja sen jälkeen.

Työryhmä on tehnyt lisäksi ehdotuksia yhtiömuotoisen maatilatalouden ottamisesta mukaan luopumistukijärjestelmään. Niitä luopujia, jotka vuosien 2007 - 2013 aikana luopuvat yhtiömuotoista luopumista koskevien säännösten nojalla, arvioidaan olevan joitakin yksittäistapauksia. Luopumistukijärjestelmän kustannusten arvioidaan lisääntyvän vuosina 2007 - 2013 ja sen jälkeen yhteensä noin 3,6 miljoonalla eurolla.

Työryhmä on ehdottanut myös sukupolvenvaihdosjatkajaa koskevan sivutulorajan poistamista. Tästä ehdotuksesta on arvioitu aiheutuvan noin 1,9 miljoonan euron kustannuksia lisäävät vaikutukset vuosina 2007 - 2013 ja sen jälkeen.

Kustannuksia vähentävät toimenpiteet

Työryhmä on ehdottanut, että luopuja voi luopumisesta huolimatta jatkaa muissa ansiotöissään haluamaansa ajankohtaan asti. Luopumistukea ei edellä mainitulta ajalta maksettaisi. Ehdotuksen ar-

vioidaan vähentävän luopumistuen kustannuksia yhteensä noin 8,5 milj. euroa vuosina 2007 - 2013 ja sen jälkeen.

Luopumistuen saamisen yläikärajaksi on ehdotettu 62 vuotta. Tämän ehdotuksen myötä järjestelmään kuuluvien piiri supistuu nykyistä pienemmäksi. Muutoksen arvioidaan vähentävän luopumistuen kustannuksia yhteensä noin 1,5 miljoonalla eurolla vuosina 2007 - 2013 ja sen jälkeen. On mahdollista, että osa 63 – 64 vuotiaista siirtyy MYEL-vanhuuseläkkeelle 63- vuotiaana. Todennäköisesti KEL-vanhuuseläkkeen alkaminen 65- vuotiaana ja MYELin korotettu karttuma ohjaa tätä ryhmää luopumaan vasta 65 -vuotiaana.

Muut muutokset

Työryhmä on ehdottanut luopumistuen määräytymisestä siten, että ehdotuksissa on huomioitu työeläkeuudistuksesta johtuvat muutokset. Keskeinen muutos on, että luopumistuen perusmäärää maksetaan 63 vuoden iän täyttämiseen saakka, josta lukien luopujalla on oikeus vanhuuseläkkeeseen. Luopumistuen täydennysosaa puolestaan maksettaisiin 65 vuoden ikään saakka, josta lukien luopujalla on oikeus kansaneläkelain mukaiseen vanhuuseläkkeeseen. Tämän ehdotuksen arvioidaan alentavan luopumistuen korvausmenoja yhteensä noin 147,2 milj. euroa vuosina 2007 - 2013 ja sen jälkeen. Luopumistuen korvausmenon alenemaa ei tältä osin ole otettu huomioon kustannuksia vähentävinä, koska MYEL-vanhuuseläkkeen korvausmeno kasvaa vastaavalla summalla. Työryhmän ehdotus on valtion talouden kannalta kustannusneutraali.

Lisäksi työryhmä on ehdottanut eräitä muutoksia luopumiseläkelain mukaisiin sitoumuksiin, joilla ei ole arvioitu olevan valtiontaloudellisia vaikutuksia

Taulukko 1. Yhteenveto luopumistuki- ja luopumiseläkejärjestelmiin ehdotettujen muutosten kustannusvaikutuksista

Lisäykset (luopumistuki)	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014 -	Yhteensä
Jatkajan ansiotulorajan poistaminen	0,0	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,8	1,9
Osaeläkettä saaville oikeus luopumistukeen	0,0	0,1	0,2	0,3	0,3	0,4	0,5	1,5	3,4
Yhtiömuodossa maataloutta harjoittaville oikeus luopumistukeen sukupolvenvaihdoissa	0,1	0,2	0,2	0,3	0,4	0,4	0,5	1,5	3,6
Vähennykset (luopumistuki)									
Luopumistuen maksun alkamisen siirtäminen muiden ansiotöiden jatkumisen vuoksi	0,4	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,5	8,5
Luopumistuen yläikärajan alentaminen 65 vuodesta 63 vuoteen	0,0	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,0	1,5
Muut muutokset									
1. Muutos luopumistukikustannuksissa, kun täydennysosan maksun lakkaa 63 vuoden iässä									
- vähennys MMM:n mom. 30.20.45	0,0	0,7	2,0	3,5	5,3	7,8	12,1	115,7	147,2
- lisäys STM:n mom. 33.19.51	0,0	0,7	2,0	3,5	5,3	7,8	12,1	115,7	147,2
2. Luopumiseläkelain muutokset mom. 30.20.45	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Yritysvaikutukset ja vaikutukset elinkeinoelämään

Työryhmän tekemillä ehdotuksilla arvioidaan olevan myönteiset vaikutukset maatilayritysten mahdollisuuksiin tehdä sukupolvenvaihdos sekä lisätä jo olemassa olevien maatilayritysten kannattavuutta lisämaaluovutusten avulla. Luopumistukijärjestelmän jatkamisen ja siihen tehtyjen kehittämissuositusten arvioidaan lisäävään sukupolvenvaihdoksia ja sitä kautta turvaavan elinkeinon jatkuvuutta merkittävästi.

Maatalous- ja porotalousyrittäjien ikärakenteen nuorentaminen heijastuu myös maataloudessa itse yritystoiminnan kehittämiseen. Nuoremmat yrittäjät ovat ikääntyneitä yrittäjiä valmiimpia tekemään uusia yritystoiminnan kehittämiseksi tarkoituksenmukaisia investointeja. Varhaiseläkejärjestelmän kautta turvataan siten maatalouden harjoittaminen koko Suomen alueella ja ikärakenteen nuorentamisen kautta edistetään Suomessa harjoitetun maatalouden kilpailukykyisyyttä.

Luopumistukijärjestelmän olemassaolosta huolimatta rakennekehitykselle asetetut tavoitteet eivät ole täysin toteutuneet odotusten mukaisesti. Kehitys on kuitenkin oikean suuntaista. Työryhmän tekemien kehittämissuositusten, joilla on pyritty poistamaan ainakin eräitä esteitä sukupolvenvaihdoksilta, arvioidaan edistävän uusien maatilayritysten syntyä. Yhtiöittämissuositukseen varautuminen myös luopumistukijärjestelmässä mahdollistaa maataloilille valmiudet järjestellä liiketoimintansa yritystoiminnan kannalta järkevällä tavalla. Sukupolvenvaihdosten turvaaminen myös yhtiömuotoisen toimintatavan valinneilla maatilayrityksillä on tarkoituksenmukaista yritystoiminnan pitkäjänteisyyden varmistamiseksi ja MYEL-vakuutettujen maatalousyrittäjien tasavertaisen kohtelun turvaamiseksi.

5.1.3 Luopumiseläkejärjestelmää koskevat ehdotukset

Luopumiseläkejärjestelmää koskevilla ehdotuksilla ei arvioida olevan merkittäviä taloudellisia vaikutuksia. Vähennettyä luopumiseläkettä saaville eläkkeensaajille maksetaan luopumiseläkettä kuolemaan saakka. Jos eläkkeensaaja ei noudata antamaansa sitoumusta, on seurauksena eläkkeen lakkauttaminen kokonaan tai osittain. Koska osa peltoa on usein mahdollista luovuttaa sopivalle luovutuksensaajalle tai pelto on jo osin metsitty, ei eläkettä useimmiten eläkkeensaajan luopumiseläketilasta tekemän osaluovutuksen vuoksi lakkauteta kokonaan. Joissakin tilanteissa luovutukselle on myös olemassa sellaisia painavia kohtuuskäsitteitä, joiden vuoksi eläkkeen maksaminen jatkuu entisen suuruisena tai siitä lakkautetaan esimerkiksi 20 %.

Kun otetaan huomioon se säästö, mikä syntyy eläkelaitoksen sekä muiden hallintoviranomaisten luopumiseläkeasioihin liittyvässä selvittelytyössä ehdotettujen muutosten toteutuessa, ei luopumiseläkelakiin tehdyillä kehittämissuosituksilla arvioida olevan merkittäviä valtiontaloudellisia vaikutuksia. Tehtyjä ehdotuksia on pidettävä hallinnollisesti tarkoituksenmukaisina ottaen huomioon selvittelytyöhön käytettävät resurssit ja kustannukset suhteessa selvittelytyön johtamiin lopputuloksiin.

5.2 Ympäristövaikutukset

Luopumistukijärjestelmä turvaa osaltaan sen, että luopuja voi siirtää viljelemänsä peltomaan sopivalle luovutuksensaajalle viljeltäväksi. Luopumistukijärjestelmän turvin tehdyissä sukupolvenvaihdoksissa edellytetään, että aluetta viljellään ympäristönsuojelliset näkökohdat huomioon ottavalla

tavalla. Luopumistukijärjestelmän avulla vaikutetaan myös maaseudun maiseman pysymiseen hoidettuna.

5.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Luopumistukijärjestelmällä voidaan arvioida olevan maaseudun asuttuna ja elinvoimaisena pysymisen kannalta merkittäviä vaikutuksia. Sukupolvenvaihdosten avulla turvataan sitä, että maaseudulle syntyy uutta yritystoimintaa. Useimmiten maataloilla harjoitetaan nykyisin maatalouden ohella erilaista muuta pienyritystoimintaa. Näillä toiminnoilla turvataan usein paikallisille asukkaille erilaista palvelutoimintaa kuten esim. teiden lumenaurasta, sekä myös työllistetään maaseudulla asuvia henkilöitä pienyritystoiminnassa tai maataloudessa. Sukupolvenvaihdosjatkajaa koskevan sivutulorajan poistaminen tukee tätä kehitystä.

Aluekehitysvaikutusten osalta ehdotetut muutokset ovat neutraaleja. Luopumistukijärjestelmän piiriin kuulumiseen ei liity alueellisia ehtoja. Luopumistukijärjestelmän jatkamisella pyritään turvaamaan maatalouden ja porotalouden jatkuminen koko maassa. Ehdotetuilla muutoksilla ei ole myöskään sukupuolten väliseen tasa-arvoon liittyviä vaikutuksia, koska luopumistukijärjestelmään kuulumisessa ei ole sukupuoleen liittyviä ehtoja. Se, että viljelijäviopareissa toinen on yleensä nuorempi kuin toinen, on otettu alun perin järjestelmää luotaessa huomioon siten, että puoliset voivat luopua yhtä aikaa nuoremman puolison saadessa ns. uinuvan tukioikeuden. Käytännössä tällöin useimmiten mies on iäkkäämpi kuin nainen, mutta tukioikeus määräytyy samalla tavoin myös päinvastaisessa tilanteessa.

6 YHTEENVETO TYÖRYHMÄN EHDOTUKSISTA

Luopumistukijärjestelmää ja luopumistapoja koskevat ehdotukset

Pitkäjänteisen maatalouden rakennekehityksen kannalta on tarkoituksenmukaista, että luopumistukijärjestelmää jatkettaisiin samalle ajanjaksolle, jolle kansallinen maaseudun kehittämisohjelma laaditaan eli vuosille 2007 – 2013. Luopumistavat olisivat nykyiset: sukupolvenvaihdos ja lisämaaluopuminen. Sukupolvenvaihdoksessa edellytettäisiin omistusoikeuden siirtävää luovutusta. Lisämaaluopuminen olisi mahdollista toteuttaa omistusoikeuden siirtävällä luovutuksella tai tekemällä peltomaita koskeva maanvuokrasopimus vähintään kymmenen vuoden ajaksi. Myös porotaloudessa luopumistavat olisivat samat kuin nykyisin: sukupolvenvaihdosluovutus ja lisäporoluovutus.

LUOPUJAA KOSKEVAT EHDOTUKSET

Luopumistuen saamisen ikäraja esitetään nykyisiä ikärajoja. Sukupolvenvaihdoksessa ikäraja on 56 vuotta, lisämaaluovutuksessa (omistusoikeusluovutus) 57 vuotta ja lisämaavuokrauksessa 60 vuotta. Uinuvaan luopumistukeen oikeutettujen tulisi olla luopumisen tapahtuessa täyttänyt nykyinen ikäraja 51 vuotta (sukupolvenvaihdos), lisämaaluovutuksessa (omistusoikeusluovutus) 52 vuotta ja lisämaavuokrauksessa 55 vuotta. Tuen maksu alkaisi uinuvaan luopumistukeen oikeutetuilla kuten nykyisinkin luopumistavasta riippuen 56, 57 tai 60 vuoden iässä. Myös porotalouden harjoittajilla ikärajojen ehdotetaan pysyvän nykyisellään. Luopumisikä on heillä 55 vuotta ja uinuvaan luopumistukeen oikeutetulla 50 vuotta. Edellä mainitut ikäraajat olisivat samat koko soveltamisjakson ajan.

Luopujille ehdotetaan lisäksi vuoden pituista järjestelyaikaa luopumistuen hakemiselle kaikissa luopumistavoissa. Lopullinen luovutus olisi siten mahdollista tehdä jo järjestelyajan kuluessa eli

noin vuotta ennen varsinaiselle luopujalle säädetyin alaikärajan täyttämistä. Tuen maksu alkaisi kuitenkin aina aikaisintaan varsinaisen luopumisiän täyttämisen jälkeen eli luopumistavasta riippuen 56-, 57- tai 60 -vuotiaana sekä porotalouden harjoittajilla 55-vuotiaana.

Luopumistukeen oikeutetut luopujat

Luopujana voisi olla myös osatyökyvyttömyyseläkettä saava maatalousyrittäjä. Uinuvan luopumistukioikeuden voisi saada myös toistaiseksi myönnetyn maatalousyrittäjien eläkelain mukaisen täyden työkyvyttömyyseläkkeen saaneen maatalousyrittäjän puoliso. Luopumistuen maksaminen alkaisi vasta kun luopuja on täyttänyt luopumistavan edellyttämän varsinaisen luopumisiän.

Luopumistuen myöntäminen ja muiden ansiotöiden lopettaminen tai vähentäminen

Luopumistuen myöntäminen ei edellyttäisi enää sitä, että luopuja lopettaisi luopumisen yhteydessä muut ansiotyönsä tai vähentää ne alle ansiotulorajan. Luopumistuen maksaminen aloitettaisiin kuitenkin vasta sen jälkeen, kun luopuja on pysyvästi lopettanut muut ansiotyönsä tai vähentänyt ne alle ansiotulorajan. Menettely vastaisi nykyään luottamustoimien osalta voimassa olevaa sääntelyä. Samaa periaatetta noudatettaisiin myös uinuvaa luopumistukea hakeviin. Heidänsäkään ei tarvitsisi lopettaa muita ansiotöitään siinä yhteydessä, kun he täyttävät varsinaisen luopumisiän. Tuen maksu siirtyisi vain siihen saakka kunnes muiden ansiotöiden lopettaminen tai vähentäminen tapahtuvat.

Luopujaa luopumisen jälkeen koskevat rajoitukset

Kaupallisen maatalouden harjoittamiskieltoa koskevan pykälän sanamuotoa tarkistetaan siten, että luopumistuen saamisen edellytyksenä on, että luopuja luopumisen tapahduttua pysyvästi lopettaa kaupallisen maatalouden harjoittamisen omaan tai yhteiseen lukuun tai osakeyhtiön lukuun. Kaupallisen maatalouden harjoittamisena ei kuitenkaan pidetä sitä, että luopuja luopumisen tapahduttua omistaa yksin tai yhdessä perheenjäsenensä kanssa enintään 15 % tämän lain 2 §:ssä tarkoitettua maataloutta harjoittavan osakeyhtiön osakepääomasta tai yhtiön osakkeiden tuottamasta äänivallasta, edellyttäen ettei hän työskentele kyseisessä yhtiössä johtavassa asemassa.

Perheenjäsenenä pidetään puolisoa tai samassa taloudessa asuvaa, luopujalle ylenevässä tai alenevässä polvessa sukua olevaa henkilöä. Johtavalla asemalla tarkoitetaan toimimista yhtiön hallituksen jäsenenä tai toimitusjohtajana. Osakkeiden nojalla saadut tulot katsotaan aina pääomaluonteisiksi, eikä niitä oteta huomioon ansiotulorajatarkastelussa.

Harrastusluonteisen ravihevostoiminnan mahdollistamiseksi ja hevostenpitoon liittyvien tulkinta-ongelmien vähentämiseksi ehdotetaan luopumistukilakiin otettavaksi säännökset siitä, että luopuja saisi jättää itselleen luopumisen jälkeen enintään kaksi hevosta. Hevosten kasvatusta ja jalostusta, jonka tarkoituksena on eläinten myynti, ei sallittaisi näillä hevosilla. Ravihevostoimintaa näillä hevosilla ei sen sijaan pidettäisi kaupallisen maatalouden harjoittamisena.

Kuten nykyisinkin, porotalouden harjoittajien sallittaisiin edelleen jättävän luopumisen jälkeen itselleen kolme poroa.

Metsätalouden hankintatyökielto

Sen estämättä, mitä metsätalouden hankintatyökiellosta on säädetty, luopuja voisi kuitenkin tehdä seuraavia metsien käyttöä ja hoitoa edistäviä töitä:

- 1) metsänuudistaminen
- 2) nuoren metsän hoito
- 3) kulotus
- 4) nuoren metsän hoidon yhteydessä tehty energiapuun korjuu
- 5) metsänterveyslannoitus
- 6) kunnostusojitus
- 7) metsätien tekeminen.

LUOVUTUKSENSAAJAA JA MAATILAA KOSKEVAT EHDOTUKSET

Sukupolvenvaihdosluovutus

Sukupolvenvaihdosluovutuksensaajaa koskeva sivutuloraja poistetaan sekä maatalouden että porotalouden luopumistukijärjestelmästä..

Maatilan taloudellisen elinkelpoisuuden arviointiin ei ehdoteta muutoksia. Rajamäärään ehdotetaan kuitenkin tehtäväksi inflaatioluonteinen tarkistus, jolloin taloudellisen elinkelpoisuuden rajaksi tulisi 10 000 euroa. Vastaavasti yritystulosta tehtävien poistojen määräksi ehdotettaisiin suhteessa samansuuruinen inflaatiotarkistus, jolloin maataloustulosta poistoja olisi tehtävä aina vähintään 3400 euroa. Rajamäärät olisi tarkoituksenmukaista säätää edelleen valtioneuvoston asetuksella. . Rajamäärän tarkistamistarve ehdotetaan arvioitavan soveltamisjakson (2007 - 2013) puolivälissä yritystoiminnan tulokehityksessä tapahtuneen kehityksen perusteella.

Maatilan luovuttaminen kokonaisuutena yhdellä sukupolvenvaihdoksella olisi edelleen pääsääntö. Maatila voitaisiin kuitenkin luovuttaa sukupolvenvaihdoksella myös osissa eri luovutuksensaajille erikseen viljeltäväksi, jos

- 1) *kysymyksessä ovat toisistaan etäällä sijaitsevat, syntyhistorialtaan erilliset tilakokonaisuudet, joilla kullakin on tilan tuotantosuunta huomioon ottaen tarkoituksenmukaiset rakennukset. Tällöin erikseen viljeltäväksi luovutettavilta maataloilta edellytettäisiin, että niitä voidaan pitää erikseen taloudellisen elinkelpoisuusvaatimuksen täyttävänä (10 000 euron rajamäärä ylittyy kunkin tilakokonaisuuden osalta).*
- 2) *tilasta osana luovutettavassa maatilakokonaisuudessa on tilan tuotantosuunta huomioon ottaen tarkoituksenmukaiset rakennukset ja viidelle luovutusvuotta seuraavalle kalenterivuodelle laaditulla laskelmalla voidaan osoittaa, että kunkin maatilan yritystoiminnan tulo viitenä luovutusvuotta seuraavana vuotena on vähintään 30 000 euroa.*

Työryhmä ehdottaa, että myös porotalouden luopumistukijärjestelmässä sukupolvenvaihdosluovutuksessa voisi olla useampi luovutuksensaaaja, jos kukin täyttää kaikki luovutuksensaaajaa koskevat ehdot ja luovutuksen seurauksena kullekin muodostuu vähintään 150 poroa käsittävä porokarja.

Lisämaaluovutus

Lisämaaluovutuksensaaajaa koskevien edellytysten ehdotetaan säilyvän ennallaan. Lisämaaluovutuksensaaajan yläikäraja olisi siten 54 vuotta, edellyttäen, että luopumistukijärjestelmä on edelleen valtioneuvostojärjestelmänä Suomessa. Jos komissio ei edellä mainittua ehdotusta hyväksy ja lisämaa - luovutuksensaaajan yläikärajaa jouduttaisiin laskemaan 54 vuoden ikää alemmaksi, ehdotetaan lisämaaluopumisen rinnalle uudeksi luopumistavaksi luovutusta tulevan tilanpidonjatkajan hyväksi.

Tällöin edellytettäisiin, että sen tilan omistajat, joiden tilaan ko. alue aikanaan liitetään, sitoutuvat luovuttamaan tilansa tulevalle tilanpidonjatkajalle tietyn ajan kuluessa.

Maatila koskevat ehdot

Luopumistukiasetuksen 4 §:ssä olevaan luetteloon lisätään uusi 6 kohta, jonka mukaan luovutusta ei katsota pirstomiseksi, jos luovutukseen on ollut muu, 4 §:n 1- 5 kohtiin rinnastettava hyväksyttävä syy, eikä luovutuksen kokonaisuutena arvioiden voida katsoa olleen luopumistukilain tavoitteiden vastainen.

YHTIÖMUOTOINEN MAATALOUS JA LUOPUMISTUKIJÄRJESTELMÄ

Luopumistukijärjestelmä on tarkoitettu maatalouden rakenteen parantamiseksi ja maatalouden harjoittamisesta luopuvien ikääntyvien viljelijöiden toimeentulon turvaksi. Yhtiömuotoisen maatalouden osalta pidetään tarkoituksenmukaisena tukea sukupolvenvaihdosten tekemistä luopumistuen turvin perheyhtiötyyppisissä maatalousosakeyhtiöissä tai henkilöyhtiöissä. Luopumistukijärjestelmään kuuluvat yhtiöt ja luopijat ehdotetaan rajattavan vain MYEL-vakuuttamisen edellytykset täyttäviin maatalousyrittäjiin, jotka harjoittavat maataloutta yhtiömuodossa perheviljelmiin rinnastettavalla tavalla.

Osakeyhtiöt

Luopumistukilakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että luopujana sukupolvenvaihdoksissa voisi olla myös maataloutta osakeyhtiömuodossa harjoittava maatalousyrittäjä, joka on ottanut toiminnastaan MYEL-vakuutuksen ja joka täyttää muut luopumistuen saamista koskevat ehdot. Kun maatila on osakeyhtiön omistuksessa, luopumistapana olisi kaikkien osakkeiden luovutus jatkajalle tai osakeyhtiön omistaman maatilan luovutus. Osakeluovutuksissa sekä osakeyhtiö että jatkaja antaisivat viljelysitoumuksen. Osakeyhtiö antaisi sitoumuksen siitä, että se pitää maatilan omistuksessaan ja hallinnassaan koko sitoumusajan ja jatkaja puolestaan sitoutuisi siihen, että hänellä on yksin tai yhdessä puolisonsa kanssa määräämisvalta osakeyhtiössä koko sitoumusajan.

Lakiin otettaisiin osakeyhtiömuotoisesta toiminnasta luopuvien osalta säännökset siitä, että luopujan on luovuttava luopumistukilaissa säädetyin tavoin sellaisesta peltomaasta, jolla hän on harjoittanut omaan tai yhteiseen lukuun maataloutta osakeyhtiömuotoisen toiminnan rinnalla. Luopuja ei saisi jatkaa toimintaansa muissakaan maatalousosakeyhtiöissä vastoin luopumistukilain 7 §:ään ehdotettua kaupallisen maatalouden harjoittamiskieltoa.

Henkilöyhtiöt

Luopumistukijärjestelmään ehdotetaan otettavaksi säännökset henkilöyhtiömuodossa harjoitetusta toiminnasta luopumisesta niitä tilanteita varten, joissa sukupolvenvaihdos on tapahtumassa maatilalla, joka on henkilöyhtiön omistuksessa. Avoimessa tai kommandiittiyhtiössä vastuunalaisena yhtiömiehenä olevalta luopujalta edellytettäisiin toiminnasta MYEL-vakuutusta.

Luovutustapana olisi yhtiöosuuden luovutus tai kiinteistöluovutus. Ensiksi mainituissa tapauksissa luovutuksensaajien tulisi täyttää kaikki jatkajaa koskevat ehdot sekä antaa henkilökohtainen viljelysitoumus ja sitoumus siitä, ettei hän luovuta yhtiöosuuttaan kesken sitoumuskauden. Lisäksi yhtiöltä edellytettäisiin sitoumusta siitä, että maatila pysyy yhtiön omistuksessa ja hallinnassa koko sitoumusajan ja että viljelysitoumusta täytetään koko sitoumusajan. Luovutuksensaajan, joka luovutuksen myötä tulee yhtiöön vastuunalaiseksi yhtiömieheksi, tulisi täyttää myös MYEL-vakuuttamisen

ehdot. Jos kysymyksessä olisi kiinteistöluovutus, luovutuksensaajaan noudatettaisiin kaikkia sukupolvenvaihdosjatkajaa koskevia ehtoja samalla tavoin kuin luonnollisten henkilöiden välisessä luopumisessa.

Sukupolvenvaihdosluovutus osakeyhtiölle tai henkilöyhtiölle

Lakiin ehdotetaan otettavaksi säännökset siitä, että myös maataloutta harjoittava osakeyhtiö tai henkilöyhtiö voisi tietyin edellytyksin olla luovutuksensaajana sellaisessa sukupolvenvaihdoksessa, jossa luovutuksen kohteena on maatilaan kuuluvat pellot ja tuotantorakennukset kiinteistöluovutuksena. Osakeyhtiössä edellytettäisiin määräysvallan omaavilta osakkailta luopumistukiehtojen täyttämistä sekä MYEL-vakuutusta, henkilöyhtiöissä puolestaan vastuunalaisten yhtiömiesten tulisi täyttää ehdot.

Osakeyhtiöiden osalta edellytettäisiin, että ehdot täyttävällä luovutuksensaajalla olisi yksin tai yhdessä puolisonsa kanssa määräysvalta yhtiössä. Koska maatila tai peltomaa siirtyisi yhtiön omistukseen, tulisi yhtiön sitoutua pitämään maatila tai hankkimansa peltomaa omistuksessaan ja hallinnassaan koko sitoumusajan sekä antaa viljelysitoumus. Ehdot täyttävä luonnollinen henkilö antaisi lisäksi yhtiön puolesta henkilökohtaisen viljelysitoumuksen ja sitoutuisi pitämään määräysvallan osakeyhtiössä ja henkilöyhtiöissä yhtiöosuutensa koko sitoumusajan.

Maataloutta yhtymässä harjoittaneiden oikeus luopumistukeen määräytyisi nykyisin ehdoin.

LUOPUMISTUEN HAKEMINEN JA MÄÄRÄYTYMINEN

Hakemismenettelyä ehdotetaan muutettavaksi siten, että luopuja voisi hakea luopumistukioikeutta vuotta ennen varsinaisen luopumisiän täyttämistä (56, 57 tai 60, porotalouden harjoittajat 55). Luopujan olisi mahdollista toteuttaa luopuminen vuoden järjestelyajan kuluessa. Luopumistuen maksaminen alkaisi aina aikaisintaan 56-, 57- tai 60 -vuotiaana luopumistavasta riippuen ja porotalouden harjoittajilla aikaisintaan 55-vuotiaana. Uinuvaan luopumistukeen oikeutettu voisi hakea luopumistukea ennen uinumisiän täyttämistä, mutta lopullisen luopumisen tapahtuessa hänen tulisi täyttää laissa edellytetty ikäraja.

Etukäteispäätöksen ehdotetaan olevan voimassa 12 kuukautta etukäteispäätöksen antamisesta lukien. Luopujan on toteutettava lopullinen luopuminen sanotun ajan kuluessa ja toimitettava sitä koskeva luovutuskirja eläkelaitokselle. Luopumisen katsotaan tapahtuvan sinä hetkenä, jolloin lopullinen luovutuskirja on allekirjoitettu tai, jos hallinta ei tällöin vielä siirry, hallintaoikeuden siirtymisen hetkenä. Luopumishetki olisi porotalouden luopumistukijärjestelmässä kuitenkin edelleenkin lopullisen luovutuskirjan allekirjoituspäivä.

Luopumistuen määräytyminen

Luopumistuen perusmäärä määritettäisiin kuten maatalousyrittäjien eläkelain mukaan myönnettävä työkyvyttömyyseläke. Kuten nykyisinkin, luopumistuen perusmäärässä otettaisiin huomioon vain MYEL:n perusteella karttunut eläke. Tämän vuoksi luopumistuen perusmäärässä ei otettaisi huomioon erilaisista palkattomista etuuksista karttunutta eläkettä. MYEL-työtulot otettaisiin huomioon eläketapahtumaa edeltävän vuoden osalta ja eläketapahtumavuosi huomioitaisiin tulevan ajan osuudessa. Tulevan ajan osuuden laskennassa noudatettaisiin samoja periaatteita kuin MYEL-tökyvyttömyyseläkkeessä. Luopumistuen suuruuden kannalta ratkaisevaksi määräytymishetkeksi eli eläketapahtumahetkeksi ehdotetaan perusmäärän ja täydennysosan osalta lopullista luopumishetkeä.

Luopumistuen täydennysosa määrättäisiin noudattaen vuoden 2005 jälkeen voimaan tulleita kansaneläkelain säännöksiä siitä, mitä eläkkeitä ja korvauksia otetaan huomioon täydennysosaa määrättäessä. Edelleen noudatettaisiin kuitenkin periaatetta, että luopumistukea ei suhteutettaisi Suomessa asuttuun aikaan, jonka johdosta ulkomailta maksettava jatkuva eläke voitaisiin ottaa huomioon luopumistuen täydennysosaa määrättäessä.

Luopumistuen perusmäärä muuttuisi MYEL-vanhuuseläkkeeksi 63 vuoden iässä. Luopumistuen voisi sen johdosta saada vain luopuja, joka ei luopumishetkellä ole täyttänyt 63 vuotta. Muutettaessa perusmäärä MYEL-vanhuuseläkkeeksi, siihen lisättäisiin palkattomien etuuksien perusteella karttunut eläke tai alle 3-vuotiaan lapsen hoidon tai opiskelun perusteella saatu eläkekarttuma. Luopumistuen täydennysosaa maksettaisiin siihen saakka, kunnes luopuja täyttää 65 vuotta.

Osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevan luopumistuen määräytyminen

Osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevan luopujan luopumistuen perusmäärä olisi aiemman osatyökyvyttömyyseläkkeen MYEL-osa kerrottuna kahdella. MYEL-osatyökyvyttömyyseläke muutettaisiin luopumistuen perusmääräksi, muihin työeläkkeisiin perustuvien osatyökyvyttömyyseläkkeen osien maksaminen jatkuisi entisellään. Täydennysosaa laskettaessa otettaisiin huomioon luopujan saamat muut osatyökyvyttömyyseläkkeen osat.

Jos luopuja on osatyökyvyttömyyseläkkeellä ollessaan MYEL-vakuuttanut jäljellä olevan työpanoksensa, hän saisi tämän eläkekarttuman maksuun vanhuuseläkevaiheessa. Luopumistuen perusmäärän muuttuessa vanhuuseläkkeeksi, eläkkeeseen lisättäisiin se MYEL-toiminnasta karttunut eläke, jota ei ole otettu aikanaan huomioon perusmäärää määrättäessä.

MUUT EHDOTUKSET

Takaisinperintäsäännös ansiotuloraja-asioissa

Luopumistukilakiin ehdotetaan otettavaksi ansiotulorajaylityksistä johtuvia takaisinperintäasioita varten takaisinperinnän kohtuullistamista koskeva erityissäännös. Sen nojalla kohtuullistaminen olisi mahdollista tilanteissa, joissa ansiotulorajan ylitys on vähäinen ja takaisinperittävän luopumistuen määrä suurempi kuin luopujan työllään ansaitsema ansiotulo.

Saatavien vanhentumista koskevat säännökset

Luopumistukijärjestelmään ehdotetaan tehtävän saatavien vanhentumisaikaa koskevat muutokset siten, että aiheettomasti maksetun luopumistuen takaisinperinnässä noudatettaisiin nykyisen kymmenen vuoden sijasta viiden vuoden vanhentumisaikaa. Takaisinperintäpäättös olisi siten annettava viiden vuoden kuluessa siitä kuin aiheeton maksu on tapahtunut. Vastaavasti luopumistuensaajan olisi esitettävä viiden vuoden kuluessa vaatimuksensa koskien hänelle myönnettyä mutta virheellisesti tai kokonaan maksamatta jäänyttä luopumistukea.

Luopumiseläke ja luopumiskorvaus

Luopumiseläkelakiin ehdotetaan tehtäväksi seuraavat muutokset, jotka mahdollistaisivat eläkkeensaajalle tiettyjä luovutustoimia ilman, että niillä on vaikutus eläkkeen määrään tai sen maksamiseen. Ehdotuksen mukaan sitoumuksen laiminlyöntinä ei myöskään pidettäisi:

- 1) *maataloustuotannosta luopumissitoumuksen tai pellon myyntirajoitussitoumuksen alaisen viljelykunnossa olevan peltoalueen omistusoikeuden luovuttamista, jos eläkkeensaaja pidättää luovuttamaansa peltoalueeseen elinikäisen hallintaoikeuden ja noudattaa luopumiseläkelain 6 §:n 2 momentin 3 kohdassa tarkoitettua sitoumusta; eikä*
- 2) *suostumista perintökaaren (40/1965) 3 luvussa tarkoitettuun ositukseen tai perinnönjakoon, jossa jaetaan jakamattomaan kuolinpesään osaksi tai kokonaan kuuluva luopumisen kohteensa oleva maatila, edellyttäen että luopumiseläkettä vielä saavan osakkaan 6 §:n 2 momentin 3 kohdassa tarkoitettun sitoumuksen antamisesta on kulunut vähintään 15 vuotta.*
- 3) *sellaisen maataloustuotannosta luopumissitoumuksen tai pellon myyntirajoitussitoumuksen alaisen maan luovuttamista, joka on ollut yhdenjaksoisesti viljelemättä vähintään viiden-toista vuoden ajan sitoumuksen antamisesta lukien ja jonka voidaan katsoa luontaisesti poistuneen pysyvästi maataloustuotannosta siten, ettei maa-aluetta ole enää pidettävä peltoana.*

Kaksi ensimmäistä sitoumuslievennystä ehdotetaan jatkovalmisteltavaksi siten, että lainmuutosehdotukset tulisivat voimaan jo 1.1.2006 lukien. Ehdotus vähintään 15 vuoden ajan viljelemättä olleiden maa-alueiden luovuttamisesta jatkovalmistellaan erikseen.

Työryhmä ei ehdota muutoksia maatalousyrittäjien luopumiskorvausta koskeviin sitoumusehtoihin.

ISBN 952-453-235-2
ISSN 0781-6723